

ONDERZOEKSRAPPORT DE FUNDATIE VAN RENSWOUDE

Cynthia Utberg Ilse van Grootveld

Avalon Jansen Anna van Dijk

COLOFON

Projectidentificatie

Titel:	Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude Utrecht
Historische functie:	Opleidingsinternaat
Huidige functie:	Zaal verhuur
Monumentnummer:	36002
Soort gebouw:	Monumentaal, historisch gebouw
Locatie:	Agnietenstraat 5, 3512 XA Utrecht

Opdrachtgevers:

Mevrouw I. Herweijer, Regent bestuur Fundatie van Renswoude

Tussenpersoon:

Meneer V. Van Drie, meubelrestaurator en ere lid restauratoren Nederland

Opdrachtnemers:

Projectleider:	Cynthia Utberg
Verslaglegger en hoofd-bouwhistorisch onderzoek:	Ilse Grootveld
Redacteur:	Avalon Jansen
Hoofd-materiaaltechnisch onderzoeker:	Anna van Dijk

INHOUDSOPGAVE

Colofon	2
1. Inleiding.....	6
2. Betrokken partijen	8
<i>Opdrachtgever.....</i>	<i>8</i>
<i>Tussenpersoon.....</i>	<i>8</i>
<i>Docenten</i>	<i>8</i>
<i>Uitvoerders</i>	<i>8</i>
3. Bouwhistorische onderzoek	9
<i>3.1 Stedenbouwkundige ontstaansgeschiedenis.....</i>	<i>9</i>
<i>3.2 Situering</i>	<i>11</i>
3.2.1. De Betekenis van de Fundatie van Renswoude en de Regentenzaal	12
<i>3.3 Algemene bouwgeschiedenis.....</i>	<i>14</i>
3.3.1 Beschrijving exterieur	14
3.3.2 Bouwfasering	16
3.3.3 Bouwfases tijdlijn.....	27
<i>3.4 Interieurfases.....</i>	<i>29</i>
3.4.1 Algemene beschrijving van het interieur van de Fundatie	29
3.4.2 Beschrijving van de Regentenzaal.....	30
3.4.3 Interieur fases van de Regentenzaal.....	32
3.4.4 Tijdlijn interieur	39
<i>3.5 Architectuur- en stijlkenmerken</i>	<i>40</i>
<i>3.6 Waardebeschouwing.....</i>	<i>42</i>
4. Materiaal technisch onderzoek	44
<i>4.1 Originele materialen en technieken.....</i>	<i>44</i>
4.1.1 Beknopte beschrijving van de algehele constructie	44
4.1.2 afwerkingstechnieken.....	45
<i>4.2 Conditierapport</i>	<i>48</i>
4.2.1 Exterieur	48
4.2.2 Interieur	48

4.2.3 Aanbevolen werkzaamheden voor behoud van het interieur	51
5 kleurhistorisch onderzoek	53
5.1 Stratigrafisch onderzoek.....	53
5.2 Kleurstellingen	54
Fase 1:.....	54
Fase 2:.....	55
Fase 3:.....	56
Fase 4:.....	56
5.3 Topografisch schema	58
6 Referentieonderzoek	60
6.1 Vergelijkingen per kleurfase	60
6.2 Vergelijkbare Marmerimitaties in de 18 ^e eeuw	65
Conclusie bouwhistorisch- en materiaaltechnisch onderzoek.....	66
Ethiek en Visie	67
behandelplan voor behoud	69
Slotconclusie.....	71
Aanbevelingen	71
Bibliografie	72
Bronvermeldingen	75
Bijlagen.....	77
Bijlage 1: Plan van onderzoek.....	77
Bijlage 2 Charter van Venetië	80
Bijlage 3 Verdere uitbreiding over De ontstaansgeschiedenis van Utrecht.....	82
Bijlage 4 Uitbreiding over Maria Duijst	83
Bijlage 5 Gebruikte materialen per bouwonderdeel.....	85
Bijlage 6 Originele technieken en materialen.....	88
Bijlagen 7 conditierapport : inspecties Monumentenwacht en eigen inspecties.....	93
Bijlagen 8 Stratigrafisch onderzoek.....	100
Bijlage 10 Kleurcodes van de verschillende verflagen	104

<i>Bijlage 11 Behandelplan retoucheren.....</i>	<i>106</i>
---	------------

1. INLEIDING

Historische monumentale panden vormen een essentieel onderdeel van het cultureel erfgoed en vertellen het verhaal van een stad en haar bewoners door de eeuwen heen. De gebouwen weerspiegelen niet alleen architectonische stijlen en bouwtechnieken uit verschillende periodes, maar bieden ook inzicht in de sociale, economische en politieke ontwikkelingen van hun tijd. De Fundatie van Renswoude te Utrecht, gebouwd in de 18^e eeuw, is een goed voorbeeld van een monumentaal pand met een rijke geschiedenis en een bijzondere rol in de stedelijke ontwikkeling van de stad Utrecht.

De Stichting de Fundatie van Renswoude is opgericht met het nalatenschap van Maria Duijst van Voorhout, Vrijvrouw van Renswoude. Het is ingezet om 'haar laatste wil' uit te voeren, zoals zij in haar testament heeft laten opstellen.

De stichting wordt bestuurd door de Regenten en de Secretaris-Rentmeester. Maria's wens was om haar vermogen na haar overlijden duurzaam te besteden om talentvolle jonge weeskinderen educatie en opvoeding te bieden. Door een goede educatie aan deze kinderen, de *élèves* genaamd, te geven kon hun talent tot bloei komen in de hoop dat zij op de sociale ladder zouden stijgen. Duijst van Voorhout zag ook de kans om op deze manier geen talent verloren te laten gaan, ze liet haar vermogen na in landsbelang. Het vermogen wat verkregen was via de nalatenschap werd in de vorm van drie onafhankelijk opererende organisaties ingezet in de drie steden Den Haag, Delft, en Utrecht. Duijst van Voorhout heeft in alle drie deze steden gewoond. In Utrecht werd het initiatief verbonden aan het christelijk hervormd Stads Ambachtsskinderhuis. Voor enkele *élèves* was de educatie een succes, echter bleek het voor het grotendeel van de *élèves* vanwege hun 'afkomst' moeilijk om in de sociale klassen te stijgen. In die tijd werd namelijk heel nadrukkelijk gekeken naar de voorouders om te bepalen wat voor een persoon iemand was of zou worden.

De Fundatie van Renswoude te Utrecht nam het besluit een nieuw pand te bouwen aan de Agnietenstraat, nabij het Ambachtsskinderhuis, om daar de Fundatie in te vestigen. De regenten van het kinderkuis waren tevens benoemd als regenten ter Fundatie van Renswoude Utrecht en kregen de verantwoordelijkheid over het ten uitvoering brengen van 'de laatste wil' van de Vrijvrouw. In het nieuwe gebouw der Fundatie kwamen voldoende theorielokalen, slaap- en eetgelegenheid (voor de *élèves*) en een administratieve ruimte. Ook zou er in het gebouw een statige zaal komen waar de regenten konden vergaderen en grote groepen konden worden ontvangen, de Regentenzaal. Hedendaags is de Regentenzaal van de Fundatie van Renswoude te Utrecht uitgeroepen tot het best bewaarde en gearcheverde rococo-interieur van heel Nederland.

Het gebouw der Fundatie was in eerste instantie een plek voor prestigieus modern onderwijs dat kansen bood aan 'kansarme' maar talentvolle kinderen. De beste wetenschappers en ambachtsslieden uit Utrecht werden betrokken bij de educatie van de *élèves*. Deze onderwijzers bereidden hun leerlingen zo goed mogelijk voor op het functioneren in de 'betere kringen', om na hun opleiding uiteindelijk een vakman te worden. De *élèves* werden als het ware geadopteerd door de Fundatievader en -moeder, die ook in het gebouw woonde. Zij voedden de *élèves* verder op door het bijbrengen van sociale vaardigheden, het christelijke geloof en het belang van het volgen van de actualiteiten. Na afronding van hun leertijd kregen de *élèves* een uitzet mee, om zich zelfstandig te

kunnen vestigen. Ook na hun leertijd, welke werd afgesloten met een groot examen in de Regentenzaal, konden de oud-élèves rekenen op steun en sympathie vanuit de Fundatie. De oud-élèves werden ondernemers en kwamen meer dan eens terug op de Fundatie als onderwijzer en leermeester van de nieuwe élèves.

De Regentenzaal heeft een belangrijke rol in het Fundatiegebouw, welke midden in het culturele, maatschappelijke en bestuurlijke leven van de stad Utrecht staat. Vanaf het begin heeft de zaal een publieke functie gekend. Hoogwaardigheidsbekleders (zoals Willem V, Koning Louis Napoleon, Generaal Pichgru, Anna Paulowna gemalin van Koning Willem I, prinses Juliana) brachten een bezoek aan de Fundatie en nuttigden een heerlijke maaltijd in de zaal namens de stad Utrecht. Nergens anders in Utrecht was destijds een zaal met zulke allure om gasten met een hoge status te ontvangen.

Op initiatief van de Collectie Commissie en in opdracht van de huidige regenten van de Fundatie van Renswoude Utrecht is Nimeto Utrecht in het kader van een onderwijsproject, gestart met een kleur historische verkenning in de Regentenzaal van het genoemde Fundatiegebouw. De zaal beschikt over een prachtig authentiek interieur ensemble in rococostijl met een monumentale status, echter is het niet bekend hoe de kleurstelling van de zaal er oorspronkelijk heeft uitgezien. De huidige grijsgroene kleurstelling lijkt namelijk niet het origineel te zijn. Hoewel de Fundatie van Renswoude geen plannen tot reconstructie van een eerdere kleurfase heeft, is er een grote interesse vanuit kunsthistorisch perspectief naar de eerdere stijlfases.

Het doel van het onderzoek is het in kaart brengen van de verschillende interieurfases en een aanduiding geven van de huidige conditie van de zaal.

In het eerste gedeelte van dit rapport wordt de bouwhistorische geschiedenis van het pand uiteengezet. Door middel van archief- en literatuuronderzoek worden de verschillende bouwfases van zowel het exterieur van de voorgevel als het interieur van de Regentenzaal in kaart gebracht. Ook wordt er gekeken naar de constructie van het gebouw en personen met een belangrijke rol binnen de bouw van de Fundatie van Renswoude in Utrecht worden benoemd. Dit gedeelte wordt afgesloten met een waarde beschouwing van de Regentenzaal.

In het tweede gedeelte zal dieper worden ingegaan op de materiaal technisch- en kleurhistorische verkenning. Eerst zal huidige de conditie van de zaal worden vastgesteld.

Door op verschillende plaatsen en onderdelen in de zaal puncties te nemen en deze nauwkeurig te analyseren kunnen vervolgens de verschillende kleurfasen van het interieur, evenals historische pigmenten in kaart worden gebracht. De verzamelde gegevens en bevindingen worden verder uitgewerkt in een Strate grafisch- en topografisch schema, waarna de resultaten per stijlperiode in ruimteboeken worden weergegeven.

Hierna volgt een bouwhistorische- en materiaal technische conclusie met een behandeladvies en aanbevelingen naar aanleiding van het uitgevoerde onderzoek.

De hoop is met het onderzoek de toekomstige eigenaren te wijzen op de uniciteit en de noodzaak tot conservering van de Regentenzaal met het bijbehorende ensemble in combinatie met het benutten van de zaal voor hedendaagse bestemmingen.

2. BETROKKEN PARTIJEN

OPDRACHTGEVER

Naam:	Ineke Herwijer
Organisatie:	Regent van de Utrechtse Fundatie van Renswoude, lid Collectie Commissie
Telefoon:	06-40787557
E-mail:	Ineke.herweijer@gmail.com

TUSSENPERSOON

Naam:	Vincent van Drie
Organisatie:	Vincent van Drie Meubelrestoratie
Telefoon:	06-48084246
E-mail:	vandrieverkleij@hetnet.nl

DOCENTEN

Anna Rachel-Reerds	A.Reerds@nimeto.nl
Maud Bijl	M.Bijl@nimeto.nl
Claudia de Junge	33066@nimeto.nl

UITVOERDERS

Rol	Naam	E-mail
Projectleider	Cynthia Utberg	37017@nimeto.nl
Materiaal technisch onderzoeker	Anna van Dijk	36988@nimeto.nl
Bouwhistorisch onderzoeker	Ilse van Grootveld	36989@nimeto.nl
Redacteur	Avalon Jansen	36207@Nimeto.nl

3. BOUWHISTORISCHE ONDERZOEK

De Fundatie van Renswoude te Utrecht is gebouwd aan het einde van de 18^e eeuw in opdracht van de regenten der Fundatie, met als doel een Fundatiehuis te stichtten om onderwijs te geven aan kansarme maar talentvolle kinderen uit het aangrenzende kinderkuis. Het gebouw bevindt zich aan de Agnietenstraat in het Museumkwartier van Utrecht. Het monumentale pand staat bekend als één van de hoogtepunten in de architectuur gebouwd in de Nederlandse rococo-stijl.

In het bouwhistorisch onderzoekdeel van dit rapport worden er verschillende onderwerpen uiteengezet. Allereerst wordt de focus gelegd op de stad Utrecht en de locatie van de Fundatie van Renswoude binnen de geschiedenis van deze stad. Vervolgens komt de bewonersgeschiedenis en bouwhistorische geschiedenis (opgedeeld in verschillende bouwfases) van het Fundatiegebouw aan bod. Hierna zal het interieur worden beschreven, waarbij de focus ligt op de verschillende interieurfases van de Regentenzaal. Tenslotte wordt het bouwhistorisch onderzoek afgesloten met een concluderende en stijlherkenningsgerichte waarde beschouwing van het pand.

3.1 STEDENBOUWKUNDIGE ONTSTAANSGESCHIEDENIS

Utrecht, een stad met een lange geschiedenis, waarin de fundamenten ooit werden gelegd door een Romeins fort – Traiectum – dat als strategisch bolwerk en administratief centrum diende, maar nog ver verwijderd was van de bruisende metropool die we later zouden kennen.

In de Middeleeuwen, toen missionarissen zoals Willibrord arriveerden, begon Utrecht langzaam te transformeren. De plaats waar ooit het Romeinse fort was gevestigd, werd het startpunt voor een stad die zich ontwikkelde tot een centrum van religie, handel en uiteindelijk onderwijs. Utrecht werd één van de belangrijkste religieuze centra van Nederland met de Dom toren als symbool. Deze overgang legde de basis voor een rijke traditie van kennis en zorg die later in de 17e eeuw zou leiden tot oprichting van de Universiteit van Utrecht, een mijlpaal in de geschiedenis van de stad.

De Tachtigjarige Oorlog (1568 – 1648) had grote gevolgen voor de samenleving, de stedelijke ontwikkeling en de positie van armen en weeskinderen in Nederland. Utrecht, als strategisch gelegen stad in het hart van Nederland, speelde een belangrijke rol in deze turbulente periode. In de eerste fase van de oorlog was Utrecht aanvankelijk loyaal aan Spanje, maar in 1579 veranderde dit met de ‘Unie van Utrecht’ wat een cruciale stap vormde in de onafhankelijkheidsstrijd van Nederland. De stad diende als een militair en bestuurlijk bolwerk van de opstand, wat zorgde voor economische en sociale onrust. De kloof tussen de armen en de rijken werd steeds groter en veel kinderen werden wees door de gewelddadige conflicten. De toename van wezen en armoede legde de basis voor de latere instellingen zoals de Fundatie van Renswoude. Hoewel de fundatie pas in de 18^e eeuw werd opgericht, kwam de noodzaak om arme en ouderloze kinderen op te vangen voort uit de periode van oorlog en sociale ontwrichting. De oorlog had Utrecht als stad verzwakt, maar tegelijkertijd was er een groeiend besef dat er voor armen en wezen gezorgd moest worden. Een gedachte die later leidde tot liefdadigheidsinstellingen zoals de Fundatie.

In de tweede helft van de 18^e eeuw ontstond de ‘Patriottenbeweging’, een reactie op de groeiende ongelijkheid van de macht van de stadhouder en de regentenklasse. De patriotten, vaak afkomstig uit de burgerij, waren geïnspireerd door de Verlichting en streefden naar democratische hervormingen

en meer invloed van het volk op het bestuur. Ze verzetten zich tegen het bestuur van stadhouder Willem V van Oranje. Vooral in de steden zoals Utrecht groeide het verzet tegen de hogere klassen. De patriotten spraken over vrijheid en gelijkheid, maar in de praktijk bleef er sociale ongelijkheid bestaan.

In deze context van groei en culturele ontwikkeling komt ook het verhaal van de Fundatie van Renswoude naar voren. Opgericht in de 18^e eeuw als een instelling waar kansarme maar talentvolle weesjongens een educatie volgden. Maria Duijst van Voorhout, Vrijvrouwe van Renswoude, zag dat er talent verloren ging door de sociale ongelijkheid en weinige kansen van de arme weeskinderen. Zij besloot zodoende haar nalatenschap voor het landsbelang in te zetten. Toen de Fundatie van Renswoude werd opgericht in 1754, bevond Utrecht zich in een periode van relatieve stabiliteit, maar ook stilstand. Na het hoogtepunt in de Gouden Eeuw, toen de stad een economisch en religieus centrum was nam de leidende rol van de stad af. Utrecht had vooral een sterke positie als militaire garnizoensstad en bleef een belangrijk religieus en educatief centrum.

In de 19^e eeuw veranderde de stad ingrijpend, de stad groeide uit tot een knooppunt van verkeer en transport. Er werden spoorwegen aangelegd, welke de economie een impuls gaf. Ook op maatschappelijk vlak veranderde er veel. Door de opkomst van de sociale kwestie en de groeiende kloof tussen arm en rijk ontstonden er nieuwe liefdadigheidsinitiatieven. De Fundatie van Renswoude bleef in deze tijd functioneren als instelling voor weesjongens, maar door de invoering van openbaar onderwijs en de verbetering van sociale voorzieningen veranderde haar rol langzaam. Onderwijs was niet langer exclusief voorbehouden aan de weesjongens van de Fundatie, ook andere jongeren uit lagere klasse konden onderwijs volgen.

De 20^e eeuw bracht nog weer grotere veranderingen. Door de groei van de bevolking breidde de stad zich sterk uit, met de bouw van nieuwe woonwijken. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef Utrecht relatief gespaard van zware bombardementen, maar de Duitse bezetting had grote invloed op het stadsleven. Na de oorlog, in de periode van wederopbouw, ontwikkelde Utrecht zich tot een moderne stad met nieuwe infrastructuur en woonwijken.

In de 21^e eeuw heeft Utrecht een balans gezocht tussen groei en behoud van het historisch erfgoed. De binnenstad is grotendeels autovrij gemaakt en de singels die in de 20^e eeuw gedempt waren, zijn in ere hersteld. De Fundatie van Renswoude staat niet langer in het teken van weesonderwijs, maar blijft wel een belangrijk monument binnen de Utrechtse erfgoedstructuur. Utrecht heeft zich ontwikkeld tot een bruisende, internationale stad met een focus op duurzaamheid en innovatie. De stad is nog altijd een centrum van kennis en cultuur.

De geschiedenis van Utrecht weerspiegelt zich in de Fundatie van Renswoude. Wat ooit begon als plek voor kansarme jongens, is nu een historisch monument dat een tastbare herinnering is voor een lange traditie van onderwijs en zorg in de stad Utrecht.

In bijlage wordt er wat meer uitgebreid over de geschiedenis van Utrechts ten tijde van de Fundatie.

3.2 SITUERING

Figuur 2: 8001 Topografische Atlas, collectie Muller

Figuur 1: Huidige ligging van de Fundatie, Screenshot Google maps

De Fundatie van Renswoude te Utrecht is gevestigd aan de Agnietenstraat 5 in Utrecht. De straat loopt dwars op de Lange Nieuwstraat. Tevens loopt de straat van de Nicolaasstraat en Nicolaasdwarsstraat in het westen, langs het Nicolaaskerkhof met de Nicolaïkerk, eindigend bij de Servaasbrug over de Nieuwegracht nabij de Stadsbuitengracht en het Zocherpark.

De Agnietenstraat is een historische straat in het zuidoostelijke deel van de binnenstad in, zoals het tegenwoordig bekendstaat, het Museumkwartier. De naam van de straat is afgeleid van het

Figuur 3: Gezicht in de Lange Nieuwstraat te Utrecht met links de voorgevels van de Beyerskameren en op de achtergrond Stads-Ambachtskinderhuis en Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude, 1930, collectie Het Utrechts Archief

Agnietenklooster, dat hier in de middeleeuwen gevestigd was. Dit klooster, gewijd aan de heilige Agnes, werd rond de 15^e eeuw gesticht. Tijdens de Reformatie in de 16^e eeuw werden veel kloosters opgeheven en hun bezittingen overgenomen door het stadsbestuur. Zo gebeurde het ook met het Agnietenklooster. In 1674 werd hier uiteindelijk het Stads Ambachtskinderhuis in gevestigd.

Het Museumkwartier in Utrecht is een van de meest cultureel rijke delen van de stad. Dit gebied staat bekend om zijn monumentale gebouwen, musea en erfgoedlocaties. Het kwartier strekt zich grofweg uit van de Lange Nieuwestraat en Agnietenstraat tot aan de Nieuwegracht en omvat enkele van de oudste en best bewaarde delen van de stad. Het Museumkwartier ontstond in de middeleeuwen, toen dit deel van de stad sterk verbonden was met de kerk en het kloosterleven. In de 18^e en 19^e eeuw ontwikkelde het Museumkwartier zich verder als woonwijk voor de gegoede burgerij, zichtbaar aan de statige panden en herenhuizen.

Figuur 4: Cornelis van Hardenbergh, Gezicht vanaf de wal met de Servaastoren en rechts daarachter het pand van de Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude, 1816 gedateerd, collectie Het Utrechts Archief

De locatie van de Fundatie is niet willekeurig gekozen. In de 18^e eeuw was dit een gebied waar veel liefdadigheidsinstellingen en educatieve voorzieningen zich vestigden. Het pand ligt zo niet ver van de Universiteit van Utrecht en andere instellingen die een rol speelden in de educatieve en sociale zorgstructuur van de stad. Ook grensde het aan het Stads Ambachtskinderhuis, waaruit de élèves werden geselecteerd. In 1754 werd de naastgelegen grond bestemd voor de bouw van Fundatie van Renswoude.

De destijds aanwezige Gronsveltkameren werden gesloopt en herbouwd op een nieuw stuk grond vlak bij de Nicolaïkerk. (Redactie, Geheimen van de stad: de Gronsveltkameren, 2019) Architectonisch gezien is de Fundatie een representatief voorbeeld van een 18^e-eeuws monumentaal pand in een Lodewijk-stijl, met de statige gevel en de indrukwekkende Regentenzaal.

De ligging in de binnenstad benadrukt de historische verbondenheid van de Fundatie met de elite van de stad, die destijds veel betrokken waren bij het onderwijs en de armenzorg.

3.2.1. DE BETEKENIS VAN DE FUNDATIE VAN RENSWOUE EN DE REGENTENZAAL

De Fundatie van Renswoude heeft een belangrijke rol gespeeld in de sociale en educatieve geschiedenis van Utrecht en Nederland. Het doel was om talentvolle, maar kansarme kinderen op te leiden in technische en wetenschappelijke vakken om zodoende een betere positie te krijgen binnen de maatschappij en niet langer afhankelijk van armenzorg te zijn.

Het gebouw aan de Agnietenstraat werd ontworpen in een statige stijl, een combinatie van neoclassicisme en rococo. De sierlijke en rijk gedecoreerde Regentenzaal onderstreepte het belang van de Fundatie binnen de Utrechtse elite. Met de opkomst van het modernere onderwijssysteem van de 19^e eeuw veranderde de rol van de Fundatie. De overheid nam de verantwoordelijkheid voor onderwijs en weezorg steeds meer op zich, waardoor instellingen zoals de Fundatie hun oorspronkelijke functie verloren. In de 20^e eeuw werd de Fundatie niet langer gebruikt als internaat, de stichting bleef bestaan en richtte zich op studiebeurzen en ondersteuning van de kansarme jongeren. Het gebouw zelf bleef een belangrijk monument voor de Utrechtse binnenstad en werd op 20 juni 1967 erkend als rijksmonument vanwege de architectuur en historische betekenis.

Vandaag de dag staat de Fundatie symbool voor de geschiedenis van het onderwijs en de sociale zorg in de stad Utrecht. Het gebouw zelf is een belangrijk erfgoedmonument en maakt deel uit van het historische Museumkwartier. Het gebouw vormt een tastbare herinnering aan de 18^e-eeuwse idealen van onderwijs en maatschappelijke vooruitgang.

De Regentenzaal van de Fundatie van Renswoude is een van de meest representatieve en monumentale ruimtes van het gebouw. De zaal diende als vergaderruimte voor de regenten, het bestuur van de Fundatie, en speelde een belangrijke rol in de organisatie en het beheer van de instelling. Naast de bestuurlijke functie heeft deze zaal ook een sterke symbolische en sociale betekenis. De regenten kwamen in de Regentenzaal bijeen om besluiten te nemen over het onderwijs en de opvoeding van de weesjongens die door de Fundatie werden ondersteund. Ze hielden toezicht op het beheer van de financiën, de aanstelling van leraren, en de selectie van leerlingen. De zaal vormde het ‘machtscentrum’ van de instelling.

De inrichting van de Regentenzaal weerspiegelt het aanzien en de status van de Fundatie en de regenten. In de 18^e eeuw waren regentenzalen vaak rijk gedecoreerd om macht en welstand uit te stralen. De Fundatie was een vooraanstaande instelling, dit kwam tot uiting in de inrichting van de

zaal. Kenmerkend voor regentenzalen in die tijd waren onderdelen als een monumentale schouw, lambrisering, hoogwaardige materialen en kleurgebruik, en schilderijen van regenten en/of stichters. Dit alles is ook in de Regentenzaal van de Fundatie terug te zien. Door deze inrichting straalde de Regentenzaal autoriteit, stabiliteit en welvaart uit. Hierdoor is de fundatie in latere jaren veelvuldig in gebruik genomen wanneer hoogwaardigheidsbekleders een bezoek aan de stad brachten. Belangrijke gasten waren: Stadhouder Willem V, Koning Louis Napoleon, Generaal Pichegru, Anna Paulowna gemalin van Koning Willem I, Prinses Juliana, enzoverder. Destijds kende de stad geen andere zalen met zo'n hoogwaardige en luxe uitstraling als de Regentenzaal.

Buiten de betekenis van de Regentenzaal als bestuurskamer vormt deze ook een belangrijk cultuurhistorisch erfgoed. Het is een van de weinige 18^e-eeuwse regentenzalen in Utrecht welke nog grotendeels in authentieke staat is. De rococo-stijl van de zaal is uniek, deze stijl kent in Nederland maar beperkte voorbeelden. Ook is de zaal een belangrijk voorbeeld van de filantropie en het onderwijs in de Verlichting. De zaal straalt daarbij ook de invloed uit van regenten op stedelijke en sociale ontwikkelingen.

Tegenwoordig is de Regentenzaal van belang als rijksmonument en belangrijk onderdeel van het cultureel erfgoed van Utrecht. Het behoud van de zaal is essentieel voor het begrijpen van de geschiedenis van onderwijs, filantropie en bestuur in Nederland.

Kortom, de Regentenzaal is niet alleen een architectonisch hoogtepunt, maar ook een ruimte die een verhaal vertelt over de idealen, machtsverhoudingen en maatschappelijke structuren van de 18^e eeuw.

Door haar geschiedenis en architectuur blijft de Fundatie van Renswoude met haar Regentenzaal een belangrijk en uniek element binnen het Utrechts erfgoed en draagt bij aan de bredere kennis over filantropie, onderwijs en de sociale zorg in Nederland.

Figuur 5: Groepsportret van de regenten van het Ambachtskinderhuis te Utrecht, zittend in de regentenzaal van de Fundatie van Renswoude (Agnietenstraat 3-5) tijdens de eerste vergadering na de bevrijding
fotograaf: Jochmann Disco. Bron: Utrechts Archief.

3.3 ALGEMENE BOUWGESCHIEDENIS

De Fundatie van Renswoude in Utrecht is een belangrijk historisch gebouw uit de tweede helft van de 18e eeuw. Door de eeuwen heen heeft het gebouw verschillende aanpassingen ondergaan. Restauraties en herbestemmingen hebben bijgedragen aan het behoud van het karakteristieke interieur, waaronder de imposante Regentenzaal.

3.3.1 BESCHRIJVING EXTERIEUR

Verscholen in de rustige Agnietenstraat, midden in het historisch hart van Utrecht, rijst de Fundatie van Renswoude op als een indrukwekkend en statig bouwwerk. Dit 18^e-eeuwse pand ademt de vormtaal van het Hollands classicisme, een stijl waarin monumentaliteit, symmetrie, en verfijnde ornamentiek hand in hand gaan. Het gebouw is sober maar toch imposant, precies passend is bij de opvoedkundige en filantropische idealen waarvoor het is opgericht.

Figuur 6: Uitzicht op de voorgevel, Fotograaf Arjan Den Boer

De voorgevel van de Fundatie van Renswoude is een breed opgezet, symmetrisch geheel, uitgevoerd in roodbruine baksteen van hoge kwaliteit. In het midden van het gebouw bevindt zich het uit natuursteen gehouwen risalit. Andere kenmerken die de gevel de statige uitstraling geven zijn de raamomlijstingen, plint en decoratieve elementen. Het contrast tussen de bakstenen zijvleugels en het natuurstenen risalit is kenmerkend voor de 18^e-eeuwse classicistische bouwstijl en verleent het gebouw een verfijnde maar imposante uitstraling.

De gevel wordt opgedeeld door een natuurstenen plint, een breed omlopende cordonlijst ter hoogte van de verdiepingsscheiding en een monumentale kroonlijst als bekroning. De symmetrie wordt versterkt door het risalit, wat subtiel uit de gevel springt en extra nadruk legt op de centrale ingangspartij. Hiernaast zorgen de grote, regelmatige ramen en omlijstingen voor een ritmisch effect.

Loodrecht op de straat bevinden zich de zijvleugels, die de binnenplaats aan de achterzijde omsluiten en een besloten karakter geven aan het complex.

Figuur 7: Uitzicht op de linker entree. Bron: Defundatievanrenswoude.nl

Het middendeel van de voorgevel vormt het visuele zwaartepunt, waarin de monumentale ingangspartij de aandacht trekt. De Fundatie kent twee ingangen, welke zich in de linker- en rechtervleugel bevinden, met een dubbele deurpartij en een groot bovenlicht. Om bij de entree te komen is er een natuurstenen trap bij beiden ingangen. De toegang wordt geflankeerd door lantaarns op console die extra verfijnde details toevoegen.

De gevel wordt gekenmerkt door grote rechthoekige vensters, welke zorgen voor een elegante en evenwichtige verdeling van de gevel. Op de bel-etage (de belangrijkste verdieping) zijn de ramen het grootst en voorzien van een omlijsting. Dit benadrukt de voorname functie van de ruimte achter deze gevel, de Regentenzaal. De vensters op de bovenste verdieping zijn kleiner en eenvoudiger, wat

bijdraagt aan de hiërarchie van de gevelindeling. De luiken op de begane grond zijn uitgevoerd in een sobere, donkere geschilderde kleur, waardoor ze subtiel contrasteren met de rode baksteen.

Bovenaan de gevel wordt het geheel bekroond door een brede, sterk geprofileerde kroonlijst, die een elegante afsluiting vormt. De kroonlijst rust op gesneden consoles die een speels ritme aanbrengen. Het gebouw wordt gedekt door een hoog schilddak, een dakvorm die typisch is voor representatieve 18^e-eeuwse gebouwen. Uit het dak steken enkele klassieke dakkapellen, met een kleine frontonbekroning die in lijn is met de architectuur van het pand.

Figuur 8: De zonnewijzer, fotodienst GAU fotograaf 1982, Utrechts Archief

Achter de gevel, ontvouwt zich een besloten binnenplaats, typerend voor de 18^e-eeuwse onderwijs- en weeshuizen. De zijgevels van deze binnenplaats zijn eenvoudiger vormgegeven dan de voorgevel, maar behouden de symmetrie en de regelmatige venster indeling. Echter zijn er in de loop der jaren enige aanpassingen aan de raamverdeling gemaakt, waardoor de symmetrie niet langer geheel is. De achtergevel van de linkervleugel heeft geen vensters, dit komt doordat deze in de bouwperiode direct grenzend was aan de stadsmuur. Boven op de gevel bevindt zich een zonnewijzer, een historisch instrument dat gebruikt werd om de tijd af te lezen of basis van de stand van de zon. De zonnewijzer is niet alleen een praktisch element, maar ook een symbool van kennis, tijd, en discipline. De drie blinde ramen aan de achterzijde zijn geplaatst om harmonie en evenwicht te bewaren in de gevelindeling, op deze plaatsen konden geen ramen worden geplaatst vanwege de stookplaats van de Regentenzaal.

Figuur 9: De binnentuin. Bron: defundatievanrenswoude-Utrecht.nl

3.3.2 BOUWFASERING

De bouwfaserings van een historisch pand geeft inzicht in de verschillende bouw- en verbouwingsperiodes die het gebouw in de loop der tijd heeft doorgemaakt. Door middel van bouwhistorisch onderzoek wordt achterhaald welke oorspronkelijke elementen bewaard zijn gebleven en welke latere aanpassingen hebben plaatsgevonden. Dit helpt niet alleen bij de restauratie en het onderhoud, maar ook bij het beter begrijpen van de architectonische en functionele ontwikkeling van het pand. In dit hoofdstuk wordt de bouwgeschiedenis stap voor stap geanalyseerd, waarbij materialen, technieken en stijlkenmerken worden besproken die typerend zijn voor elke fase.

FASE 0: 1662-1754

De Geschiedenis van de Fundatie begint bij Maria Duijst van Voorhout. Ze is geboren in 1662 in een voorname familie met aanzienlijke bezittingen en invloed. Door vele sterfgevallen erfde zij in haar leven een aanzienlijk vermogen.

In haar leven is ze twee keer getrouwd geweest. Haar eerste huwelijk met de Leidse regent Dirk van Hoogeveen in 1681 was van korte duur. Al snel daarna trouwde ze in 1685 met Frederik Adriaan baron van Reede, vrijheer van Renswoude. Samen zouden zij een dochtertje krijgen. Zij stierf echter toen ze vijftien maanden oud was. Daarna is het stel kinderloos gebleven. Later zou Maria na de dood van haar man in 1738 al zijn titels en zijn gehele vermogen erven. Dit maakte Maria tot een zeer welvarende dame en gaf haar de titel van Vrijvrouwe van Renswoude.

In 1749, 5 jaar voor haar dood, heeft Maria haar testament laten opstellen. Hierin benoemt ze het ambachtskinderhuis in Utrecht en de weeshuizen in Delft en Den Haag als haar enige erfgenamen.

Verder heeft ze laten vastleggen dat haar vermogen na haar overlijden besteed moest worden om de jongens in deze huizen een goed onderwijs te geven.

Mogelijk is de reden dat Maria besloot om drie kinderhuizen als haar enige erfgenamen te bestempelen het feit dat ze zelf al jong wees was en later in haar leven kinderloos is gebleven.

In de bijlage wordt nog verder over Maria's leven geschreven.

Figuur 10: Portret van Maria Duijst van Voorhout. Senus, W. van graficus; Jonix, J.L., tekenaar/graficus/schilder. 1682.

Figuur 12: Frederik Adriaan van Reede van Renswoude (1659-1738)

Figuur 11: Portret van Maria Duyst door Jan van Haensbergen

FASE 1: 1754-1771

Twist over de erfenis

Op 1 mei 1754, vijf dagen na het overlijden van Maria Duijst van Voorhout werd het testament aan drie executeurs (wie later zouden dienen als bestuurlijk orgaan van de drie Fundaties, en toezicht hielden op de toelating van de jongens, hun opvoeding en geldelijk beheer) voorgelezen door de notaris. De verwanten van Maria kregen te horen dat zij onterfd waren en dat niet alle verwanten legaten verkregen.

Ondanks de directe benoeming van de executeurs heeft het nog twee jaar geduurd voor de Fundaties werkelijk konden worden gesticht. De oorzaak hiervan was een bezwaar van verre familieleden van Maria Duijst van Voorhout, wie beweerden dat de erfenis hen toekwam. Zij waren nakomelingen van G. van der Burgh, de grootmoeder van Maria die zeventigjaar eerder gestorven was dan Maria. Er kwam een officieel proces welke eindigde in het toekennen van de erfenis aan de drie kinderhuizen, waarna het testament van de Vrijvrouwe eindelijk ten uitvoer kon worden gebracht. Wel hadden de andere nakomelingen van de van der Burgh recht op ongeveer de helft van het vermogen dat Maria destijds van haar grootmoeder had geërfd.

Testamentaire bepalingen

De drie executeurs benoemden per Fundatie één rentmeester, welke verantwoordelijk werd voor het opstellen van de jaarrekeningen van de desbetreffende Fundatie. Het bestuur der Fundatie werd uitgevoerd door het 'College van Regenten', welke in Utrecht dezelfde regenten waren als van het aangrenzende Ambachtskinderhuis. Het bestuur van Delft en Den Haag werd ook geleid door de Kinderhuizen van deze steden. De regenten waren verantwoordelijk voor het dagelijks bestuur der Fundatie en kregen de taak om het testament van de Vrijvrouwe ten uitvoer te brengen. In 1756 werd door de executeur van de Fundatie van Renswoude Utrecht de opdracht gegeven voor het ontwerpen van een Fundatiegebouw welke gehoor gaf aan de wensen van het testament van de Vrijvrouwe. Op

12 mei 1756 werd er door de regenten unaniem gekozen voor het ontwerp van Joan Verkerk. (datum vanuit notulen der Fundatie).

De begroting voor de uitvoering van de bouw der Fundatie werd op 21 mei door Joan Verkerk aangediend welke door de regenten werd aanvaard. Kort hierna werden de bouwwerkzaamheden gestart.

De Vrijvrouw had duidelijke ideeën over de besteding van haar nalatenschap welke zij in haar testament heeft laten opnemen. De belangrijkste bepaling van het testament van de Vrijvrouw was dat het nalatenschap besteed moest worden om de meestbegaafde jongens, geheel afgezonderd van het kinderkuis een goede opleiding te geven in de mathesis, de teken- en schilder, de beeldhouwkunst, het aanleggen van dijken en waterwerken of dergelijke "libre consten" (Luterveld, 1950). De keuze voor de educatie is deels ook te verklaren door haar vriendschap met Anthonie van Leeuwenhoek, wie een vooruitstrevende wetenschap beoefende. Verdere informatie staat in de notulen van de vergadering van de regenten van 1754-1762. De verdere bepalingen van het testament vormde de richtlijnen hoe het reilen en zeilen van de Fundatie in zijn werk moest gaan zoals de toelatingseisen voor de élèves en hun huisvesting.

Locatie en Gronsveltkameren

In de wilsverklaring van de Vrijvrouw stond duidelijk vermeld dat de élèves in de Fundatie van Renswoude afgezonderd moesten wonen van de rest van het Kinderhuis. De huidige vorm van het kinderkuis, het oude Agnietenklooster, bood hier niet de ruimte voor. Er werd besloten een nieuw gebouw te realiseren.

Het Kinderhuis werd in een arme buitenwijk van Utrecht gevestigd, waaromheen nog de nodige grond braak lag. Uiteindelijk was de vraag "aan welke Zijde van het Stads kinderkuis of over de lange Nieuwstraat, of aan het Klaaskerkhoff, men zal bijtimmeren" (notulenboek der regentenvergaderingen, 22 november 1755). Na afwijzing van de zijde van Klaaskerkhoff werd besloten de uitbreiding aan de oostzijde van het Kinderhuis te realiseren. Een deel van de bouwgrond bestond uit terrein wat reeds in bezit was van het Kinderhuis. Op het andere deel van het bouwterrein waren destijds de Gronsveltkameren gevestigd, welke in 1652 in opdracht van de rijke advocaat Johan Gronsveld waren gebouwd. Deze kameren boden gratis onderdak aan de armen. Naast huisvesting ontvingen zij vaak een financiële bijdrage, de zogenaamde 'preuve', welke bestond uit geld en/of soms goederen (zoals graan, turf of bier).

Voor de bouw der Fundatie moesten twee van de kameren worden gesloopt, echter besloot men het geheel elders te herbouwen. In 1756 werden de kamers herbouwd aan de westgevel van de Klaaskerk. Toen dit werk voltooid was, kon met de bouw van de nieuwe stichting een start worden gemaakt. (Redactie, Geheimen van de stad: De Gronsveltkameren, 2019)

Ontwerpen

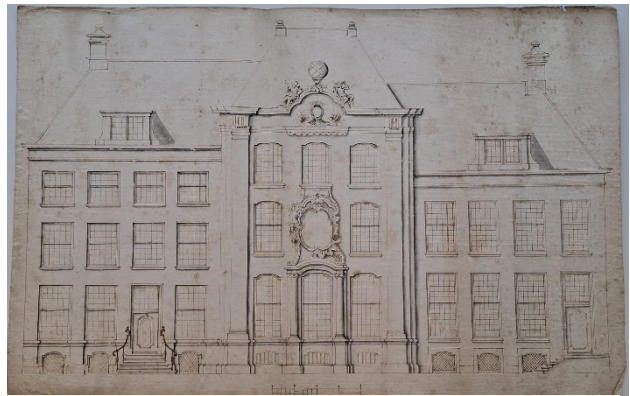
De regenten besteedde de opdracht voor het maken van een ontwerp der Fundatie uit aan bekwame vakmensen die aangesloten waren bij de Gilden in Utrecht. Vermoedelijk zijn er meerdere ontwerpen gemaakt voor de Fundatie. In het archief zijn er echter slechts drie ontwerpen bewaard gebleven. Van twee architecten is bekend dat zij een ontwerp hebben gemaakt voor de bouw van de Fundatie van Renswoude te Utrecht. De eerstgenoemde architect is Anthonie Voskuil, een timmermansbaas en

stadsarchitect van Utrecht. Zijn ontwerp omvatte een middenrisaliet, met daarin de hoofdingang en twee vleugels. De regenten vonden het ontwerp van Voskuil te eenvoudig, het had niet de gewenste uitstraling; het was niet passend voor de vrijvrouwe en de regenten van de Fundatie.

De tweede architect was Joan Verkerk, ook wel Jan Verkerk, een Utrechtse steenhouwer welke al meer dan twintig jaar aan het hoofd stond van een omvangrijke Utrechts beeldhouwatelier. De overige twee ontwerpen worden door de uiterlijke overeenkomsten aan hem toegeschreven. In de vergadering van 12 mei 1756 werd er in overeenstemming gekozen voor één van de ontwerpen van Verkerk. (Notulen van de vergadering van Regenten, 12 mei 1756)

Figuur 13: Eerste gevel ontwerp door A. Voskuil, bron: Het gebouw van de Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude, Het Utrechts Archief

Figuur 14: Vermoedelijk het afgewezen ontwerp van Joan Verkerk, Het Utrechts Archief

Joan Verkerk

Joan Verkerk, geboren in 1699, was een Utrechtse steenhouwer, aannemer en architect uit de 18^e eeuw. De Fundatie van Renswoude is zijn bekendste werk met het uitbundige rococo interieur en exterieur. Hoewel specifieke details over de opleiding van Verkerk ontbreken is het aannemelijk dat hij zijn vakmanschap ontwikkelde binnen het ambachtelijke gilde van de steenhouwerij en bouwkunde in Utrecht. Naast de Fundatie van Renswoude was Verkerk betrokken bij andere projecten in en rondom Utrecht, werkend voor veel van Utrechtse adel en elite.

In 1754 kreeg hij toestemming om een particuliere hijskraan te plaatsen op het bolwerk Morgenster, waarmee hij stenen kon hijsen voor zijn bouwprojecten. Deze hijskraan is in 1838 verdwenen. Later heeft Verkerk op deze zelfde plaats, tegenwoordig Oranjestraat 37 te Utrecht, een molen gerealiseerd voor het malen van cement en rum. Deze molen is vervolgens in 1821 afgebroken.

Verkerk heeft een bijdrage geleverd aan de verbouwing van Kasteel Sterkenburg van 1770 in opdracht van de familie van Westeren (een van de oud-Regenten van de Fundatie van Renswoude). Een ander voorbeeld van het werk van Verkerk is de 'Poort van het Elisabeth Weeshuis' uit 1785 in Culemborg. Verkerk heeft de schouw van het gebouw Paushuize aan de Kromme Nieuwegracht 33, te Utrecht ontworpen en uitgevoerd. Ook bestaat er een groot vermoeden dat Verkerk de bouwmeester van Huis Bellevue in Utrecht is geweest.

In hoeverre Verkerk de vrijheid kreeg om zijn ontwerp van de Fundatie daadwerkelijk uit te voeren blijft een heikel punt. Destijds was het gebruikelijk dat andere betrokken ambachtslieden zelf een eigen draai konden geven aan het van tevoren opgestelde ontwerp, dit in overleg met de Regenten.

Figuur 15: Uiteindelijk gekozen ontwerp, ontworpen door Joan Verkerk, Het Utrechts Archief

Bouwperiode

Op 21 Mei werd Verkerk een begroting aangediend bij de regenten der Fundatie. Na goedkeuring van de regenten kon de bouw van start gaan.

Op de begroting wordt het gebouw omschreven als volgt:

Een zware blauwe hersteene gevel met zijn Plinten, Penanten en borstwering; in 't middel een marmer stuk, zijnde een Lofdicht, omciert met schilden, 2 hersteenen Termen met hun Beeld en Cieraatwerk, dragende een Balcon Leist; jdem, zwaar gelyste drumpels, onder drumpels met hun raamtens; op de zijden 2 Pilasters, waar op de Corentiache Capitelen, dito Petestallen, Basementen en Leistwerk, twee uitstekten, breed 10 voet ten hoogte van de gevel, desselfs raamtens, onder drumpels, Cantelabens en zij-Pilasters met Doricasche Capitelen; van boven een Cimatie, Fries en Kroontlijst, volgens Corentische order, met zijn Morilions en Frontispies, waartussen een marmer Schild, omringt met une corde-de Veuve, Cieraatwerk en doorlugte Kroon te Zamen voor steen arbeidsloon en stellen van dien.

(Vanuit de originele begroting uit de archieven en de notulen van de regentenvergadering van 21 mei 1756)

De bouw van het casco der Fundatie duurde van 1756 tot 1761. Hiervan is in 1757 het grootste deel van het casco der Fundatie gebouwd. Dit blijkt uit de rekeningen waar een metselaar de gehele bouwperiode wordt genoemd en in het jaar 1757 verreweg het meeste verdiend van al die jaren. (Lutternveld, 1950).

Gedurende de gehele periode van de bouw was Verkerk, de architect van de Fundatie, ook bouwmeester over de bouw der Fundatie, en leverde het benodigde steen uit zijn eigen werkplaats. Vanwege het feit dat hij niet altijd aanwezig kon zijn op de locatie, stelde hij een opzichter aan genaamd Lodewijk Ziegeler. Hij was opzichter van 14 maart 1757 tot 23 december 1758, hierna was het gebouw waarschijnlijk in zoverre voltooid dat er geen toezicht meer was vereist.

Uit de rekeningen en notulen met betrekking tot de bouwjaren van de Fundatie lijkt te blijken dat de bouw voorspoedig liep. Echter veranderde dit in 1759 toen het bouwbudget opraakte. In het testament van de vrijvrouwe werd duidelijk aangegeven dat het vermogen van het nalatenschap van

de vrijvrouw was bedoeld voor de educatie van de élèves, niet voor de bouw van de Fundatie van Renswoude. Het financieel tekort werd zodoende opgelost door bronnen van buitenaf en het lenen van het nodige vermogen voor de bouw. Zo kon het timmerwerk van het interieur in 1760 worden afgerond, waarna in 1761 de gehele bouw voltooid was.

In de jaren erna zou er tot aan 1766 nog gewerkt worden aan de fijne afwerking van het interieur en tot in 1767 zouden er nog onderdelen van het interieurenssemble besteld worden. (Tigchelaar) De bouw en vormgeving van het interieur hebben blijkbaar een lange periode in beslag genomen. Dit kan verklaard worden door de keuze om voor elk onderdeel een aparte aanbesteder aan te stellen, waardoor er met iedere aanbesteder moest worden onderhandeld. Informatie hierover is terug te vinden in de notulenboeken, rekeningboeken en originele rekeningen van de bouwperiode. Het geheel van gebouw en inrichting vergde een bedrag van 150.000 gulden, wat destijds een enorm groot bedrag was. De gedane leningen om dit bedrag te vergaren duurde nadien nog jaren om af te betalen. Pas in 1775 werden zodoende de financiële perikelen ten behoeve van de bouw der Fundatie te Utrecht opgelost.

Kleurstellingen

De oorspronkelijke kleurstelling van de Regentenzaal is naar alle waarschijnlijkheid rood met een wit plafond geweest. Het is niet bekend of Verkerk deze kleuren heeft bedacht, de ontwerptekeningen zijn niet ingekleurd. Ook de rekeningen van de verschillende schilders die in de jaren 1761 zijn ingediend, bevatten weinig gegevens die op de betrokkenheid van Verkerk wijzen. Vanuit de rekeningen is het wel mogelijk om de betrokken firma's na te trekken: De Graaf, De Ruiters, en Van Doelen. In deze rekeningen staat vooral de hoeveelheid verf en het arbeidsloon genoemd, met zelden specifieke details over het kleurgebruik. (Dirk Jan Biemond).

Een uitzondering hierop is de lijst om het schoorsteenstuk, welke in de rekening van Van Doelen uit 1762 de beschrijving heeft 'Het vergulden van de lijst'. Ook voor de extra grote penantlijstennis uit een rekening van 1767 door de schilder Willem Schouten bekend dat deze 'gelijmd, gladgemaakt en verguld werden'. Deze zelfde behandeling kregen de penanttafels, waarbij het wel de vraag is of deze meubels geheel werden verguld.

Beginjaren Fundatie

Na afronding van de bouw konden de eerste élèves de Fundatie van Renswoude te Utrecht intreden. De élèves waren talentvolle, maar arme jongens vanaf 15 jaar oud welke het voorrecht kregen een opleiding te volgen aan de Fundatie, zoals oorspronkelijk verwoord, in 'de mathesis en den konsten'. Zoals reeds benoemd was Maria Duyst van Voorhout in haar testament heel specifiek geweest over de gang van zaken binnen de Fundatie. De élèves van de Fundatie zouden apart staan van de kinderen in het Ambachtskinderhuis. Dit zou ervoor zorgen dat de élèves zich verheven voelde tot een hogere positie in de huidige maatschappij. (Lutternveld, 1950).

De positie van de kinderen uit het Kinderhuis was slecht, zij behoorde tot de lage klassen. De ouders van de kinderen waren overleden of hadden geen tijd en geld om voor de kinderen te zorgen. Het was destijds vrijwel onmogelijk om in klasse te stijgen, al kwam er door de Patriotten wel een steeds grotere stem om hier verandering in te brengen. De jongens wachtte een toekomst zoals hun (voor)ouders, waarin er hard gewerkt diende te worden voor een zeer laag loon.

Het idee van de vrijvrouwe was om de meest getalenteerde jongens een kans te bieden op een beter bestaan, waarmee zij indirect in een hogere sociale laag zouden raken. De élèves werden opnieuw opgevoed in de fundatie, waarbij de etiquette van de hoge stand werden aangeleerd. De jongens leerden onder andere hoe zij diende te tafelen, schoonschrijven, en tekenen. Ook werd van de élèves verwacht dat zij het uniform der Fundatie van Renswoude zouden dragen, wat hen nog meer onderscheidde van de kinderen uit het Kinderhuis

Ondanks dit alles bleef de uitwerking ervan ineffectief. De realiteit was dat de afkomst van de jongens belangrijker bleef dan hun scholing aan de Fundatie. Enkele élèves zijn later succesvol gebleken, maar voor vele bleek het niet mogelijk te stijgen op de sociale ladder. Wel kwamen meerdere oud-élèves na verloop van tijd terug naar de Fundatie om les te geven aan de volgende generaties élèves. (Vries, 2004)

Het is verder noemenswaardig hoeveel verschillende meubels en elementen in de Fundatie van Renswoude te Utrecht, vooral in de Regentenzaal, vervaardigd zijn door de verschillende élèves. Om hun opleiding aan de Fundatie tot afronding te brengen volbrachten de élèves namelijk een eindexamen. Vaak was dit in de vorm van een meesterstuk dat zij aan de Regenten presenteerden in de Regentenzaal.

De leiding van de Fundatie lag nog altijd bij de regenten, welke dezelfde waren als van het naastgelegen kinderhuis. Deze regenten waren vooraanstaande burgers met vaak een belangrijke rol binnen de maatschappij. Deze regenten vormde het college van de Fundatie en hadden de leiding over de dagelijkse gang van zaken van de Fundatie, de financiële zaken en de toelating van de nieuwe élèves.

Eén regent kreeg de rol van boekhouder en kreeg de verantwoordelijkheid voor de jaarrekeningen aan de executeurs van het testament der vrijvrouwe.

In de Fundatie woonden een binnenvader en binnenmoeder. Zij hadden de zorg voor de persoonlijke begeleiding van de élèves. Daarnaast waren er verschillende onderwijzers in de Fundatie zoals de tekenmeester en een mathematici.

Een noemenswaardige leermeester is Arnoldus Koopman, wie leermeester is geweest van élève Matthijs van Dijk. Deze leermeester heeft samen met de betreffende élève gezorgd voor meerdere onderdelen in de Regentenzaal, zoals de penanttafels. Hierop zijn tijdens een eerdere restauratie de initialen van de élève gevonden. (Drie)

De Regentenzaal van de Fundatie vormde met zijn uitbundige en weelderige rococo interieur een belangrijke plaats voor de stad Utrecht. In 1766 werd de zaal gebruikt voor het ontvangst van Prins Willem V. Destijds waren er maar weinig gepaste plekken in de stad om dergelijke hoogheden te ontvangen, waardoor de keuze viel op de Regentenzaal. (Van Hengst, 1890) Voor deze gelegenheid is de Fundatie uitbundig versierd. Hier zijn nog meerdere tekeningen van bewaard gebleven.

Figuur 17: Ontwerp voor
kaarslichtversieringen door Van Velthoven,
Vincent van Drie

Figuur 16: Ontwerp voor
kaarslichtversieringen door Van Velthoven,
Vincent van Drie

Figuur 18: Illuminatie van de Voorgevel
tijdens het bezoek van Willem V door
tekenmeester Van Velthoven, Van
Hengst Aantekeningen betreffende de
Fundatie

FASE 2: 1771-1787

Toen het de Fundatie van Renswoude in 1775 weer financieel gezond was, werden er plannen gemaakt om dit te gebruiken voor het opknappen en aanpassen van de Fundatie. Dit viel in 1781 prachtig samen met het 25-jarige bestaan van de Fundatie. Waar tegenwoordig Maria's sterfjaar als beginjaar van de Fundatie wordt gepakt, werd toen 1756 als beginjaar gezien aangezien in dat jaar het geld daadwerkelijk aan de Fundatie werd toegekend.

In 1781 is zodoende een algehele opknapbeurt van start gegaan.

Uit de rekeningen blijkt dat er in dit jaar reparaties hebben plaatsgevonden aan het stucwerk, de ruiten en aan de vloerstenen in het voorhuis. (Nota's Verkerk, 1781-1790)

In 1782 werd de Regentenzaal onder handen genomen, zoals beschreven in het volgende citaat:

De voorbereidingen van deze schilderwerkzaamheden door van Odijk en zes knechts, in de periode van 31 mei tot 14 juni 1782, zijn als volgt beschreven: (het verwijderen van) d'Ouden rooden verf van de penanten, lambreesering en luijken en kasten der luijken en glasraamden en deuren'. Hiermede zijn wij toch op de hoogte van de oorspronkelijke kleurstelling van de regentenzaal, ondanks het feit dat er uit de periode van de bouw geen gegevens zijn gevonden. (Baarsen, Biemond e.a.2001)

De kleurstelling (van bepaalde onderdelen) van de Regentenzaal is destijds gewijzigd, waarbij de rode delen kaal gemaakt zijn en hierna geschilderd met een Napels gele kleur. (Vries, J. de, 2004). De Schilder Johannes Odijk vermeldde op 1 juli 1780 dat de twee spiegellijsten 'de grond uitgespaart, gegrond en met selidon groen overschilderd' had.

De kleurstelling van de Regentenzaal ging met deze aanpassing naar een Napels geel interieur met vergulde en groene accenten.

FASE 3: 1788-1833

Na de werkzaamheden van de vorige fase zijn er weinig wijzigingen in het gebouw geweest. De grootste verandering in de Fundatie in deze periode vond plaats in 1830, toen de schoorsteenwand in de 'Groot Collegezaal' verwijderd en vervangen is door de twee nog altijd aanwezige 'Regentenportretten'.

Van 1795 tot 1813 werd de stad Utrecht bezet door de Fransen. Dit had ook zo zijn gevolgen voor de Fundatie. Dit is terug te zien in de snelle wisseling van de Regenten in deze periode. Enkele keren zijn de Fundatie en het Kinderhuis ontruimd, waardoor het aantal kinderen in zowel de Fundatie als het Kinderhuis sterk afnam. In 1821 leek de rust weder te keren door middel van Fonds Hessing. Echter kwam er in 1822 een Koninklijk Besluit waarin bepaald werd dat zogenaamde 'Godshuizen' der gemeente geen 30 gulden per kind meer ontvingen, tenzij de kinderen van 6-18 zouden gaan naar de koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid. De Rijksoverheid nam hiermee de zorg voor de arme kinderen in het land in handen. Deze koloniën waren kleine dorpjes waar arme stedelingen terecht konden. De mensen kregen onderdak, werk en een ziektefonds. De kinderen kregen er verplichte scholingen en er ontstonden winkels, kerken, scholen en rustoorden (maatschappij van weldadigheid, sd).

De nieuwe regeling viel de Fundatie financieel zwaar, waardoor de regenten op zoek moesten naar een oplossing. Er werd geprobeerd om de élèves zo veel mogelijk bij familieleden onder te brengen. Op 1 januari 1825 werden algeheel de subsidies afgeschaft, waarmee feitelijk gezien het Ambachtskinderhuis op hield te bestaan. De regenten besloten hierop het Kinderhuis financieel te ondersteunen op elke nodige manier. In 1827 werd het de regenten verboden om openbaar geld in te zamelen. Drie jaar later, in 1830 werd het Agnietenklooster, waar het Kinderhuis in gevestigd was, ingenomen door de gemeente. Enkele overgebleven kinderen konden hierop intrekken in de westelijke vleugel der Fundatie. Het overblijfsel van het Ambachtskinderhuis werd zo een 'kweekschool' voor de Fundatie. Hier werden jongens aangenomen, en heel af en toe meisjes als dit handig was voor extra huishoudelijke hulp. Het 'Groot-Examen' wat voorheen door de élèves werd afgelegd kwam te vervallen, in de plaats hiervan werd de voortgang bewaakt door jaarlijks een verslag over hun vorderingen op te stellen.

FASE 4: 1833-1922

In 1864 veranderde het onderwijs in Nederland, voor het eerst kwamen er Hogere Burgerscholen. In deze Hogere Burgerscholen kon voor veel verschillende technische beroepen educatie worden genoten. Door deze ontwikkeling nam de internaatfunctie van de Fundatie van Renswoude af; al bleven de élèves nog lange tijd woonachtig in de Fundatie. Ook werd de plicht om het uniform der Fundatie te dragen vanaf deze periode afgeschaft. Dit was tot grote vreugde van de élèves zelf aangezien het uniform sinds het begin van de Fundatie niet was veranderd en intussen zeer verouderd was geraakt.

Tijdens een vergadering van de regenten der Fundatie op 17 juni 1891, werd besloten de kleuren van de Regentenzaal te doen wijzigen. Er werd gekozen voor de zachte grijsgroene tinten die men hedendaags aantreft in de Regentenzaal. Op 21 oktober 1891 is de restauratie voltooid en spreken de

regenten tijdens een vergadering in hun gerestaureerde zaal over de nieuwe kleurenstelling van de zaal over 'zulk prachtig werk' (Vries, de J., 2004).

Rond 1900 worden verder de schuifvensters van de Fundatie aangepast. Ook de raampartijen zijn destijds veranderd, wat te zien is aan een nieuwe roedeverdeling in de ramen.

Al lange tijd was het een vraag stuk geweest of meisjes ook steun vanuit de Fundatie mochten ontvangen of dat dit tegen de wensen van de vrijvrouw in ging. In september van het jaar 1917 besloten de regenten om de eerste jongedame, A.J.R.W. Schuil, subsidies te verstrekken. Zij was hiermee geen élève van de Fundatie, maar ontving wel de nodige steun voor haar educatie.

In 1921 werd het Agnietenklooster, waar voorheen het Ambachtskinderhuis in gevestigd was, in gebruik genomen door het Centraal Museum van Utrecht. (Vries, 2004)

Figuur 19: Overzicht middenrilasiet met link Beyerenkamers in de Lange Nieuwenstraat. Fotograaf: Svensson, M. Documentnummer:500-6058

FASE 5: 1923-1979

De Fundatie van Renswoude wordt vanaf 1923 niet langer gebruikt als woonruimte voor de élèves, waarmee de internaatfunctie van het gebouw officieel ten einde is. De élèves ontvangen vanaf deze tijd studiebeurzen en andere financiële ondersteuning. Vanaf dit moment komen ook vrouwelijke studenten regelmatig in aanmerking voor ondersteuning (DUIC, 2019).

Na het vertrek van de inwonende élèves werden op de eerste verdieping vijf studentenkamers voor vrouwelijke studentes gerealiseerd, welke tegen een laag bedrag werden verhuurd. De voormalige slaapzaal in de rechtervleugel van de Fundatie werd door het Centraal Museum gehuurd als opslagplaats voor de kunstcollectie.

Ook werden er de nodige aanpassingen gedaan aan het gebouw. Zo werden de schuifvensters van de appartementen op de begane grond gewijzigd. De ramen werden naar onder verlengd en voorzien van openslaande deuren met balkonnetjes. Ook werd er in 1953 besloten de vroegere eetzaal op te splitsen in twee ruimtes, een garderobe en keuken. Het plafond van de ruimten werd verlaagd, vanwege het benodigde leidingwerk.

In deze periode werd de zolder lange tijd gebruikt als archiefbewaarplaats. Bijzonder was het gebruik van de zolder als tijdelijk onderdak van de Utrechtse kunstenaar en affiche-ontwerper Feede Weidema. Hij had zelfs een eigen atelier op de zolder van de Fundatie.

Aan de kapconstructie van de Fundatie van Renswoude zijn in 1966 de nodige herstelwerkzaamheden uitgevoerd, dit was echt zeer beperkt door een gebrek aan financiële middelen. Er werden enkel maatregelen genomen om het gevaar van instorting weg te nemen.

Op 20 juni 1967 wordt de Fundatie van Renswoude te Utrecht officieel tot Rijksmonument benoemd.

FASE 6: 1980-1991

In de jaren 1990/1991 is er een grote restauratie uitgevoerd aan zowel het interieur als exterieur van de Fundatie van Renswoude. Meneer J. de Vries was destijds (vanaf 1988) één van de regenten van de Fundatie. Hij heeft in samenwerking met de eerste chatelaine van het pand, drs. M. Langenbach, en de eerste huismeester, dr. K.A. Ottenheym, een boek geschreven waarin de werkzaamheden uit deze periode beschreven staan: *De Utrechtse Fundatie van Renswoude, het gebouw, de inrichting en de inventaris (J. de Vries, 2004)*. De beschrijving van deze werkzaamheden is als volgt:

Desondanks de werkzaamheden van 1966 aan de constructie, werd er 1985 ernstige aantasting geconstateerd van het houtwerk geconstateerd. Echter beschikte de Fundatie destijds niet over voldoende financiële middelen om de herstelwerkzaamheden uit te laten voeren. Er zijn slechts noodvoorzieningen getroffen om instorting van het gebouw te voorkomen.

Toen er in 1988 weer voldoende financiële middelen waren, werd er besloten het gehele bouwkundige casco van het Fundatiegebouw onder handen te laten nemen. Er was sprake van een grote vochtbelasting aan de buitenmuren veroorzaakt door niet goed functionerende rioleringen en lekkende goten. Bij de ontmanteling van de dakvoet werd de ernstige aantasting van het houtwerk zichtbaar. Zwammen en dierlijke parasieten hadden een groot deel van het houtwerk ernstig aangetast. Het hele bouwkundig casco werd tijdens deze restauratie onder handen genomen. De muurplaten en balkkoppen werden vervangen. De indeling van de ruimten in het souterrain werd gewijzigd.

Ook grote delen van de frieslijst moesten worden vervangen. Ander houtwerk werd plaatselijk op ambachtelijke wijze vervangen en aangelast op het bestaande werk. De aangetaste balkkoppen werden vervangen door een in vorm gegoten kunsthars. Het natuursteen aan de voorgevel, wat door inwerking van het klimaat, aangetast was door hipsvorming werd met stralen warm water gereinigd. De roestende ijzeren verankering van de kuif van de voorgevel werd vervangen door roestvrijstalen verankering. Tevens werd er nieuwe loodbekleding op de kuif en de voorgevel aangebracht. De nodige dakpannen werden vervangen en het hekwerk en de vergulde windvanen werden hersteld. Het wapenbord van de vrijvrouwe werd afgenomen en gerestaureerd.

Deze herstelwerkzaamheden werden uitgevoerd door Aannemingsbedrijf Jurriëns BV te Utrecht. Tijdens deze werkzaamheden werden ook de gasleidingen van het gebouw onverwacht afgekeurd. Waarna er gekozen is om de Fundatie aan te sluiten op de stadsverwarming d.m.v. het aanleggen van een nieuw verwarmingssysteem. Deze diverse onderhoudswerkzaamheden en restauraties aan het exterieur van de Fundatie van Renswoude te Utrecht liepen flink in de kosten, er werd bijna twee miljoen gulden besteed.

FASE 7: 1992- HEDEN

Na het uitvoeren van een kleuronderzoek werd er in 1995 besloten de kleurstelling van de ramen, deuren en kozijnen van het exterieur der Fundatie terug te brengen naar het origineel. De kozijnen werden okerbeige, de ramen en roeden verdeling wit en de deuren werden standsgroen. Tenslotte werden er op de hardstenen gevelplaten onder de vensters op de begane grond zwarte biezen gevonden, welke werden gereconstrueerd.

Na 1995 is de kleurstelling van het exterieur niet gewijzigd (okerbeige kozijnen, witte ramen en standsgroenen deuren). Aan het gevelwerk zijn enkele reparaties van het hardstenen middenrisaliet en bakstenen gevel zichtbaar. Het gebouw heeft nog altijd een statige uitstraling met de symmetrische indeling, grote ramen en rijkversierde entree.

In 2009 zijn de sanitaire voorzieningen in het souterrain vernieuwd en uitgebreid om beter te voldoen aan de behoeften van de huurders die de stijlkamers in gebruik namen voor diverse gelegenheden. (Vlamingerfgoed, 2009).

In 2013 en 2014 is er opnieuw een flinke renovatie geweest. Vervolgens is er in 2019/2020 nog een interne restauratie uitgevoerd, waarbij de voormalige slaapzalen en studentenkamers zijn verbouwd tot luxe appartementen. Eerder waren er op de tweede verdieping al twee appartementen gerealiseerd. De keuze voor het realiseren van de appartementen was om extra inkomsten te vergaren welke ten goede zouden komen aan het gebouwbeheer en de studiebeurzen van de Fundatie.

Echter is in december 2024 is besloten door het College van Regenten der Fundatie om het monumentale pand in de verkoop te brengen. Het gebouw was sinds 1762 in eigen beheer en wordt nu verkocht om de financiële toekomst van de stichting te kunnen waarborgen en de missie – het verstrekken van beurzen aan minderbedeelde studenten – voort te kunnen zetten. De gehele opbrengst van de verkoop zal gaan naar het versterken van beurzen aan deze studenten. Bond Heemschut en de vereniging Oud-Utrecht hebben een verzoek gedaan bij minister Bruins van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om het ensemble der Fundatie aan te stellen als monumentaal. De erkenning van het interieurensemble door de rijksoverheid zal ertoe bijdragen dat andere partijen (overheden, fondsen, particulieren en/of bedrijven) het cultuurhistorisch belang inzien. De benoeming tot interieurensemble zal er daardoor voor zorgen dat het behoud beter kan worden gewaarborgd. (Oud Utrecht, maart 2025)

3.3.3 BOUWFASES TIJDLIJN

Fase 1: 1754-1771

Jaartal	Gebeurtenis
1754	Overlijden van Maria Duyst van Voorhout, vrijvrouw van Renswoude
1755	Besluit tot bouw van de Fundatie van Renswoude
1756	Ontwerp van Joan Verkerk uitgekozen
1756	Herbouw van de Gronsveltkameren
1756	Start van de bouwwerkzaamheden onder leiding van bouwmeester Joan Verkerk
1759	Bouwbudget raakt uitgeput
1761	Voltooiing van het exterieur van de Fundatie van Renswoude

Fase 2: 1771-1787

Jaartal	Gebeurtenis
1782	Kleurstelling van de Regentenkamer verandert geheel van rood naar Napels geel

Fase 3: 1788-1802

Jaartal	Gebeurtenis
1830	Verwijdering van schoorsteenwand uit de 'Groot Collegezaal'
1830	Plaatsing van de twee 'Regentenportretten' in de 'Groot Collegezaal'

Fase 4: 1833-1922

Jaartal	Gebeurtenis
1891	Regentenzaal naar zachte grijsgroene tinten (die we hedendaags ook aantreffen).
1891	Vernieuwing gordijnen en tapijt van de Regentenzaal, passend bij de nieuwe grijsgroene tinten
1896	Aankoop kurkzeilloper door de kamer van de directeur
1898	Schoorsteenstuk van de 'Portrettenkamer' gereinigd
1917	Scheidingsmuur op zolder geplaatst

Fase 5: 1923-1979

Jaartal	Gebeurtenis
1933	Vensters op de begane grond verlengd, voorzien van openslaande deuren en vermoedelijk balkonnetjes.
1937	Regenten besluiten tijdens vergadering de 'Groot Collegezaal' te restaureren
1934	Restauratie schoorsteenstuk Portrettenkamer
1939	Restauratie 'Grote Collegezaal'
1953	Splitsing van 'De Vroegere Eetzaal' in twee delen
1982	'De Secretarie' wordt in gebruik genomen als kantoorruimte van de chatelaine

Fase 6: 1980-1991

Jaartal	Gebeurtenis
1985	Ernstige aantasting aan verschillende delen van het gebouw ontdekt
1988	Besluit tot algehele restauratie Fundatie van Renswoude
1990	Plafondstuk Regentenzaal uitgenomen en gerestaureerd
1990 -1991	Restauratie van het bouwkundig casco en indeling van wijziging indeling ruimten in het souterrain (plaatsing fornuizen en inrichting spoelkeuken).
1995	Aanschaf nieuwe gordijnen Regentenzaal

Fase 7: 1992-heden

Jaartal	Gebeurtenis
2009	Renovatie van sanitaire voorzieningen (Vlaming Erfgoed)

2019	Interne restauratie en herbestemming, realisatie luxe appartementen
2024	Besluit tot verkoop pand

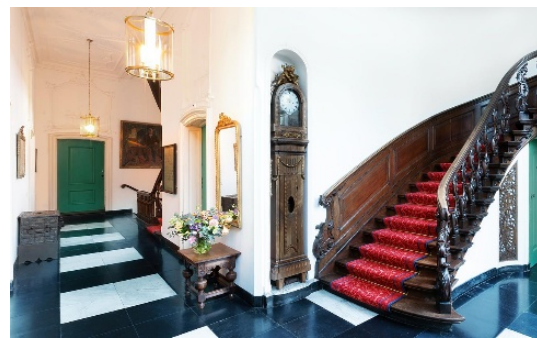
3.4 INTERIEURFASES

Het interieur van de Fundatie van Renswoude is een prachtig voorbeeld van 18^e-eeuwse Rococo-architectuur dat zorgvuldig behouden is gebleven. Dit maakt het een uniek interieur in het Nederlands Erfgoed. De Regentenzaal is daarmee een zeer zeldzaam voorbeeld van de rococo-inrichting in Nederland, waarbij vrijwel alles in de authentieke staat is gebleven zoals deze in de 18^e eeuw is vormgegeven.

3.4.1 ALGEMENE BESCHRIJVING VAN HET INTERIEUR VAN DE FUNDATIE

Het interieur van de Fundatie van Renswoude te Utrecht kenmerkt zich door zijn authenticiteit. De ruimtes in het gebouw zijn ruim opgezet en gevuld met verfijnde details.

De ingang van de Fundatie bevindt zich tegenwoordig in de linkerzijvleugel. Wanneer men het gebouw binnenstapt belandt men in de gang. Deze gang heeft een marmervloer in een patroon met zwarte en witte tegels. Er is een ruime lichtinval via een bovenlicht bij de ingang en het hoge venster hiernaast. De gang heeft wit gestucte muren met boven de deuren naar de verschillende vertrekken sierstucwerk, welke de verschillende vakdisciplines der Fundatie afbeelden. Direct naast de ingang bevindt zich een eikenhouten trap die uit sierlijk houtsnijwerk bestaat, welke leidt naar de Regentenzaal. Verderop in de gang bevindt zich het trappenhuis welke de overige verdiepingen met elkaar verbindt.

Figuur 20: Ingangshal, <https://www.fundatievanrenswoude-utrecht.nl/>

Achter de eerste deur aan de linkerkant naast de entree bevindt zich de Portrettenkamer. Deze kamer heeft een traditioneel houten balkenplafond. De wanden zijn bekleed met donkergroene wandbespanning van textiel. Aan het begin van de twintigste eeuw is er een houten lambrisering aangebracht in een iets lichtere tint groen. Op de vloer ligt een houten parket welke dateert uit 1949. De lichtinval in deze ruimte komt binnen via de twee hoge vensters welke uitkijken op de Agnietenstraat. Aan de wanden hangen portretten van regenten en enkele secretarissen uit de beginperiode van de Fundatie. Ook hangen er om de entree van de zaal zelfportretten die de élèves tijdens hun educatie in de Fundatie hebben gemaakt. De kamer heeft een rococoschouw naar het ontwerp van Joan Verkerk. De front van de schouw is gemaakt van breccia en het bovenblad van marmer. Boven de schouw hangt een schoorsteenstuk, gemaakt door de élève Craco, met een groen lijstwerk van stuc en hout in een neoclassicistische stijl. Het

Figuur 22: De portrettenkamer, fotograaf Arjan van Den Boer

Figuur 21: De eetzaal, <https://www.fundatievanrenswoude-utrecht.nl/>

schoorsteenstuk wordt aan de bovenzijde afgesloten met een 'witje', wat een witmarmeren reliëf nabootst. De verlichting in de zaal komt van een sierlijk vergulde kroonluchter die in het midden van de zaal hangt.

De tweede deur leidt naar de Vroegere Eetzaal van de élèves. Deze kamer heeft een wit stucwerk wandafwerking. De uitstraling van deze ruimte is afwijkend van de andere ruimtes, waar toch meer de authenticiteit van naar voren komt. Er is een schouw met hierboven een lijst met sierstucwerk. Vanuit de zijkant van het Fundatie gebouw krijgt deze ruime lichtinval van twee hoge vensters.

De deur recht tegenover de entree is de Collegezaal, waar de élèves lessen in volgde. Zeer opvallend aan deze zaal zijn de twee gigantische Regentenportretten. In 1937 is deze zaal opgeknapt, waarbij de keuze werd gemaakt deze ruimte meer in overeenstemming te brengen met de rest van het huis. Er werden historiserende rood/bruine gordijnen toegevoegd, een wandbespanning in een geel/oranje kleur, parketvloer, groene lambrisering en historische stoelen geplaatst. De lichtinval in deze ruimte komt binnen via vier hoge vensters aan de beiden zijden van de ruimte.

In het souterrain bevindt zich een garderobe en keuken. De keuken bevat nog veel authentieke onderdelen en heeft een Napels gele kleur. De deuren van het souterrain zijn afgelakt met een eikenhoutimitatie.

Figuur 23: De Grote Collegezaal, <https://www.fundatievanrenswoude-utrecht.nl/>

Figuur 24: De keuken, <https://www.fundatievanrenswoude-utrecht.nl/>

Op de 1^e verdieping bevinden zich tegenwoordig twee appartementen. Verder is er een opslagruimte waarbij de houtenconstructie van de Fundatie goed zichtbaar is.

De Fundatie heeft een binnentuin welke wordt omgrensd door de beiden vleugels van het gebouw. Op de binnenplaats liggen tegels op de vloer en staan twee grote magnolia bomen.

De gehele rechtervleugel van de Fundatie is in gebruik door het Centraal Museum en de Universiteit van Utrecht. Deze hebben vermoedelijk hun authentieke afwerkingen verloren.

3.4.2 BESCHRIJVING VAN DE REGENTENZAAL

De Regentenzaal is een indrukwekkende en representatieve interieurruimte, die de grandeur van de 18^e-eeuwse regentenzalen perfect belichaamt. De zaal straalt een statige en tijdloze elegantie uit, met een zorgvuldig opgebouwde opzet die zowel de historische functie als de maatschappelijke status van de regenten weet te weerspiegelen.

De zaal bevindt zich een halve verdieping hoger dan de entree. Men kan via een sierlijk houtsnijwerk trap omhoog en komt uit bij de ingang van de Regentenzaal. Een ruimte waarin men zich direct terug in de tijd waant.

Het schilderwerk van de zaal is vergrijsgroen met een beige en rijkelijk gebruik van verguldingen. Het hoge witte plafond is rijkelijk versierd met stucwerk. Ornamenten in de vorm van guirlandes,

bloemmotieven en klassieke elementen benadrukken de rijkdom van het interieur. Het plafond vloeit over in de wanden welke zijn bekleed met zorgvuldig gesneden eikenhouten lambriseringen en veelvuldig gebruik van houtsnijwerk. Als centraal punt van de zaal domineert de marmeren schouw. Deze schouw met zijn verfijnde reliëfs en symmetrische lijnen, symboliseert de status, macht en positie van de regenten en dient als visueel middelpunt. Ook is de zaal rijkelijk versierd met vergulde ornamenten en lijstwerk. Dit voegt een extra laag van luxe toe en zorgen voor een klassieke uitstraling in de zaal.

Boven de deuren - waarvan een de toegangsdeur en de overige 3 kasten (waardoor de symmetrie wordt gehandhaafd) - bevinden zich 4 schilderijen met hierin de jaargetijden. Wat ook het de blik trekt is het gigantische schilderstuk in het plafond, waarop enkele putti 's te zien zijn. Het stuk heeft een geschilderde lijst van rode marmerimitatie.

Op de schouw is een schouwstuk van de vrijvrouwe te vinden met daaronder een Met vergulden letters. Naast de schouw hangt aan de linkerzijde een portret van Frederik Adriaan van Renswoude, de echtgenoot van Maria. Aan de rechterzijde hangt een portret van Maria Duyst van Voorhout zelf. De inrichting is in lijn met de rococo-stijl, waarbij verfijnde, gebogen vormen en elegante meubilairkeuzes de historische ambiance ondersteunen. De combinatie van rijke kleuren en zorgvuldig gekozen materialen – van hout tot marmer- zorgen voor een samenhangende en uitnodigende uitstraling. De ruimte is ontworpen voor formele bijeenkomsten en vergaderingen, met voldoende lichtinval via grote ramen die het interieur op een natuurlijke manier aan een overvloed van licht voorzien.

Tussen de raampartijen aan de zijde zijn penanttafels en penantspiegels te vinden. De marmerbladen van deze tafels komt overeen met de tegenoverstaande schouw. Verder is de zaal nog rijkelijk versierd met houtsnijwerk en koperen kaarsenhouders.

De meubels in de zaal zijn grotendeels vervaardigd uit notenhout. De stoelen in de zaal hebben een blauwe bekleding welke aansluit bij het rood met blauwe tapijt. Er is een grote vergadertafel aanwezig met hierin twee lampen. Ook zijn er twee commodes, twee speeltafeltjes en bevinden zich in de kasten twee porseleinen serviezen welke deel uit maken van het interieur ensemble van de zaal. Een van deze serviezen bevat het familiewapen van de vrijvrouwe.

Figuur 25: Overzicht zaal met open buffetkasten. Fotograaf: Tilleman, Ronald. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Documentnummer: 14382-64571

3.4.3 INTERIEUR FASES VAN DE REGENTENZAAL

FASE 1 1756-1762

De oorspronkelijke kleurstelling van de Regentenzaal was rood, met vergulde accenten en een wit plafond. Het rood werd vaak als dominante en krachtige kleur gezien en werd vaak geassocieerd met macht en weelde.

Op de vloer lag destijds een bont geweven tapijt in een kleurstelling die aansluit bij deze huidige rode kleur. (Tigchelaar, 2002)

Verkerk vervaardigde in 1759 de gepolijst Bardiglio marmeren schouw. Het model van de schouw is een 'Utrechtse Schouw'.

Figuur 26: De marmeren schouw. Fotograaf: Tilleman, Ronald. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Documentnummer: 14382-64571

In de jaren die volgen wordt door timmerman Adrianus Verbeek een hout lambrisering met lijstwerk aangebracht in de zaal en wordt de trap naar de Regentenzaal vervaardigd (naar het ontwerp van Verkerk). Verbeek is vermoedelijk ook verantwoordelijk voor het vervaardigen van de deuren en vensters van de zaal, echter is dit niet met zekerheid te stellen. (Tigchelaar, 2002) (Luttermveld, 1951)

Het decoratieve houtsnijwerk is echter niet door Verbeek gedaan, maar door Arnoldus Koopman; een beeldsnijder en timmerman. In december 1759 werden er ornamenten boven de deuren en de lijst van het plafondstuk geleverd. Aannemelijk is dat ook het decoratieve snijwerk aan de boven- en onderzijde van de panelen van zijn hand is, echter is dit in de bewoording van de rekeningen uit het archief niet duidelijk te stellen.

Figuur 27: Sierwerk aan de houten betimmering Foto door Ilse van Grootveld

Overigens duidt het aantal bestelde ornamenten erop dat er voorheen ook decoratief snijwerk hing op de plaatsen waar nu de penantspiegels hangen. (Tigchelaar, 2002)

De grove afwerking van de kamer was voltooid en men kon beginnen met de voorbereidingen van het schilderen van bovendeurstukken. Beeldhouwer Adrianus Beertens werd gevraagd voor het vervaardigen van de lijsten. Het schilderdoek werd in hetzelfde jaar geleverd door H.F. Hengel. De daadwerkelijke schilderijen lieten nog enige jaren op zich wachten. Wel werden er in 1760 en 1761 al ontwerpen geleverd, welke nooit vervaardigd zijn (in de rekening staan omschrijvingen die niet overeenkomen met het gerealiseerde). (Tigchelaar, 2002)

Beeldhouwer Beertens leverde in 1761 nog eens schilderijlijsten welke aan de marmerschouw en aan de bovendeurstukken werden bevestigd. Het schilderdoek is hiervoor wederom geleverd door Van Hengel.

De schildering van het portret van de vrijvrouw op de schoorsteenmantel is in 1756 uitgevoerd door Jan Maurits Quinkhard in opdracht van de executeurs. In 1762 is deze in de regentzaal komen te hangen. De tekst onder de schildering is aangebracht in goudverf door de schilder Van Doelen.

Figuur 28 Schildering van de Vrijvrouw op de schoorsteenmantel; uit de presentatie van Vincent

Het plafond is een voorbeeld van rococo-stucwerk in Nederland. Dit werk is uitgevoerd door de Italiaanse Carel Pasetelli, zoals blijkt uit rekening van 1760. Hier was eerst twijfel over door een uitbetaling aan de stukadoor Juriaan Mulli in 1759, echter bleek na bronnenonderzoek dat dit om een betaling ging voor het ontwerp. Uiteindelijk is er niet gekozen voor dit ontwerp en heeft zijn concurrent Pastelli het stucwerk mogen vervaardigen. (De Vries, 2004) (Biemond, 2001). Lutterveld en Tigchelaar noemen echter enkel Mulli als de vervaardiger van het stucwerk. Mogelijk is dit omdat zij de rekening aan Pastelli over het hoofd hebben gezien. Een ander vreemd detail is dat in 1766 een doek voor een plafond is geleverd aan de Fundatie. Omgerekend naar de huidige maten zou dit doek enkel voor de Regentenzaal bestemd kunnen zijn. Dit zou betekenen dat het stucwerk pas in 1766 is volbracht. Echter is dit in strijd met de betaalde rekeningen aan de stukadoors. Het is dus nog een vraag wat hiermee bedoeld wordt. (Tigchelaar 2002)

Glazenmaker en schilder Gerrit de Ruijter is enkele jaren betrokken geweest bij de bouw der Fundatie, echter stopte dit in 1762, door het overlijden van de Ruijter.

In de nota's uit desbetreffende periode werden de volgende verfstoffen besproken: 'gemene verf', 'Engelse lijn', 'krijtvet', 'beste menie', 'maschief Spaans groen', 'groen' van 9 stuivers en stopverf geleverd.

Deze materialen waren zeer gebruikelijk voor de 18^e eeuw. Zo werd Engelse lijn veel gebruikt als bindmiddel van pigmenten. Deze Engelse lijn is sterk hechtend en werd gewonnen uit dierlijke huiden en beenderen, vaak van runderen of konijnen. Krijtvet was mogelijk een basis ingrediënt van de witte grondverf. Met 'beste menie' werd loodmenie bedoeld, dit is een rode verfstof, een stof die niet geschikt was voor muren. De menie is waarschijnlijk toegepast voor het inkleuren van de wapens rondom de tekst aan de voorgevel. (Tigchelaar, 2002)

In 1762 wordt door Hendrik Ravee een goudkleurig passement, ook wel borduurwerk, geleverd voor de gordijnen. Echter worden hier niet de gordijnen zelf bij genoemd.

FASES 2 1763-1779

In 1764 levert I. Hegenau 24 notenhouten stoelen welke bekleed zijn met trijp, werd (Lutterveld, 1951) (Van Drie, 2025). Destijds hebben deze stoelen naar aanleiding van restauratieonderzoek een blauwe bekleding gehad.

In 1766 werden hier 12 Franse stoelen met armen bijgevoegd, geleverd Anthonie Cornelis Waijong.

Figuur 29: Enkele van de stoelen van Hegenau. Fotograaf Vincent van Drie

Figuur 30: Stoel van Waijong. Fotograaf Vincent van Drie

De grote tafel met ovaal blad en zes gebogen klauw-poten en Lodewijk XV-stijl ornamenten is het werk van Pieter Geerling in 1764.

Op 5 maart 1766 worden door de weduwe Schriethout drie Frans vergulde girandoles geleverd. (Tigchelaar, 2002). In ditzelfde jaar worden ook de vergulde kaarsenhouders aan het interieur toegevoegd, welke vermoedelijk een Engelse herkomst hebben.

Figuur 31: Tafel Lodewijk XV-stijl. herkomst bron onbekend

Op 17 mei 1766 werden de spiegels geleverd door 'Jan Sax', een koopman in spiegels uit Utrecht. Ook leverde hij kaarsarmen voor aan de lijsten hiervan. (Tigchelaar, Hij leverde daarbij ook de kaarsarmen voor aan de lijsten. (Tigchelaar, 2002). Ook de bronzen embrasses van de lange lichtgroene gordijnen zijn destijds aangeschaft, waar deze vandaan komen en hoe ze vervaardigd zijn is echter niet bekend (Van Drie, 2024).

Ook de penanttafels en spiegellijsten werden toegevoegd aan de zaal. De penanttafels zijn gemaakt door beeldsnijder Arnoldus Koopman en élève Matthijs van Dijk, wie destijds in de leer was bij Koopman. Zeker een van de penanttafels is vervaardigd door van Dijk. Dit is zeker, omdat hij op het hout onder het marmeren blad van één van de tafels zijn initialen heeft gezet. (Drie)

Koopman leverde tevens verschillende wandluchters voor de zaal (De Vries, 2004) (Tigchelaar, 2002) De Bardiglio marmeren bladen die op de penanttafels liggen zijn vervaardigd door Verkerk en zijn van hetzelfde materiaal als de schouw (Lutterveld, 1951). W. Schouten heeft vervolgens de lusters, penantlijsten en ander snijwerk verguld. (Tigchelaar, 2002).

In 1770 werd er een stel 'geboende nooteboome' speeltafeltjes toegevoegd aan de kamer, welke vervaardigd waren door Pieter Romeyn.

Aan élève Craco werd gevraagd het plafondstuk te schilderen. Toen hij dit in 1768 vervaardigde waren de regenten erg tevreden. De volgende jaren zou Craco zich bezighouden met het schilderen van de bovendeurstukken. Echter vervaardigde hij alleen 'lente' en 'zomer', waarna hij voor zijn opleiding naar Parijs vertrok. Toen dit verblijf uitliep besloten de regenten in 1774 de opdracht aan een ander te gunnen. Dit was Jacob Maure, een Nederlandse schilder en leermeester van de Fundatie. Hij vervaardigde de stukken 'winter' en 'herfst'.

Figuur 33:
Wandluchter.
Fotograaf Vincent van
Drie

Figuur 32:
Penantspiegel.
Fotograaf Vincent van
Drie

Figuur 35: Eén van de
penanttafels. Fotograaf Vincent
van Drie

Figuur 34: Eén van de
speeltafels. Fotograaf
Vincent van Drie

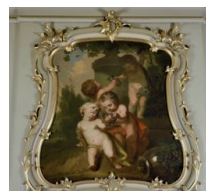
Figuur 36: Centrale plafondschildering
door Craco. Fotograaf Ilse van
Grootveld

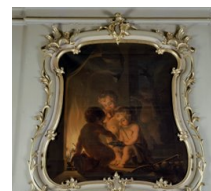
Figuur 40: Schilderstuk
Lente. Fotograaf
Vincent van Drie

Figuur 38: Schilderstuk
Zomer. Fotograaf
Vincent van Drie

Figuur 37: Schilderstuk
Herfst. Fotograaf
Vincent van Drie

Figuur 39: Schilderstuk
Winter. Fotograaf
Vincent van Drie

In 1774 is één van de spiegels uit de kamer vervangen door een pendule, welke is vervaardigd door Johannes van den Brink als zijn examenstuk. De regenten waren vermoedelijk niet tevreden met dit stuk. Zodoende is er in 1780 een klok met een orgelspeelwerk aangeschaft bij Van den Brink en op de plek waar voorheen de Pendule hing gemonteerd. Destijds zijn ook de kaarsenhouders aan weerszijden toegevoegd. (De Vries, 2004) (Van Drie, 2024).

Figuur 41: Pendule met kaarsenhouders; Fotograaf Ilse van Grootveld

FASES 3 1780-1890

Toen rond 1780 de financiële situatie van de Fundatie verbeterd was, volgde er een periode van veelvoudige aanschaf en verfraaiing van het interieur. Er werd besloten om de kleur van de zaal te veranderen. Vermoedelijk had dit te maken met het 25-jarig bestaan van de Fundatie van Renswoude.

De regenten besloten tijdens een vergadering in 1781 de kleur van de Regentenzaal te veranderen naar een 'lichtere kleur', welke meer aansloot bij de huidige tijd. Uit drie monsters in een Napels gele kleur werd de donkerste gekozen. De delen waar de oude rode verf zat dienden kaal gehaald te worden. Ook enkele vergulde delen werden overschilderd met een groene verf (waarschijnlijk Bremer Groen) (De Vries, 2004

Figuur 43: Turf- en houtbak. Fotograaf Vincent van Drie

Figuur 42: Waterbuffet. Fotograaf Vincent van Drie

n.a.v. Archief rekening van schildersbedrijf Odijk). De schoorsteen, de spiegels en schilderijlijsten bleven verguld. Kleinere onderdelen werden groen geschilderd. In 1782 was de kleurverandering voltooid. Er werden voor het eerst gordijnen toegevoegd aan het interieur van de zaal, met als doel de tocht te weren. Tenslotte werden er nog passende nieuwe meubels bij de kamer toegevoegd, namelijk: twee commodes eiken achtige kasten in 1781, gemaakt door Gerrit Harmsen. Dit waren *een waterbuffet in de vorm van een commode en een turf-en-houtbak in de vorm van een commode*. Vermoedelijk zijn deze Napels geel beschilderd geweest (Van Drie, 2025). De vermoedelijke keuze voor het Napels geel met Bremer groen is een verandering van esthetische voorkeuren. Aan het eind van de 18^e eeuw ging men over van het rococo naar het neoclassicisme, waarbij een meer ingetogen en evenwichtig kleurenpalet gewenst was. Het geel bracht een harmonieuze en lichtere uitstraling wat meer uitnodigend was. Op 15 mei 1786 werd de restauratie voltooid.

Er werden destijds twee gesneden rocospiegels verwijderd uit de Regentenzaal. Een van de spiegels werd gedeeltelijk verguld en gedeeltelijk groen gemaakt, waarna deze plaats kreeg in de Portrettenkamer. In 1783 zijn porseleinen borden aangekocht (zoals blijkt uit rekeningen van dat jaar). Deze zijn geleverd door Jurriaan de Vos vanuit (Lutternveld en Tigchelaar) of aangekocht door 'den Domheer Van Schöler' (Van Drie, 2025)

Figuur 44: Chinese porselein. Fotograaf Vincent van Drie

Op een foto van het plafond, welke dateert uit het einde van de 19^e eeuw, schijnen in de hoeken van het plafond bloemen-stilleven te zien, die tijdens een schilderbeurt vlak na de opname gemaakt werd overgeschilderd moeten zijn. Of de stilleven sinds het begin aanwezig waren is niet te zeggen, deze kunnen ook in de loop van de 19^e eeuw zijn aangebracht. Deze foto was in handen van M. Langenbach. Het is niet duidelijk waar deze foto nu is. (Tigchelaar)

In 1792 leverde Adrianus Beertens lijsten voor om de portretten van Frederik en Maria. Deze portretten zijn geschilderd in 1685, door Adriaen van Heusden, en hingen waarschijnlijk in het huis van Maria aan Janskerkhof. In 1792 zijn deze portretten door Otto Willem Philippus Falck (een lid van Vroedschap van Utrecht) geschonken aan de Fundatie. (Vincent)

Figuur 46: Spinet. Foto van De Vries

Figuur 45: Schilderijlijst. Fotograaf Vincent van Drie

In 1803 is er door de élève I. van Lodensteijn een spinet gemaakt: een soort orgel in de directoire stijl. Deze diende als zijn examenstuk en stond tot zeker 1950 in de regenten zaal. Dit blijkt uit de woorden van Lutterveld. Deze staat nu in de portrettenkamer. (Lutterveld) (De Vries)

Figuur 47: Twee Galzonnies. Fotograaf: Tilleman, Ronald. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Documentnummer: 14382-64571

In 1862 zijn er uiteindelijk nog twee galzonnies op de grote tafel geplaatst. (Anna)

FASES 4 1891-1923

Tijdens een Regentenvergadering van 17 juni 1891 waarin de verantwoordelijkheid van de Regenten voor het onderhoud van de Fundatie ter sprake komt, wordt besloten de Regentenzaal te doen schilderen in 'zachte grijsgroene tinten', zoals vermeld wordt in 'De Utrechtse Fundatie van Renswoude' door Joseph de Vries. Dit is de kleurstelling die men hedendaags ook ziet in de Regentenzaal. Ook de gordijnen en het tapijt worden vernieuwd. Er komt dat jaar ook nieuw spiegelglas en twee karpotten worden vanwege de harmonie verwijderd. Deze nieuwe gordijnen hadden een geelzijden voering en franje met balletjes. Het tapijt was een Deventer tapijt. (aantal details door Anna)

Figuur 48: De stoelbekleding van voor 1900 Reissig, F., Fotograaf, 1895-1900 Het Utrechts Archief

In 1900 zijn volgens Vincent de buffetkastjes in de was geboend. De verf is dus van deze kastjes verwijderd.

Op 17 januari 1900 zijn al de stoelen gerestaureerd. Hierbij is de bekleding vervangen. Er wordt gekozen voor een 'gestreept blauw velours'. Op een foto vanuit de tijd van 1895-1900 is de originele bekleding nog te ontwaren.

In 1921 krijgt de zaal elektrische verlichting (Anna)

Figuur 49: Het genoemde Deventer tapijt en de nieuwe stoelbekleding, foto dienst GAU, fotograaf, 1978, Het Utrechts Archief

FASES 5 1924-1991

In 1935 komt er in de zaal een lijst te hangen om de tweede wapentabel van de Regenten. Deze is destijds geschonken door beeldhouwster Isabella van Beeck Calkoen. (Drie)

De stoelen worden in de jaren '80 gerestaureerd door de heer van Lunteren. Hierbij zijn twee kapotte stoelen tot 1 stoel gemaakt. Daardoor zijn er nu nog 11 armstoelen en 24 gewone stoelen (Anna)

Midden in de jaren '80 werd er ontdekt dat de Fundatie snel aan een restauratie en verduurzaming toe was. Dit betrof ook verschillende delen in het interieur. In opdracht van architectenbedrijf Hoogevest is ook deze restauratie uitgevoerd onder aannemersbedrijf Jurriëns BV. Het verwarmingssysteem is toen aangebracht en vermoedelijk zijn de vier kachels onder de raamkozijnen destijds ook aan de Regentenzaal toegevoegd.

Voor het behoud van de Regentenzaal zijn toen verschillende balklagen hersteld in het plafond boven de zaal. Verder is de plafondschildering afgehaald en volledig in eer hersteld. Het Deventer tapijt dat er tot dan toe lag is vervangen door vloerbedekking in een beige duro tapijt passend bij de rococo-kleurstelling van de wanden en het plafond.

Ook zijn de schoorstenen schoongemaakt en gerestaureerd; hierbij zijn de gerepareerde delen terug op kleur gebracht. De binnenzijde is hierbij in een donkergrijze kleur geschilderd.

In de archieven van Hoogevest over deze restauratie wordt er ook gesproken over restauratie van de vier wandschilderingen en de twee schilderstukken op de schouw; verder komt dit echter niet meer terug. De vraag is dus nog of er destijds iets aan deze schilderingen is gedaan. (archief architectenbureau Hoogevest uit brief 7 december 1990 van de regenten aan hoogevest) Schildersbedrijf Hoogstraten wordt genoemd als verbonden zijnde aan het project. (Bouwvergadering 28 maart 1991)

Figuur 50: Lijst om de tweede wapentabel. Fotograaf Vincent van Drie

FASES 6 1992-HEDEN

In 1995 zijn er nog nieuwe gordijnen en nieuw koven met geborduurde appliques en embrasses geplaatst. (Anna)

De stoelen zijn in 2006 door Vincent gerestaureerd. Er zijn toen sporen gevonden van blauwe vezels. Aan de hand hiervan en foto's uit 1895 is de huidige blauwe stoelbekleding gekozen.

Beschrijving uit een inspectierapport van de Monumenten wacht:

Vaste wandafwerking: pagina 7 van het rapport,

'Houten (zaal) betimmering tot aan kooflijst plafond. Het onderste deel van de betimmering bestaat uit een paneellamberisering op plint voorzien van een eenvoudig geprofileerd lijstwerk. Het lijstwerk is deels voorzien van een vergulding (bronsering). Noordwand bestaat uit 3 gevelopeningen met schuifvensters. Tussen de vensters penantspiegels en penantconsoles. Oostwand is voorzien van twee deurpartijen en een ondiepe kast in de zuidoostelijke hoek. Zuidwand is voorzien van twee gevelopeningen met centraal de schouwpartij met geschilderd schouwstuk op doek. Westwand is voorzien van twee dubbele deurpartijen en een ondiepe kast in de zuidwestelijke hoek tevens voorzien van twee dubbele deuren. Paneelwerk tussen de stijlen en regels. Een vlakverdeling van smalle en brede velden, middenvelden zijn voorzien van een groengrijs schilderwerk, verguld lijstwerk met rocailles en florale motieven. Boven de deurpartijen aan in beide wanden zijn bovendeurstukken aanwezig. Houten lambrisering is voorzien van grijsgroen en beige schilderwerk in combinatie met smal verguld lijstwerk. Lijstwerk in zuidgevel volgt contouren van de schouw.

Werkwijze, ethiek en materiaal gebruik per periode/restauratie:

'Oude muren en plafonds kunnen in zóveel verschillende toestanden verkeren, dat men hieraan wel eerst de aandacht mag schenken, alvorens te schilderen. Muren en plafonds kunnen b.v. bedekt zijn met een vettige aanslag, afkomstig van het koken en het gebruik van petroleumkachels. Vooral de muren en plafonds in keukens, welke moeten worden geschilderd en voordien waren behandeld met witkalk, kunnen vaak zeer dikke kalklagen bedekt zijn. Soms is er dusdanig werking in het plafond of bepaalde delen daarvan, dat het zeer moeilijk, een goede reparatie aan te brengen. Muren en plafonds kunnen reeds eerder op een ondeugdelijke wijze zijn geschilderd en dan kan men vaak waarnemen dat de hechting van de bovenste verflagen aan de onderlagen zeer onvoldoende is. Dergelijke verflagen moeten door afschrappen worden verwijderd. Zij splinteren meestal gemakkelijk af onder de schraper. Men mag in geen geval over dergelijke lagen schilderen.'

(Verf en verftoepassing, J.A Lammers)

3.4.4 TIJDLIJN INTERIEUR

Jaar	Gebeurtenis
1756	De Utrechtse Executeur Van Wachendorff geeft opdracht aan de schilder Jan Maurits Quinkhard om drie portretten te schilderen van de vrij vrouwe van Renswoude, 1 voor elk van de drie Fundaties.
1756-1761	De bouw van De Fundatie van Renswoude.
1758	Keuze gemaakt voor het decoratieve stucwerk, uitgevoerd door de Italiaanse Carel Pistoli.
1762	Eerste aanschaf meubels. Schildering van de vrijvrouwe op de schoorsteenmantel uitgevoerd. Schoorsteenmantel uit licht geaderd blauwgrijs marmer, genaamd Bardiglio.
1763-1774	Het belangrijkste meubilair wordt aangeschaft. Plaatsing van de penanttafels.
1766	Twee soorten kaarsenhouders aangebracht, zes paar koperen kaarsenhouders in de vorm van sierlijke ranken met eikenblad. Waarschijnlijk van Engelse herkomst, geleverd door de spiegelkoper Jan Saks. De kaarsenhouders aan de zijwanden zijn voorzien van armaturen die een wandplaat hebben in de vorm van een cartouche, gesneden uit hout door Arnoldus Koopman. Ook werden er Franse kaarsenhouders aangeschaft. Deze waren vergulde koperen 'girandoles'. Deze zijn gekocht bij de Weduwe Schierhout te Amsterdam voor 75 gulden. Deze Franse armaturen bestonden uit 3 delen, de Engelse uit 2. De Franse kaarsenhouders kostten 3 keer zo veel als de Engelse.
1768	Plafondschildering door élève Jan Craco.
1768-1774	Schilderijen boven de deuren worden vervaardigd. De eerste twee door Craco, die de lente en zomer afbeelden.
1774	Door het vertrek van Craco naar Frankrijk worden de nog missende herfst en winter afbeeldingen boven de deuren uitgevoerd door Jacob Maurer.
1766	Voltooing van het interieur/inrichting. 'Alle betimmeringen hadden een rode kleur, met vergulde accenten'. > Deze informatie blijkt uit een rekening van de schilder Van Odijk. De eerdere benaming van de zaal was 'de Collegiekamer'. Toevoeging van verguld bronzen kaarsenhouders aan de Regentenzaal Toevoeging van de penanttafels en penantspiegels aan de Regentenzaal Voltooing van de inrichting van de Fundatie van Renswoude
1770	Plafondstuk en twee supraporten door élève Craco
1774	Overige twee supraporten door Jacob Maurer
1777	Toevoeging van het groene lijstwerk in stuc en hout (neoclassicistische stijl) aan de Portrettenkamer. Schoorsteenstuk van de Portrettenkamer geschilderd door oud-élève Jan Craco.
1780-1786	'Interieur veranderd naar Napels geel'. Het Napels geel is nog terug te vinden in het interieur van de keuken. De gele kleur werd gekozen uit drie verschillende monsters van Napels geel.

	Hiervan werd de donkerste gekozen. Deze kleur werd ook op verschillende vergulde onderdelen aangebracht, welke is niet bekend. Het is wel bekend dat het niet gaat over de schoorsteen, spiegels en de schilderijlijsten, die bleven verguld. Ook zijn verschillende kleine onderdelen groen geschilderd, en dienden zoals accenten. Voor het eerst werden er gordijnen toegevoegd, bestaand uit een groene stof genaamd 'Saaij', een dikke wollen stof. (1782) (Utrechtse fundatie van Renswoude, Joseph de Vries)
± 1786	Twee speeltafeltjes aangeschaft. (Utrechtse fundatie van Renswoude, Joseph de Vries)
1792	Twee portretten die aan weerszijden van de schouw hangen worden geschonken door Mr. O.W.P. Falck, destijds regent van de Fundatie. De portretten dateren hoogstwaarschijnlijk uit 1685 en beelden Maria Duyst van Voorhout en Frederik Adriaan van Reede.
1891	Wijziging van de kleurstelling der Regentenzaal naar zachte grijsgroene tint en zalmroze (document uit 2001). De gordijnen en het vloerkleed worden vervangen. Ook worden er nieuwe spiegels toegevoegd boven de penanttafels.
1990	Restauratie van het plafondstuk.
1995	De gordijnen en de koven worden vernieuwd met nieuwe geborduurde appliques en embrasses.
2002	IJzeren haardplaat aangebracht in de schouw, afkomstig uit Kasteel Renswoude, in bruikleen gegeven.

3.5 ARCHITECTUUR- EN STIJLKENMERKEN

Het gebouw

De Fundatie van Renswoude in Utrecht werd gebouwd in de tweede helft van de 18^e eeuw. De Hollandse classicistische stijl domineert de architectuur, met invloeden uit de Lodewijk XIV- en Lodewijk XV-stijlen. Het gebouw heeft een formeel en representatief karakter, met een duidelijke hiërarchische indeling en afwerkingen van de ruimtes.

De plattegrond van het gebouw is symmetrisch en rechthoekig; wat gebruikelijk is voor classicistische gebouwen. De gevel is opgebouwd uit baksteen met natuurstenen accenten en ornamenten. De achtergevel van het gebouw is eenvoudiger maar sluit aan bij de symmetrische opzet en bevat drie blindenramen. De bovenste is voorzien van een vergulde zonnewijzer. De zijgevels zijn vrij sober en ondersteunen de harmonische uitstraling van het geheel. Op het dak van de Fundatie is een hekwerk aangebracht waar de élèves astronomie kon worden onderwezen. Het ontwerp benadrukt de statigheid en monumentaliteit; passend bij de functie als liefdadigheidsinstelling.

De gevel is opgebouwd uit baksteen met natuurstenen ornamenten en zandstenen pilasters. De hoofdentree wordt benadrukt door een rijkversierde ingangspartij. De grote vensters zorgen voor een heldere open uitstraling en benadrukken de representatieve functie van het gebouw en hebben een traditionele roedeverdeling.

De Regentenzaal

De Regentenzaal is een van de meest representatieve vertrekken binnen het gebouw en werd gebruikt voor vergaderingen en officiële bijeenkomsten van het bestuur. Het interieur weerspiegelt de weelde en status van de regenten en bevat hoogwaardige afwerkingen en decoratieve elementen.

Het interieur van de Fundatie van Renswoude te Utrecht is grotendeels in lijn met de Lodewijk XV-stijl ook wel genoemd de Rococo. Deze stijlperiode ontstond aan het begin van de 18^e eeuw in Frankrijk als reactie op de zware symmetrische en monumentale Barokstijl die in de 17e eeuw dominant was. Waar de Barok gericht was op dramatische contrasten, grootsheid en macht was de Rococo juist speels, licht en intiem.

De Barok was de stijl van Lodewijk XIV, na zijn dood in 1715 verschoof het machtscentrum van Versailles naar Parijs. De Franse adel verhuisde naar privéwoningen en zochten een stijl die beter paste bij hun nieuwe levensstijl wat leidde tot een meer decoratieve, sierlijke en luchtige kunstvorm. Deze stijl werd later bekend als de Rococo.

‘Rococo’ is afgeleid van het Franse woord *rocaille*, wat verwijst naar schelpmotieven en asymmetrische vormen die typisch zijn voor deze stijl. Deze term werd spottend gebruikt, omdat de ‘Rococo’ als frivool en oppervlakkig werd gezien. Later groeide de rococostijl uit tot een invloedrijke stijl die zich verspreidde over heel Europa.

Na het ontstaan van de Rococo in Frankrijk verspreidde de stijl zich snel door Europa. De invloedrijke stijl werd aangepast aan de lokale tradities en cultuur voorkeuren van de desbetreffende landen. In Frankrijk bleef de Rococo vooral een interieur-, schilder- en decoratiestijl. In Duitsland en Oostenrijk werd de rococo grootschalig toegepast in architectuur en kerkdecoraties; met name in beieren. In Italië ontwikkelde de Rococo zich vooral in de schilderkunst en theaterdecors. In Engeland won de Rococo minder populariteit en beperkte zich tot interieurdecoraties en meubelkunst. Daarentegen werd in Rusland de Rococo in de paleisarchitectuur toegepast.

In Nederland ontwikkelde de Rococo op een andere manier. Terwijl de stijl elders op grote schaal werd toegepast in architectuur en kunst, bleef de Nederlandse interpretatie relatief bescheiden. Dit kwam door de mentaliteit die heerste in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Desondanks zijn er duidelijke sporen van Rococo terug te vinden in interieurdecoratie, schilderkunst, beeldhouwkunst en toegepaste kunst. De reden dat de Rococo in Nederland zo bescheiden bleef was ten eerste door de protestantse soberheid en ten tweede door de koopmansmentaliteit waarbij rijke burgers geld liever investeerde in klassieke architectuur.

Hoewel de Rococo rond 1770 zijn hoogtepunt bereikte, werd de stijl steeds meer bekritiseerd om de oppervlakkigheid en het gebrek aan serieuze thematiek. De Rococo-stijl werd uiteindelijk verdrongen door het neoclassicisme aan het einde van de 18^e eeuw.

Het rococo komt door het gehele interieur naar voren via delicate ornamenten, zoals bloemmotieven, asymmetrische patronen en subtiele lichtgewicht decoraties. Deze details geven een dynamisch en weelderige sfeer aan de Fundatie wat typerend is voor de Rococo.

De Rococo-stijl van de Fundatie komt het meest naar voren in de Regentenzaal. Deze zaal is het pronkstuk van het interieur. De sierlijke ornamenten aan de wanden, het verfijnde stucwerk en daarnaast ook de inventaris van deze zaal zijn vrijwel geheel in deze stijl. Ook de houtentrap naar de bovenverdieping is een typisch rococo-element met de golvende lijnen, gedetailleerde houtsnijwerken en verfijnde afwerkingen.

3.6 WAARDEBESCHOUWING

De Fundatie van Renswoude te Utrecht kenmerkt zich vooral door de authenticiteit en de uniciteit van het gebouw. Voor een officiële waardenstelling van de Fundatie is het belangrijk hier een erfgoedadviseur, restaurator of bouwhistorici bij te betrekken. Dit verslag bevat daardoor enkel een waardenbeschouwing.

Beschrijving van het object

De Fundatie van Renswoude bevindt zich in het Museumkwartier van Utrecht. Het gebouw is strategisch gelegen in een historisch stadsdeel. De locatie maakt dat het niet enkel een cultureel monument is, maar ook een belangrijk onderdeel van het stedelijk erfgoed van de stad Utrecht. Het exterieur is gebouwd in de Lodewijk XIV-stijl. De gevel is symmetrisch met een hoog entreeportaal en een prominent middenrisaliet met ornamenten, welke de monumentale en statige uitstraling versterken. De combinatie van bakstenen muren met zandstenen details zijn typerend voor de bouwperiode aan het eind van de 18^e eeuw.

Het interieur is een toonbeeld van de rococo-stijl. Rijke decoraties, delicate stucwerkornamenten, de sierlijke houten trappen, marmeren gang en het grote scala aan portretten voor de elegante sfeer van rococo. Binnen diverse zalen in de Fundatie zijn grotendeels nog de originele elementen te vinden, hierbij valt vooral de Regentenzaal op. Deze zaal is het best bewaarde voorbeeld van een rococo interieur in Nederland, wat het een erg unieke ruimte maakt.

Architectonische en Esthetische waardering

De Fundatie van Renswoude fungeerde als historisch opleidingsinstituut met een maatschappelijke functie om 'kansarme' jongens uit het naastgelegen Stads Kinderhuis een goede opleiding te laten genieten. Tot op heden worden er door de 'Stichting Fundatie van Renswoude' studiebeurzen verschaft aan jongeren met minder financiële middelen om hen toch van goede scholing te voorzien.

Technische staat en conservatie

De Fundatie van Renswoude verkeert in redelijk goede staat, mede dankzij periodieke restauraties welke gericht waren op het behoud van de originele rococo-elementen en de klassieke uitstraling van het statige gebouw.

Het is momenteel een uitdaging hoe modern gebruik te combineren valt met het behoud van de historische authenticiteit van het gebouw.

Conclusie

De Fundatie van Renswoude heeft al sinds midden vorige eeuw monument status. Toch is het waardevol om de reden hiervan nog eens te bevestigen.

Allereerst is er de historische waarde. Dit gebouw had ook in de die tijd al waarde voor de stad Utrecht. Destijds was het namelijk de enige ruimte in Utrecht die geschikt was om personen van hoge stand te ontvangen. Zo is prins Willem V in 1766 ontvangen in de Regentenkamer.

Naast de historische waarde van het gebouw voor de stad Utrecht is er nog historische waarde van de verschillende delen van het interieurenssemble. Allereerst zijn er nog zeer weinig interieurs uit deze tijd bewaard gebleven en al helemaal zeer weinig zo compleet en in zulke goede staat.

Wat betreft de onroerende zaken zijn de wandbetimmering, de deuren, de kasten, de paneelluiken en de schouw allen origineel. Enkel de vensters zijn destijds aangepast. Naar mate het mogelijk werd om grotere glazen ruiten te zetten zijn de raamlatten hiernaar vervangen en aangepast.

Ook de schilderijen en pleisterwerken zijn afkomstig uit de eerste jaren van de fundatie. De schilderijen zijn zelfs nog gezet door één van de eerste élèves die bij de fundatie zijn ondergebracht.

Wat betreft de roerende zaken zijn er over de jaren wel een aantal delen vervangen. Denk hierbij aan het vloertapijt dat destijds een aantal keer vervangen is. Ook zijn de gordijnen niet origineel en de bekleding van alle stoelen is minstens twee keer vervangen door bekleding met een geheel nieuw patroon en kleur. De rest van de roerende zaken als de tafels, het servies, de klok, de penanttafels, de penantspiegels en kandelaren zijn echter wel origineel en een belangrijk deel van het interieur.

De grootste veranderingen over de jaren heen zijn echter opgetreden in de kleurstelling van de kamer in het algemeen. Er zijn aanwijzingen gevonden dat de originele kleurstelling verschillende tinten rood was. Later zou dit zijn veranderd naar Napels geel. Weer later is dit verandert naar zalmroze en grijs. De huidige kleurstelling ligt echter weer tegen licht groen aan.

Dit alles wijst uit dat de Fundatie van Renswoude te Utrecht een uitzonderlijk voorbeeld van 18^e-eeuws erfgoed is, waarbij vooral het rococo-interieur grote waarde is. De historische en culturele waarde zijn onmiskenbaar.

Aanbevelingen

Naar aanleiding van de waarde van het gebouw en het interieur is het beste plan van aanpak het voortzetten van het periodieke restauratiebeleid.

Na verkoop van het gebouw zal het hoogstwaarschijnlijk herbestemd worden. Hierbij is het van belang dat de interieurenssembles bij elkaar blijven. Verder zal het gebouw gemoderniseerd worden. Het is van groot belang dat dit onder leiding zal gebeuren van een deskundige op het gebied van monumentenzorg om te voorkomen dat de authenticiteit van de verschillende interieurs wordt aangetast.

4. MATERIAAL TECHNISCH ONDERZOEK

Dit deel van ons onderzoek richt zich op de samenstelling, eigenschappen en degradatieprocessen van de gebruikte bouwmaterialen, met als doel de historische structuur zo verantwoord mogelijk te behouden en te restaureren.

Door middel van laboratoriumanalyses, microscopisch onderzoek en in-situ waarnemingen worden bouwmaterialen zoals hout, natuursteen en de lagen verf onderzocht. Hierbij wordt gekeken naar de originele afwerkingslagen en eventuele latere toevoegingen. Daarbij zal de invloed van externe factoren zoals vocht, vervuiling en eerdere restauraties worden benoemd.

De resultaten van dit onderzoek vormen de basis voor een verantwoord behandelplan, waarbij wordt gestreefd naar behoud van de historische waarde en een duurzame restauratie. Dit rapport brengt de staat en samenstelling van de materialen in kaart en biedt concrete aanbevelingen voor het herstel en de conservering van het pand.

4.1 ORIGINELE MATERIALEN EN TECHNIEKEN

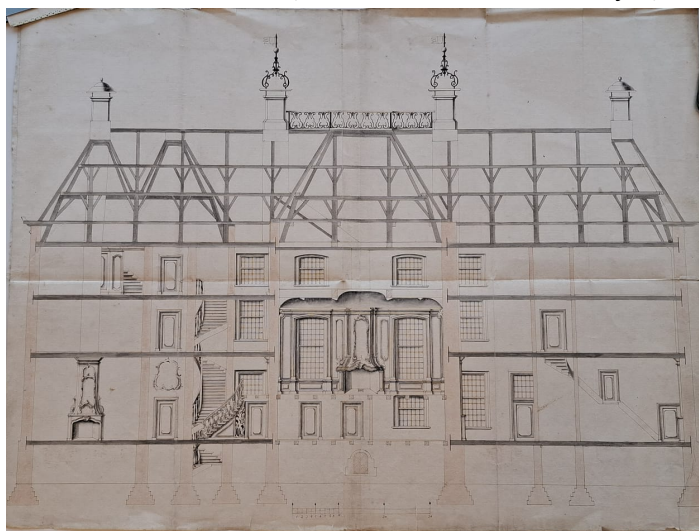
4.1.1 BEKNOPTE BESCHRIJVING VAN DE ALGHELE CONSTRUCTIE

De samenstelling van het pand is ontworpen door Joan Verkerk. Het bestaat uit een middendeel, waarin ruimte is voor het bestuur en beheer. De andere bouwdelen, aan de linker- en rechterzijde, sluiten aan. Hierdoor ontstaat er een symmetrisch, breed en indrukwekkend gevelfront.

Het middenrisaliet springt één raamtravee naar voren ten opzichte van de rooilijn van de Agnietenstraat.

Bij een technische inspectie van het gebouw, rond 1990, bleek er aantasting van het houtwerk van kappen en goten en de aantasting van het muurwerk ernstiger dan men in 1985 constateerde. Een niet goed functionerend afwateringssysteem had grote vochtbelasting in de buitenmuren tot gevolg, waardoor zwamvorming in zowel metselwerk als houtwerk een kans had gekregen. Er kwam een restauratie die gericht was op het technisch herstel. Ook de kelderverdieping is hierbij gewijzigd.

Tijdens de werkzaamheden van maart 1990 werd door Aannemingsbedrijf Jurriëns bv te Utrecht restauratiewerk uitgevoerd waarbij alle gasleiding van het gebouw onverwacht werden afgekeurd. Daarom werd er gekozen voor een geheel nieuwe verwarmingsinstallatie; er werd gekozen voor aansluiting op stadsverwarming (warmwaterverwarming).

Figuur 51: Dwarsdoorsnede van de het pand met dakconstructie. Ontwerp door J. Verkerk, bron: Het Utrechts Archief

Tijdens de restauratie van het dak zijn de balkkoppen van met name de zoldervloer hersteld en in een vorm gegoten met kunsthars, deze is vochtbestendig en hierdoor hoefde niet het hele rococo-stucplafond van de regentenzaal moeten worden vernieuwd.

4.1.2 AFWERKINGSTECHNIEKEN

Per materiaal werden er verschillende afwerkingstypes gebruikt. Er is ruim onderzoek gedaan naar de gebruikelijke methoden in 18^e- en 19^e-eeuw. Hieronder zullen de relevante afwerkingsmethode worden genoemd per onderdeel. De gevonden resultaten staan verder beschreven in de bijlagen.

EXTERIEUR

Buitenmuren

Het gebouw is grotendeels opgetrokken uit rood baksteen; een veel gebruikt materiaal in de 18^e eeuw. De bakstenen werden in veldovens gebakken. Voor het metselwerk is gebruik gemaakt van een kruisverband. Deze metseltechniek houdt in dat de koppen-laag en strekken-laag elkaar afwisselen, deze manier van metselen is erg stevig. Het risaliet is aan de voorzijde gehouwen uit natuursteen. Verder zijn er meerdere zandstenen pilasters in de gevel verwerkt.

Fundering

De Fundatie is gebouwd op houten palen wat geheel in het tijdsbeeld van de Utrechtse binnenstad in de 18^e eeuw past. Utrecht heeft een zachte ondergrond waardoor een fundering met lange houten palen in de bodem destijds gebruikelijk was om het gewicht van een gebouw te kunnen dragen. Het gevaar van de houten fundering is dat er houtrot kan optreden wanneer het grondwaterniveau zakt.

Dakconstructie en -bedekking

Het dak bestaat uit houten balken welke dak en de vloeren dragen. Deze balklagen werden meestal in een bouwplaats op maat gehakt en vervolgens gemonteerd zonder spijker, met traditionele pen-en-gatverbindingen.

Voor de dakbedekking zijn handvorm blauwe dakpannen gebruikt, welke nog machinaal gemaakt werden in de 18^e eeuw. De nok van het dak heeft een hoekkeperafwerking.

Ramen, kozijnen en deuren

De kozijnen zijn van hout en hebben een klassieke roedeverderling. Het glas in de ramen is blank vensterglas. In 2011 is er op het glaswerk een UV-werend folie aangebracht. Het deurbeslag van de fundatie is vermoedelijk van messing. De deuren zijn uit hout gevormd en afgewerkt met een donkergroene verflaag.

INTERIEUR

Uit de achttiende eeuw zijn meer interieurs en interieuronderdelen bewaard gebleven dan uit voorgaande periodes. De vormgeving van deze interieurperiode bestond vooral uit de elkaar opvolgende Lodewijkstijlen. De Fundatie van Renswoude met in de Lodewijk XV-stijl is een rijk en goed bewaard voorbeeld met authentieke afwerkingen en interieur (DBNL, 1989).

Naast het identificeren van kleurhistorische lagen is het in dit onderzoek ook belangrijk om te kijken naar de afwerkingsmethoden van de Regentenzaal van de Fundatie van Renswoude. Dit is belangrijk om te weten hoe de afwerkingslagen oorspronkelijk zijn aangebracht en helpt om de kamer op een juiste manier te restaureren.

De vloeren

In deze periode werd de marmervloer veelvuldig toegepast; vooral in gangen en hallen. Woonvertrekken waren over het algemeen afgewerkt met houten parketten. In de gang van de Fundatie is een zwart met wit marmervloer. Verder hebben de meeste vertrekken een houten parket. In de Regentenzaal ligt over de houten vloer een tapijt.

De wanden

In de 18^e eeuw was lambrisering van circa 1 meter hoog gebruikelijk; dit in tegenstelling tot de jaren ervoor waarin de wandafwerking bestond uit een hoge houten wandbetimmering. Tussen de betimmering werd vaak een aparte penantbetimmering aangebracht. Ook werd het toegepast als lijstwerk waarin wandbespanning werd aangebracht.

Het houtwerk van de wanden werd in meerdere kleuren geschilderd, dit waren gewoonlijk nuances van een kleur.

Boven de lambrisering werd in de 18^e eeuw veelal bespanning van textiel of schildering op linnen aangebracht. Papierbehang was een vrij nieuw materiaal en werd gebruikt om dure wandbespanning te imiteren. Ook het opnemen van de spiegels in houten betimmering is iets wat typisch bij de achttiende eeuw hoort.

De Fundatie van Renswoude heeft zoals genoemd de wandbetimmering die precies bij het tijdsbeeld past. De lambrisering is aanwezig en ook het verwerken van wandbespanningen binnen het lijstwerk is terug te vinden. In de Regentenzaal is het plafondstuk en de supraporten op deze manier met schilderdoeken afgewerkt.

De plafonds

De plafonds werden in de 18^e eeuw vooral afgewerkt met stucwerk. Dit werd in de gangen, hallen en trappenhuis toegepast, maar vooral ook in de vertrekken zelf. Het stucwerk werd onder de balken aangebracht. Hierdoor ontstond een vlak plafond. Het decoratiestucwerk bevond zich op de vlakke plafonds vooral aan de randen. Voor dit stucwerk en deze gepleisterde oppervlakken werd traditioneel gedaan kalkpleister gebruikt.

Behalve stucplafonds werden er onder de balken ook wel vlakke plafonds van hout aangebracht; welke vaak werden afgewerkt met lijst en snijwerk.

De Fundatie van Renswoude heeft veelvuldig stucplafonds welke, zoals in de Regentenzaal, overlopen in de wanden.

Vermoedelijk waren er in de Regentenzaal ook marmerimitaties geschilderd, zoals te zien is in de omranding van het lijststuk in het plafond.

De schouw

In de 18^e eeuw werden de schouwen over het algemeen kleiner en meer gesloten van opzet. In Utrecht lijkt dit model met de hangende kap, waaronder een open vuur kon worden gestookt, ook in de 18^e eeuw populair. Dit werd ook wel de 'Utrechtse Schouw' genoemd. De schouw uit de Regentenzaal van de Fundatie van Renswoude is een komt hiermee overeen.

De deuren en binnenluiken

In de 18^e eeuw werden er bij uitstek paneeldeuren toegepast. De deuren hadden twee panelen, waarbij de bovenste het grootst is en er ook een omlijsting in het hout zit.

De binnenluiken groeiden in de 18^e eeuw mee met de steeds groter en hoger wordende vensters en hadden net als de deuren een paneelconstructie. De constructie van de luiken zat zo in elkaar dat deze volledig weggeklapt konden worden.

Door de hele Fundatie van Renswoude zijn deze deuren en binnenluiken te vinden.

Houtwerk

In de 18^e eeuw werd veel gebruik gemaakt van hout voor interieurafwerking zoals de lambrisering, deuren en kozijnen. Deze waren vaak rijkelijk gedecoreerd met houtsnijwerk.

De plafonds zoals in de portrettenkamer bestonden vaak uit balken of beschilderde houten panelen. De afwerking van het houtwerk (deuren, kozijnen, lambrisering en wanden) en plafondlijsten werd traditioneel gedaan met een lijnolieverf en eventueel een glacistechniek.

Stucwerk

In de Fundatiegebouw is er veel stucwerk gebruikt, vooral voor de plafonds en muurornamenten. Dit is een veelgebruikt materiaal uit de rococostijl wat ambachtslieden in staat stelde om gedetailleerde reliëfs en ornamenten te vervaardigen. Het stucwerk wat is gebruikt is kalkstucwerk, wat soms verrijkt werd met marmerpoeder.

Marmer en natuursteen

Voor de vloer in de hal en de schouwen in het gebouw is gebruik gemaakt van marmer. Deze materialen voegen een gevoel van luxe en duurzaamheid toe aan het interieur.

Verguldingen

Op lijstwerk en ornamenten werd een polimentvergulding aangebracht, met hieronder een boluslaag om extra glans te geven.

4.2 CONDITIERRAPPORT

In het conditierapport wordt de huidige staat van de Regentenzaal en het exterieur van de Fundatie van Renswoude onder de loep genomen. De inspectie richt zich op structurele en esthetische aspecten van het pand, met als doel het vaststellen van eventuele gebreken en onderhoudsbehoeften.

4.2.1 EXTERIEUR

De focus van dit rapport ligt vooral bij de Regentenzaal. Zodoende is er, wat betreft het exterieur, enkel een oppervlakkige inspectie uitgevoerd van voornamelijk de voorgevel. Daarna volgt nog een korte toelichting op de constructie.

CONSTRUCTIE

Het bouwkundig casco van de Fundatie van Renswoude is in 1990 door het Aannemingsbedrijf Jurriëns bv in Utrecht gerestaureerd. Door een slecht klimaat was er een grote vochtbelasting op de buitenmuren, dakgoot en het houtwerk. Bepaalde delen van het exterieur zijn destijds vervangen, omdat de staat van het origineel zeer slecht was.

De aangetaste balkkoppen van met name de zoldervloer zijn hersteld met gegoten kunsthars voorzien van glasfiber wapeningstaven. De huidige staat van het houtwerk van de zoldervloer is in goede staat; er zijn geen zichtbare vochtproblemen of houtrot.

CONCLUSIE EXTERIEUR

Het gebouw verkeert in redelijke staat, maar vertoont tekenen van veroudering. De scheuren in de gevel, vervuiling en afwerkingslagen moeten worden hersteld om de conditie van het pand op de lange termijn stabiel te houden. Ook is het raadzaam periodiek het dak van het gebouw te laten controleren. Bij pannendaken kan dit alleen van dichtbij. Het is dus aan te raden hiervoor een deskundige in het gebied te raadplegen.

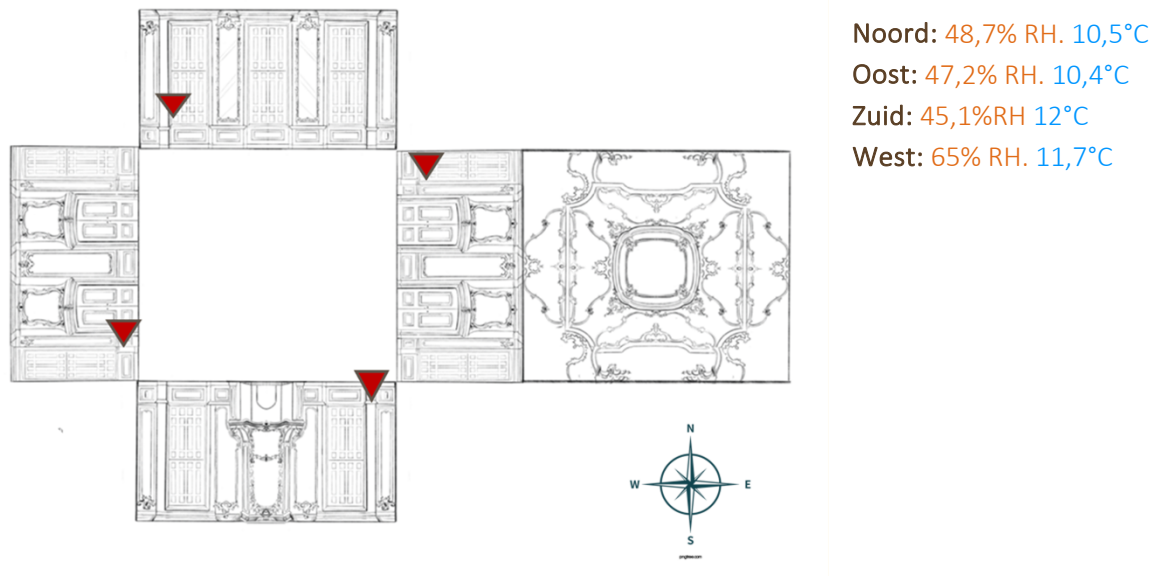
4.2.2 INTERIEUR

De visuele inspectie van het interieur vond plaats tijdens het bezoek op 12 februari 2025. De monumentenwacht heeft destijds ook een conditierapport opgesteld over de Regentenzaal; van dit rapport is een korte samenvatting toegevoegd. Op 17 maart 2025 is nog verder op de conditie van de Regentenzaal ingegaan.

Tijdens de eerste inspectie zijn er geen ernstige schades geconstateerd in het Fundatiehuis in het algemeen. De afwerkingslagen van het interieur waren in goede staat. Het houtwerk van de trappen is goed onderhouden en vertoonde geen gebreken. De algemene staat van het stucwerk is goed, op enkele scheuren, welke vooral in plafonds zichtbaar zijn, na.

METINGEN

De luchtvochtigheid is gemeten op vier verschillende plekken binnen de Regentenzaal. Hiervoor wordt er gebruikt gemaakt van een TQC Thermo-hygrometer. De luchtvochtigheid wordt weergegeven in RH (RH, relative humidity) De ideale temperatuur voor Ligt tussen de 40% en de 60%

Figuur 52: Plattegrond van de Regentenzaal met de plaatsen van de vochtmetingen ingetekend, getekend door Avalon Jansen

Binnen de Regentenzaal wisselt de luchtvochtigheid en temperatuur sterk met de seizoenen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door het enkele glas en het ontbreken van isolatie, waardoor de ruimte in de zomer extreem warm kan worden en in de winter juist sterk afkoelt.

Deze temperatuur en vochtigheid schommelingen hebben een directe invloed op de houten lambrisering in de zaal. Hout reageert op veranderingen in de omgeving door uit te zetten bij warmte en vochtigheid en te krimpen bij koude en droogte. Dit proces leidt tot spanningen in het materiaal, waardoor scheurvorming en andere beschadigingen kunnen ontstaan. Op de lange termijn kan dit de structurele en esthetische kwaliteit van de lambrisering aantasten.

Het stabiliseren van het binnenklimaat zou bijdragen aan het behoud van de historische elementen in de ruimte en verdere schade voorkomen.

INSPECTIE VAN DE REGENTENZAAL

De 'Monumentenwacht Noord Brabant' heeft op 16 oktober 2024 een inspectie uitgevoerd in de Regentenzaal van de Fundatie van Renswoude. Het betrof een eerste interieurinspectie (nulmeting) van de nagelvaste onderdelen van de Regentenzaal met een conditiebepaling en advies. Hieronder een kleine samenvatting van deze inspectie.

1. Houten betimmering (Redelijke staat)

- Wanden voorzien van houten betimmering met paneellambrisering, geprofileerd lijstwerk en vergulding.
- Bevat schuifvensters, penantspiegels, penantconsoles en deurpartijen.
- Schilderwerk: grijsgroene en beige tinten met vergulde details en florale motieven.
- Gebreken: vervuiling, mechanische schade, openstaande naden, krimpscheuren, onthechting en bladdering van schilderwerk, overschilderingen en afwijkende eerdere restauraties.

2. Lambrisering (Matige staat)

- Onderste deel betimmering met paneellambrisering, bossingpanelen en geprofileerd lijstwerk.
- Kleuren: grijsgroen en beige met smal verguld lijstwerk.
- Gebreken: mechanische schade, openstaande naden, krimpscheuren, onthechting en bladdering van schilderwerk, overschilderingen, lacunes en craquelé.

3. Geschilderde afwerking op bespanning (Redelijke staat)

- Middenvelden met textiele bespanning en grijsgroene verfafwerking.
- Gebreken: oppervlakkige vervuiling, krimpscheuren, overschilderingen, onthechting en bladdering, stootschade en ontbrekende verfafwerking.

4. Ornamenten en decoratief snijwerk (Matige staat)

- Lijstwerk en ornamenten met snijwerk, rocailles en florale motieven, voorzien van vergulding.
- Gebreken: vervuiling, krimpscheuren, openstaande naden, overschilderingen, afwijkende eerdere restauraties, ontbrekend snijwerk, stootschade en krassen.

5. Schouwen (Goede staat)

- Achttiende-eeuwse schouw met schouwstuk van de Vrijvrouwe van Renswoude (Jan Maurits Quinckhard).
- Blauwnatuurstenen schoorsteenmantel met geprofileerd lijstwerk, rocailles en beschilderd houten snijwerk.
- Gebreken: oppervlakkige vervuiling en plooivorming in het doek.

6. Spiegels (Redelijke staat)

- Twee vergulde penantspiegels met houten lijst, rocailles en florale motieven.
- Gebreken: vervuiling, oxidatie, krimpscheuren, openstaande naden, kaarsvetsporen, afwijkende restauraties en bladderende verfafwerking.

7. Plafondstuk (Goede staat)

- Achttiende-eeuws plafondstuk door Jan Craco met bloemdragende putti.
- Gebreken: oppervlakkige vervuiling, aftekening raamwerk en doorhangend doek.

8. Deurstukken (Redelijke staat)

- Vier achttiende-eeuwse bovendeurstukken door Jan Craco en Jacob Maurer, met voorstellingen van de vier seizoenen.
- Gebreken: plooivorming, deformatie doek, aftekening raamwerk, oppervlakkige vervuiling, openstaande naden in ornamenten en lijstwerk.

9. Textiel – Gordijnen (Goede staat)

- Textiele gordijnen met embrasses en borduurwerk, vervangen in 1995.
- Gebreken: oppervlakkige vervuiling op moeilijk bereikbare plekken.

10. Objecten

- **Penanttafels (Goede staat):** Achttiende-eeuwse eikenhouten tafels met polychroom groen, vergulding en blauw marmeren blad.
 - Gebreken: oppervlakkige vervuiling, beschadigde bronsering.
- **Consoleklok (Redelijke staat):** Achttiende-eeuwse klok met bronsbeslag en imitatielakwerk met Aziatische motieven.
 - Gebreken: vervuiling, mechanische schade, ontbrekende en donkere afwerking, afwijkende herstellingen, craquelé.

11. Tapijt (Goede staat)

- Rood kamerbreed tapijt met blauwe bloem- en bladmotieven, sinds 2002 aanwezig.
- Gebreken: oppervlakkige vervuiling, vlekken, vraatsporen in noordwestelijke en zuidoostelijke hoek.

12. Metalen Ornamenten (Goede staat)

- Zes paar koperen kaarsenhouders met eikenbladmotief, vergulde wandarmaturen en girandoles.
- Gebreken: oppervlakkige vervuiling, beschadigde of ontbrekende afwerking, afwijkende herstellingen.

CONCLUSIE INTERIEUR

De algemene staat van de zaal is redelijk tot goed, met enkele elementen die extra aandacht nodig hebben. De meeste onderdelen verkeren in een redelijke of goede conditie, maar er zijn tekenen van veroudering en eerdere restauraties die niet altijd consistent zijn uitgevoerd. Hoewel de Regentenzaal grotendeels in redelijke tot goede conditie is, zijn er duidelijke tekenen van ouderdom, vervuiling en mechanische schade. Er is behoefte aan gericht onderhoud en restauratie, vooral bij de houtafwerking, schilderingen en decoratieve elementen. Het binnenklimaat moet goed worden bewaakt om verdere schade te beperken. Over het algemeen is de zaal echter nog steeds in een representatieve staat, mits de nodige zorg wordt toegepast.

4.2.3 AANBEVOLEN WERKZAAMHEDEN VOOR BEHOUD VAN HET INTERIEUR

Voor het behoud van het interieur wordt geadviseerd om onderstaande werkzaamheden per uitvoeringsjaar uit te voeren. Waar mogelijk kunnen werkzaamheden gecombineerd worden, mits dit de prioriteit en kwaliteit niet beïnvloedt.

UITVOERING DOOR SPECIALISTEN

Voor de uitvoering wordt aanbevolen om restauratoren of conserveringsmedewerkers met aantoonbare praktijkervaring en actuele theoretische kennis in te schakelen. Idealiter zijn deze geregistreerd bij het Restauratorenregister, de Vereniging Restauratoren Nederland, of een vergelijkbare buitenlandse organisatie. Indien dit niet het geval is, dient de ervaring en deskundigheid op een andere wijze aangetoond te worden. Het opvragen en verifiëren van referenties wordt sterk aangeraden.

Een voorzichtige benadering met focus op conservering wordt aanbevolen, waarbij schilderwerk primair wordt gereinigd en alleen indien noodzakelijk hersteld. Onderhoud en herstel van schilderwerk dient te gebeuren volgens de *Uitvoeringsrichtlijn Historisch Schilderwerk (URL 4009)*.

OVERZICHT VAN WERKZAAMHEDEN

DIRECT UIT TE VOEREN

- Controle ophanging en opspanning van het plafonddoek.
- Voorzorgsmaatregelen tegen insectenschade.
- Opletten bij gebruik van kaarsen om schade te voorkomen.

PERIODIEK ONDERHOUD

- Reinigen van interieur en moeilijk bereikbare plekken.
- Monitoren van binnenklimaat, scheurvorming en insectenactiviteit.
- Smeren van hang- en sluitwerk voor behoud van functionaliteit.

WERKZAAMHEDEN GEPLAND VOOR 2025

- Herstellen van bevestiging deurknoppen en borgpennen.
- Restauratie van houtwerk en schilderwerk waar nodig.
- Verwijderen van restanten kaarsvet.

WERKZAAMHEDEN GEPLAND VOOR 2025-2030

- Herstellen van openstaande naden en krimpscheuren.
- Restauratie van ontbrekend snijwerk, ophangingen en scharnieren.
- Aanpassen van de opspanning van het plafonddoek en luiken.
- Periodieke reiniging en restauratie door gespecialiseerde restauratoren.

5 KLEURHISTORISCH ONDERZOEK

De kleurhistorische verkenning is een essentieel deel binnen de bouw- en erfgoedstudies, waarmee de opeenvolgende bouwfases en veranderingen van een gebouw in kaart worden gebracht. Door de analyse van constructielagen, materialen en afwerkingsmethoden kan men inzicht krijgen in de historische ontwikkeling van een pand. Dit onderzoek biedt niet alleen waardevolle informatie over de oorspronkelijke bouwperiode, maar ook over latere aanpassingen, restauraties en herbestemmingen.

Deze verkenning speelt een cruciale rol bij de restauratie en conservering van historische interieurs, zoals de Regentenzaal van de Fundatie van Renswoude. Dit type onderzoek biedt inzicht in de oorspronkelijke afwerking, esthetische keuzes en de historische ontwikkeling van de ruimte. Verder zorgt het voor een beter begrip van de historische context: de toegepaste kleuren vertellen veel over de stijlperiode, mode en functie van de ruimte. Door de lagen te analyseren kan de oorspronkelijke kleurstelling worden hersteld mits dit in lijn is met het Charter van Venetië. Anders kan dit onderzoek in elk geval als referentie dienen voor een restauratieplan.

Door kleurhistorische analyses kunnen verkeerde moderne ingrepen worden gecorrigeerd. In sommige gevallen kunnen oude pigmenten worden geconsolideerd en behouden, in plaats van volledige overschildering.

Door een goede documentatie van de verschillende kleurlagen wordt duidelijk hoe de ruimte door de tijd heen is veranderd. Dit helpt bij het bepalen of een oudere kleurlaag hersteld moet worden of dat de huidige situatie beter past binnen de conserveringsethiek.

5.1 STRATIGRAFISCH ONDERZOEK

Op 11 februari 2025 is er begonnen met het uitvoeren van een stratigrafisch onderzoek onder leiding van kleurhistorisch onderzoeker Claudia Junge. Er zijn op verschillende delen in de kamer puncties en kleurentrappen/kleurencirkels gezet. Ook zijn er een aantal kleurmonsters genomen. Dit is gedaan om een duidelijker beeld te krijgen van de verschillende kleurnuances die waarschijnlijk in de verschillende kleurfasen aanwezig zijn geweest.

De (microscopische) foto's van deze monsters, de herkomst van de monsters en de plaatsen van de gedane stratigrafie staat in de bijlage.

Luc Megens

Op 19 maart 2025 is er in het lab enig verder onderzoek gedaan naar de kenmerken van de verfmonsters. Dit is uitgevoerd door Luc Megens, een scheikundig onderzoeker van de Rijksdienst van Cultureel Erfgoed van Nederland.

Uit dit onderzoek bleek dat voor de voorbehandeling van het hout een calcium/krijt/kalk/gips is gebruikt. Ook kwam naar voren dat veel van de eerste verflagen bestaan uit loodwit. Deze verfsoort mag hedendaags niet meer worden gebruikt bij schilderwerkzaamheden, omdat het lood erg schadelijk voor de gezondheid. De latere lagen zijn krijtverf gemengd met kleine hoeveelheden lood en zink. Zink werd pas na 1850 toegepast als vervanging voor het loodwit. De hedendaags zichtbare

laag bestaat uit zinkwit zonder krijt of lood. Door deze informatie is het aannemelijk dat de zaal de huidige afwerking laag al voor 1990 heeft.

5.2 KLEURSTELLINGEN

Na een uitgebreid onderzoek op locatie, door middel van het fabriceren van kleurtrappen, is het mogelijk geweest om een schema op te stellen met de aanwezige kleuren door de kleurfases heen.

Er is onderscheidt gemaakt tussen vier verschillende fases in het schema, waarbij de laats genoemde de huidige kleurstelling weergeeft. De keuze is gemaakt om op deze laatste fase meer focus te leggen dan op de kleurfase ervoor, dit met de gedachte dat er een grote mogelijkheid is dat de huidige kleurstelling een interpretatie is van het verkleurde resultaat van de kleurstelling van fase 3. Deze hypothese is ontstaan nadat er tijdens het kleur historisch onderzoek geen sporen zijn gevonden van de genoemde kleuren uit de archieven, waaronder zalmroze, gecombineerd met de kennis dat er in de jaren 90 van vorige eeuw een restauratie heeft plaatsgevonden.

Een andere opmerking, die toe te passen is op de eerste drie kleurfases, is dat er zekerheid is van de aanwezigheid van decoratieve verguldingen. Hetgeen wat niet bepaald kan worden met de gebruikte onderzoeksmethode, is de specifieke tinten die gebruikt zijn. Wel kan er vastgesteld worden dat er een olievergulding als methode is gebruikt.

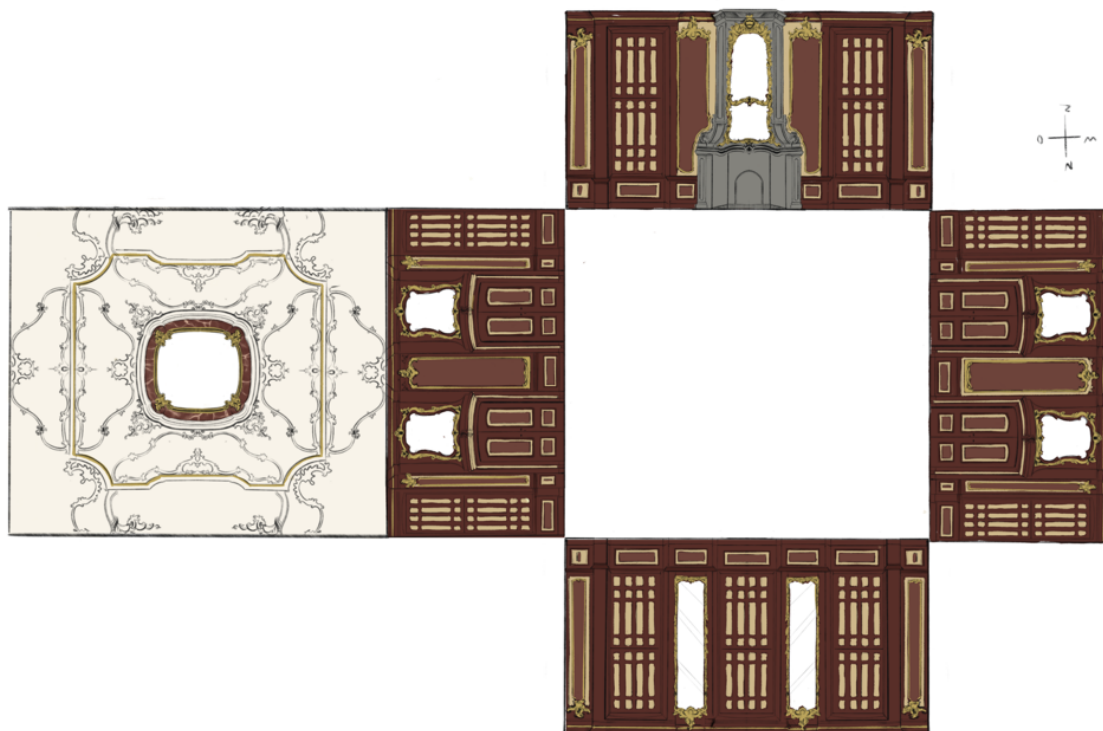
In de tekst hieronder worden de keuzes qua interieur kleuren verder toegelicht.

FASE 1:

Eerder tijdens het proces van dit onderzoek is er vastgesteld dat de dominante kleur van de eerste fase, rood, grotendeels verwijderd is voor het aanbrengen van de volgende kleurfase. Hierdoor is het een uitdaging om een accuraat beeld te krijgen van het interieur in deze periode. Helaas is er daardoor de noodzaak geweest om aannamen te maken over de kleuren die er in deze eerste fase hebben gezeten. Wel wordt het idee van een rode kleurstelling ondersteunt door aantekeningen uit de rekeningen van de schilder die verantwoordelijk was voor het uitvoeren van de tweede kleurfase. Hier wordt namelijk het verwijderen van de verf van 'de rode onderdelen' genoemd.

De aannames gaan vooral over de plaatsing van de kleuren. Er zijn namelijk genoeg resten gevonden; genoeg om zeker te zijn dat er een tint rood op heeft gezeten. Waarschijnlijk was dit een pigment zoals ossenbloed/paarse dodenkop of rode oker.

Het is lastig te benoemen welke van de tinten de dominante kleur was. Dit omdat er ook het vermoeden is dat er verschillende rode marmer imitaties hebben gezeten. Dit zorgt voor een extra uitdaging, omdat een marmer imitatie niet alleen gebruik maakt van één enkele roodtint. De aanname dat er rode marmer imitaties aanwezig hebben moeten zijn, is gemaakt naar hand van een rode marmer imitatie die aanwezig is op de rand van de plafondschildering.

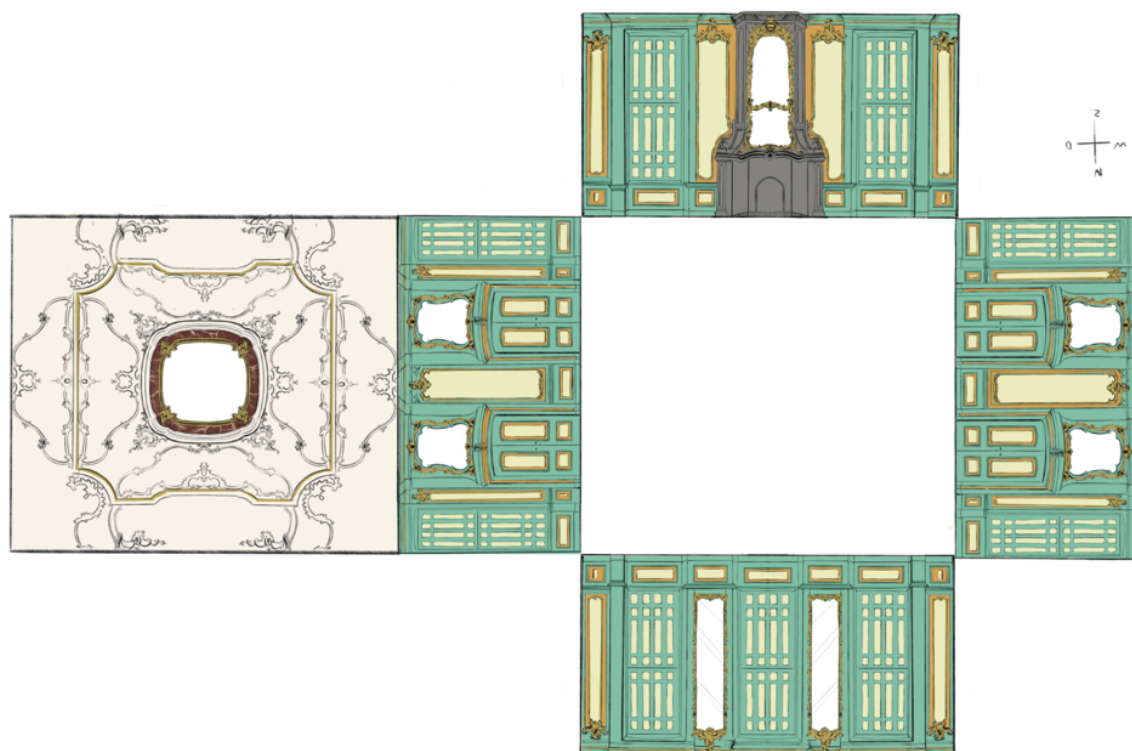

Figuur 53: Ruimteboek fase 1, door Avalon Jansen

FASE 2:

Vanuit het boek over de Fundatie (Vries, 2004) is er bekend dat er groene accenten tijdens deze kleurfase zijn gebruikt naast het Napels geel. Tijdens het kleur historisch onderzoek op locatie leek er echter een helderblauwe kleur aanwezig te zijn. Na onderzoek naar historische pigmenten die veelgebruikt waren in de desbetreffende periode en een beschrijving uit het onderzoek van M. Tigchelaar naar de fundatie, is vastgesteld dat de blauwe verfkleur een verkleuring is. Het originele pigment lijkt Bremer groen te zijn.

Naast het Napels geel, is er een lichtere kleur geel gevonden. In het archief, uit hetzelfde document dat bij fase 1 wordt genoemd, is het waarschijnlijk dat de lichte kleur hetzelfde of vergelijkbaar is met de lichte kleur van de vorige fase.

Figuur 54: Ruimteboek fase 2, door Avalon Jansen

FASE 3:

Fase 3 is niet afgebeeld in de tabel qua kleur. Dit omdat de verflaag te erg verkleurd en bevuild zou zijn om er een accurate kleur aan te koppelen.

Wel worden de kleuren benoemd: namelijk 'Zacht grijsgroen' en 'Zalmroze' (Tigchelaar, 2001)

Er zijn verschillende overgebleven interieurs uit dezelfde periode met dezelfde kleurencombinatie. Bij deze interieurs is de roze kleur heel sterk terug te vinden, zie referentieonderzoek. Dit is niet het geval bij dit interieur. De hypothese is dat de roze verkleurd is, en bij later restauraties als beige is beschouwd.

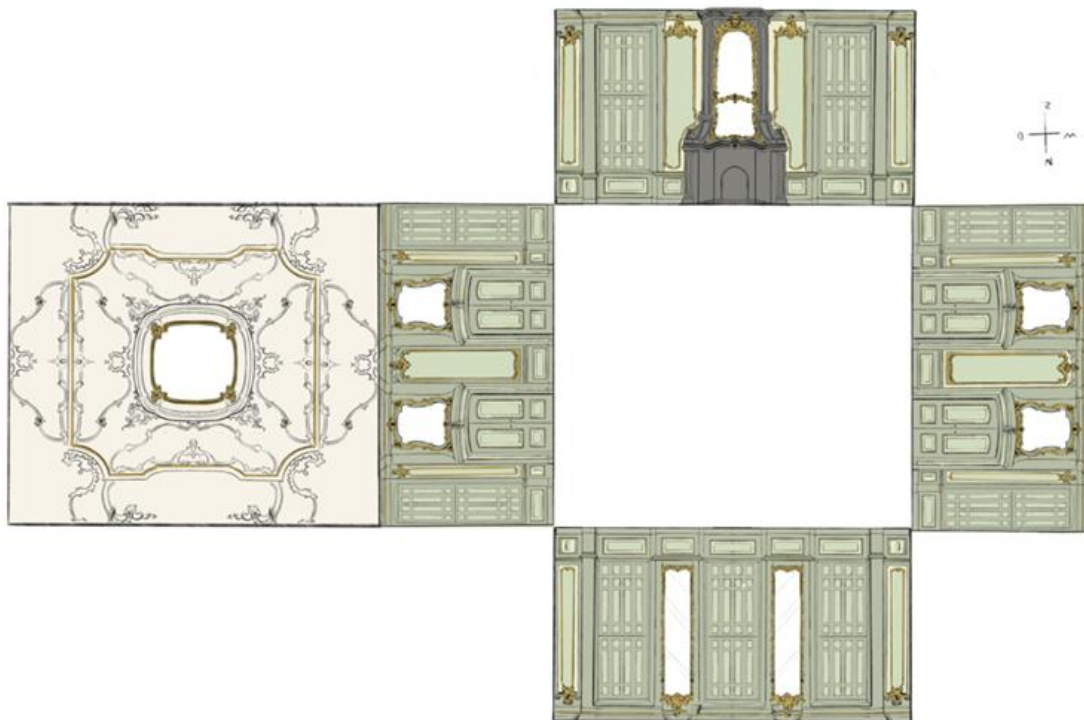
Voorafgaand aan deze periode wordt het stucwerk en de rest van het plafond niet anders beschreven dan wit. Er is een grote kans dat de kleuren aanwezig op de bloemenmotieven van het stucwerk uit deze fase komen. Er is wel onduidelijk of de vergulding die er momenteel op het stucwerk zit ook uit deze fase stamt.

FASE 4:

Van de laatste benoemde fase zijn er de meeste kleuren genoteerd. Aan de hand van facturen van de restauratie uit 1991 (APA), is er bekend dat er verschillende onderdelen van de kamer zijn bijgewerkt. Vooral bij het kozijn is dit te zien, waar een modern medium is gebruikt.

Een ander onderdeel van de kamer waar veranderingen op aan zijn gebracht, zijn de binnen panelen van de noord- en zuidmuur. Hier zijn door het afbladderen van de bovenste verflagen sporen van opvultechnieken gevonden. Dit is te zien aan stukken gevonden gaasband dat vaak wordt gebruikt als onderlaag voor plamuur.

Doordat dit direct onder de bovenste verflaag zit en omdat dit een meer moderne reparatie techniek is worden deze reparaties toegeschreven aan deze fase. Mogelijk is dit vaker in de kamer gebruikt. Mogelijk komt dit ook voor in de hogere delen van de kamer. Verder onderzoek is nodig

Figuur 55: Ruimteboek fase 4, door Avalon Jansen

5.3 TOPOGRAFISCH SCHEMA

Alle speculaties en onderzoeksresultaten met betrekking tot de kleurfasen van de kamer zijn samengevoegd in één kleurenschema: het topografisch schema. Ondanks dat er veel aannames zijn gedaan bij het bepalen van de verschillende kleurfasen zal het schema helpen om een beeld te kunnen vormen van de aanwezige kleurlagen die door de jaren heen deel uit hebben gemaakt van het interieur van de Regentenzaal.

	1766						1782					
Noord muur												
Deuren												
Luiken												
Kozijn deur												
Sierlijsten	Vergulding						Vergulding					
Muur												
Raam kozijn												
Decoraties	Vergulding						Verguld					
Oost muur												
Luiken												
Sierlijsten	Vergulding											
Muur												
Raamkozijn												
Penantafels		Vergulding										
Spiegels		Vergulding					Vergulding					
Decoraties	Vergulding						Vergulding					
Zuid muur												
Deuren												
Luiken												
Kozijn deur												
Sierlijsten	Vergulding											
Muur												
Raamkozijn												
Decoraties	Vergulding						Verguld					
West muur												
Luiken												
Sierlijsten	Vergulding											
Muur												
Raamkozijn												
Mantel				Vergulding			vergulding					
Decoraties	Verguld						vergulding					
plafond												
Stucwerk	Wit						Wit					
lijst'		Vergulding					Vergulding					
Rest plafond	Wit						Wit					

	1891						1991/hede	verkleurd				
Noord muur												
Deuren	Zacht grijs	Zalmroze										
Luiken	Zacht grijs	Zalmroze										
Kozijn deur	Zacht grijs	Zalmroze										
Sierlijsten	Zacht grijsgroen	Vergulding										
Muur	Zacht grijs	Zalmroze										
Raam kozijn	Zacht grijsgroen											
Decoraties	Vergulding	Zacht grijsgroen	Zalmroze							Zacht roze		
Oost muur												
Luiken	Zacht grijs	Zalmroze										
Sierlijsten	Zacht grijsgroen	Vergulding										
Muur	Zacht grijs	Zalmroze										
Raamkozijn	Zacht grijsgroen											
Penanttafel	Zacht grijsgroen	Vergulding										
Spiegels	Zacht grijsgroen	Vergulding										
Decoraties	Vergulding	Zacht grijsgroen	Zalmroze							Zacht roze		
Zuid muur												
Deuren	Zacht grijs	Zalmroze										
Luiken	Zacht grijs	Zalmroze										
Kozijn deur	Zacht grijsgroen	Zalmroze										
Sierlijsten												
Muur	Zacht grijs	Zalmroze										
Raamkozijn	Zacht grijsgroen											
Decoraties	Vergulding	Zacht grijsgroen	Zalmroze							Zacht roze		
West muur												
Luiken	Zacht grijs	Zalmroze										
Sierlijsten												
Muur	Zacht grijs	Zalmroze										
Raamkozijn	Zacht grijsgroen											
Mantel	Zacht grijs	Vergulding										
Decoraties	Vergulding	Zacht grijsgroen	Zalmroze							Zacht roze		
plafond												
Stucwerk	Licht roze	Licht groen					Licht roze	licht groen				
lijst	Zacht grijsgroen (?)	Gebroken wit (Vergulding)								Gebroken wit		
Rest plafond	Wit						wit					

6 REFERENTIEONDERZOEK

Om een beter idee te krijgen van het ontwerp van de regentenzaal en de mogelijke kleurstellingen is er gekeken naar andere kamers die een overeenkomst hebben met de Regentenzaal. Er is hierbij gekeken naar Rococo kamers uit dezelfde tijd als de Regentenzaal. Daarnaast is er ook gekeken naar kamers die ook uitgevoerd zijn met een zelfde kleurstelling als één van de kleurfases van de Regentenzaal.

6.1 VERGELIJKINGEN PER KLEURFASE

1766 Kleurfase Regentenzaal Rood, wit en vergulde details, Vermoedelijk rode marmerimitaties	Regentenzaal Fundatie van Renswoude te Delft De Regentenzaal van de Fundatie van Delft had exact dezelfde Functie als de zaal in Utrecht, waardoor de uitstraling van gezag, stabiliteit en welvaart ook overeenkwam. Vergelijkbaar met Utrecht zijn de houten lambrisering, het stucplafond en de luiken. Ook de rode kleur komt overeen met de kleurhistorische verkenning van het interieur van de Regentenzaal van Utrecht. Figuur 56: Bouwperiode: eind 18e eeuw
	Huis van Brien <i>Bouwperiode: verbouwd in 1728</i> De Grote zaal van het Achterhuis van het huis van Brien toont veel verwantschap met de Regentenzaal. De wanden zijn voorzien van lambrisering, verguld lijstwerk en decoratieve schilderijen. De donkere rode kleurstelling heeft vermoedelijk veel raakvlakken met de authentieke kleurfase van de Regentenzaal. De penanttafels vrijwel gelijk aan de Regentenzaal en ook de indeling van de zaal vertoont heel veel gelijkenis. Figuur 57: hendrikdekeyser.nl
	Bedkamers van Willem en Mary, Paleis het Loo <i>Bouwperiode: 18e eeuw</i>

	Vermoedelijk heeft de Regentenzaal van de Fundatie net als deze ruimte een marmerimitatie gehad. In de Regentenzaal is deze naar waarschijnlijkheid te vergelijken met de rand van het plafondstuk. Dit is een donkerrood marmer met zwarte en witte aderen. Vermoedelijk heeft deze ruimte op dezelfde plaatsen een geschilderde marmerimitatie als de Regentenzaal authentiek had. Figuur 58: paleishetloo.nl
1782 Kleurfase Regentenzaal : Napels geel met Bremer groen	In 1782 bevond het interieur zich volledig in de neoclassicistische periode (Lodewijk XVI-stijl), die zich in de jaren 1760-1800 ontwikkelde als een reactie op het uitbundige en speelse rococo. Deze stijl werd gekenmerkt door een hernieuwde interesse in de klassieke oudheid, met strengere en symmetrische ontwerpen. Stijlfase 1782 • Neoclassicisme (1760 – 1800) Kleurgebruik in 1782 • Gedempte, elegante tinten in plaats van de pasteltinten van de rococo • Veelvoorkomende kleuren: steenrood en donkerrood ('dodekop'), okergeel en goudbruin en blauw- en grijsgroene tinten. • Wit en crème als basiskleuren. • Zwart en brons als Accenten. Materialen en afwerking • Neoclassicisme: houten lambriseringen, soms in wit en goud of met marmeren imitaties. Luxe stoffen zoals fluweel en zijde, vaak in diepe kleuren zoals donkerrood of donkergroen. Marmeren schouwen en vloeren.
	Zaal Fundatie van Renswoude te Delft <i>Bouwperiode: eind 18^e eeuw</i> Deze zaal heeft net als de Regentenzaal van Utrecht een uitstraling van autoriteit, rijkdom en goed bestuur. De groene kleur van deze zaal zit op dezelfde plaatsen als waar er tijdens de kleurhistorische verkenning van de Regentenzaal de vermoedelijke groene kleur is aangetroffen. Figuur 59: https://www.monumentenportaal.nl/locatieverhuur/fundatie-van-rensbouwde-delft

	Burgerweeshuis Zierikzee <i>Bouwperiode: 18^e eeuw</i> Deze zaal was net als de Regentenzaal bedoeld als vergader- en bestuur ruimte voor de Regenten die toezicht hielden op een instelling. De interieurs moesten een zekere autoriteit en status uitstralen. Het gebruik van donkergroen in de afwerking was een kleur die in de 18^e eeuw werd geassocieerd met gezag, stabiliteit en rijkdom. Figuur 60: https://www.burgerweeshuiszierikzee.nl/benb-burgerweeshuis/
	Interieur voorkamer 'Oude Delft' <i>Bouwjaar: 18^e eeuw</i> De voorkamer van het Oude Delft is een ruimte welke te vergelijken is met de Regentenzaal in de tweede kleurfase. Zowel de Voorkamer als de Regentenzaal tonen kenmerken van de classicistische stijl, met een nadruk op symmetrie en verfijnde decoratieve elementen. Figuur 61: https://www.osingabouwhistorie.nl/post/2016/05/10/interieur-oude-delft-50-52/ Ook met de toepassing van houten lambrisering, rijk gedetailleerd lijstwerk en decoratief schilderwerk komen de ruimtes overeen. Hoewel de beiden interieurs verfijnd zijn en uit de 18^e eeuw stammen, heeft de voorkamer van het Oude Delft waarschijnlijk een intiemer en huiselijker karakter, terwijl de Regentenzaal door zijn functie als bestuur ruimte een statigere en monumentalere uitstraling had.
	Lodewijk Napoleon Kamer, Grand Hotel Karel V. <i>Bouwjaar: begin 19^e eeuw</i> De Lodewijk Napoleon Kamer stamt net als de Regentenzaal uit een periode waarin status macht en representatie centraal stonden. Ze waren bestemd voor bestuurlijke en ceremoniële functies, met een interieur dat gezag en luxe uitstraalde. Figuur 62: karelv.nl De Lodewijk Napoleon Kamer bevat warme en statige tinten, welke passend zijn bij de empirestijl.

	Als we de Regentenzaal van de Fundatie van Renswoude in de fase met het zalmroze en groen vergelijken met de zaal uit het Chinees Paleis zou dit qua pasteltinten overeenstemming kunnen hebben met de kleurenfase van de zaal uit 1891. Beiden interieurs hebben een rijke ornamentiek, met verfijnd houtsnijwerk en verguldingen. De combinatie van groen en roze was populair in de rococo-interieurs, zowel in West-Europa als in Rusland. Ook werd er in beiden interieurs een nadruk gelegd op luxe en status. De Regentenzaal is echter strakker vormgegeven, terwijl het Chinees Paleis speelser en asymmetrischer is. Figuur 65: Pinterest Figuur 64: Pinterest Figuur 63: Pinterest
<u>1900-1980</u> Kleurfase Regentenzaal Vergrijsd groen in twee tinten <i>In welk jaartal de Regentenzaal de huidige kleurstelling heeft gekregen is niet bekend. Het kan zijn dat er een verkleuring van het roze en groen heeft opgetreden en dit tijdens onderhoud als de 'ware'</i>	Tussen 1900 en 1990 veranderden de interieurstijlen ingrijpend, beïnvloed door technologische vooruitgang, kunststromingen en maatschappelijke ontwikkelingen. Stijlfases • Jugendstil (1890-1910) • Art Deco en Amsterdamse School (1910 – 1930) • Modernisme (Bauhaus, De Stijl, Nieuwe Zakelijkheid) (1920 – 1940) • Mid-Century Modern (1950 – 1960) Kleurgebruik • Jugendstil: aardetinten, olijfgroen, diepblauw, zachtgeel, lila en goud. • Art Deco en Amsterdamse School: dieprood, zwart, goud, zilver, okergeel en petrol blauw. • Modernisme: wit, zwart, grijs, primaire kleuren (rood, geel, blauw). • Mid-Century Modern: pasteltinten (mintgroen, zachtroze), warm oranje en mosterdgeel.

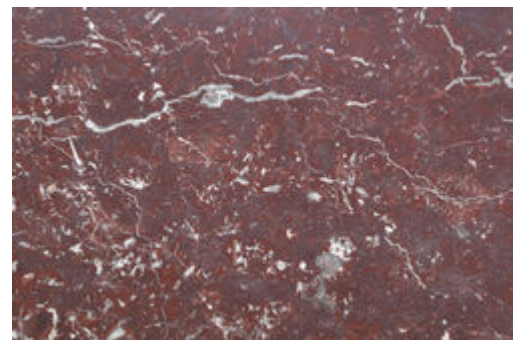
<i>kleuren is overgenomen.</i>	Materialen en afwerking • Jugendstil: donker hout, glas-in-lood, sierlijke tegels en gebogen metaal. • Art Deco en Amsterdamse School: marmer, ebbenhout, chroom en glas. • Modernisme: staal, glas, beton en chroom. • Mid-Century Modern: teakhout, kunststof, leer en glas.
	Huidige kleurfase Regentenzaal: Figuur 66: https://www.fundatievanrenswoude-utrecht.nl/ Figuur 67: https://www.fundatievanrenswoude-utrecht.nl/

6.2 VERGELIJKBARE MARMERIMITATIES IN DE 18^E EEUW

In de 18^e eeuw waren marmerimitaties een veelgebruikte techniek in interieurs van statige gebouwen en paleizen. Echter marmer is een duur materiaal, daarom ontwikkelde schilders en decorateurs methoden om marmer na te bootsen op diverse ondergronden. Dit stond bekend als ‘marmieren’.

Waarom marmerimitatie?

- Kostenbesparend;
Echt marmer was erg kostbaar en zwaar.
- Esthetisch;
Het geeft een luxueuze uitstraling aan interieurs zonder de praktische nadelen van echt marmer.
- Flexibiliteit;

Figuur 68: <https://www.stone-ideas.com/95279/belgian-red-marbles-merbres-sprimont/>

Marmerimitaties konden worden toegepast op oppervlakken waar echt marmer ongeschikt was (bijv. houten panelen en meubels).

Op het plafondstuk in de Regentenzaal van de Fundatie van Renswoude te Utrecht is een marmerrand geschilderd in een roodachtige kleur. Griotte de Rance is een rood geaderd marmer, welke in de 18^e eeuw veel gebruikt werd voor luxueuze ruimtes zoals regentenzalen en ontvangsthallen. Het is zeer aannemelijk dat deze marmersoort is nagebootst in de Regentenzaal.

Figuur 69: <https://craftvalue.org/blog/a-visit-to-versailles/>

CONCLUSIE BOUWHISTORISCH- EN MATERIAALTECHNISCH

De Fundatie van Renswoude in Utrecht is een bijzonder monument. Met een rijke geschiedenis: het is altijd nauw verbonden geweest met de ontwikkeling van onderwijs en de stijgende positie van de burgerij. De bouwhistorische en materiaaltechnische analyse van het pand, waarin specifiek de Regentenzaal, heeft inzicht geboden in de oorspronkelijk opzet, de latere aanpassingen en de staat van de gebruikte materialen. Dit onderzoek vormt de basis voor restauratie en behoud, waarbij zowel de fysieke structuur als de historische uitstraling van het gebouw wordt meegenomen.

Naar aanleiding van het testament van Maria Duyst van Voorhout, vrijvrouw van Renswoude, werd in 1761-1768 De Fundatie van Renswoude Utrecht gebouwd naar het ontwerp van de Utrechtse steenhouwer Joan Verkerk, in de stijl van de late Lodewijk XV en het opkomende classicisme. De stichting had als doel talentvolle kansarme weesjongens te voorzien van een vakopleiding. De structuur van het pand, de ruimtelijk indeling en de rijke decoratieve afwerking betuigen van het belang en de functie van het gebouw.

De eerste bouwphase (1761-1768) kan worden gezien als de ‘oorspronkelijke’ met een voorname architectonische opzet, symmetrische gevelindeling en de statige interieurs. Het interieur van de Regentenzaal werd in de loop der jaren vervaardigd en had destijds een rode kleurstelling met vergulding en een wit stucplafond. In 1780 werd de kleurstelling van de zaal aangepast naar Napels geel met vergulding en Bremer groene details, waarbij de rode kleurstelling verwijderd is van de wanden. Enkele interieuronderdelen van de zaal werden gewijzigd, zoals de verwijdering van twee spiegels. In 1891 werd de kleurstelling van de kamer opnieuw veranderd naar een groen met zalmroze. Tegenwoordig de kleurstelling van de zaal ‘vergrijsd groen’ met een kleurnuance. Vermoedelijk hebben de wijzigingen in kleurstelling te maken met de wisselende interieurvisies die door de tijd heen de revue passeerden en de wisseling van regenten. Door de jaren heen zijn er diverse restauraties geweest aan het pand van de Fundatie, waarbij zowel het interieur als exterieur is meegenomen.

Het exterieur van de Fundatie van Renswoude wordt gekenmerkt door een statige bakstenen gevel met zandstenen accenten en een natuurstenen middenrisaliet. De symmetrische opzet en de toepassing van pilasters en imposante entreepartijen dragen het classicisme uit. De aanwezigheid van

een zonnewijzer en blinde ramen dragen bij aan de bijzondere uitstraling en de symboliek van het gebouw.

Het interieur toont een overgang van de Lodewijk XV-ornamentiek naar het strakkere classicisme, zichtbaar in de detaillering van deuren, lambriseringen en plafonddecoraties. De Regentenzaal is hierin een hoogtepunt, met haar rijke afwerking en zorgvuldige samengestelde kleurenpalet dat door de eeuwen heen is ontwikkeld. Van een eerste fase met rood, vergulding en een witplafond naar een Napels geel met Bremer groen in 1781. Meer dan honderd jaar later, in 1891, wijzigde de kleurstelling naar een groen met zalmroze om tenslotte de huidige kleurstelling 'nuances van vergrijsd groen'.

Het inspectie onderzoek wijst uit dat er geen dringende gebreken zijn aangetroffen, er zijn vooral oppervlakkige schades en schades aan de afwerkingslagen te zien. De originele materialen van de Fundatie zijn nog volop te vinden door het gehele pand en hebben een hoge architectuurhistorische waarde. In de Regentenzaal zijn vrijwel alle onderdelen origineel, wat de zaal erg bijzonder zijn en waardoor het een hoge architectuurhistorische waarde heeft.

Restauratie moet zich richten op behoud en herstel, met respect voor de historische lagen en de gelaagde geschiedenis van het pand. Door de gekozen benadering blijft de Fundatie van Renswoude een waardevol monument binnen het Utrechts en nationaal erfgoed, en kan zowel historisch als functioneel behouden blijven voor de toekomst. De grootste uitdaging ligt hierbij op het behoud van stabiliteit van de historische afwerklagen (zoals verf, vergulding en stucwerk).

ETHIEK EN VISIE

De Fundatie van Renswoude is een architectonisch en historisch waardevol gebouw, dat ondanks aanpassingen en verval nog veel originele kenmerken bezit. De grootste uitdaging ligt in het behouden van de historische materialen en afwerkingen, terwijl functionele en klimaat technische verbeteringen worden doorgevoerd. Voor de restauratie van de Regentenzaal dient er een weloverwogen benadering te worden gemaakt, waarbij zowel de historische authenticiteit als de principes van het Charter van Venetië (1964) centraal staan.

Het Charter van Venetië benadrukt het belang van een zorgvuldig onderbouwde restauratie, waarin de opeenvolgende historische lagen worden gerespecteerd en speculatieve reconstructies worden vermeden. Het bevat de regels voor behoud en restauratie van monumenten en stads- en dorpsgezichten. In het advies wordt rekening gehouden met deze richtlijnen om een ethisch juist advies te kunnen geven.

Bij de restauratie en conservering van historische interieurs speelt de keuze voor een kleurstelling een cruciale rol. Hierbij spelen de volgende uitgangspunten: respect voor de historische gelaagdheid (artikel 11), behoud van authenticiteit en integriteit (artikel 6), vermijden van hypothetische restauraties en conservering boven reconstructie (artikel 9). De Fundatie van Renswoude kent verschillende kleurfases.

Van de eerste kleurfase (rood, vergulding en een wit stucplafond) is het lastig een duidelijk beeld te vormen van de verdeling in de zaal, doordat deze verlaag verwijderd is voor de aanbreng van de volgende laag. Enkel op lastig bereikbare plekken is de rode kleur nog terug te vinden. Dit maakt het,

ondanks referentie onderzoek, moeilijk hier een 'betrouwbaar' beeld van de werkelijkheid van te schetsen. Rekening houdend met artikel 9 het Charter van Venetië, kan er enkel een restauratie plaatsvinden op basis van zekere historische informatie. Voor deze kleurfase is dit momenteel niet aan de orde en zou een reconstructie speculatief zijn. Restauratie moet het origineel respecteren in plaats van een mogelijk foutieve versie ervan creëren. De kleurfase is historisch significant, omdat het de oorspronkelijke kleurstelling is en de visie van de bouwperiode weerspiegelt. Echter is deze verfafwerking maar een relatief korte periode aanwezig geweest in de zaal en vertellen de volgende kleurfasen het verhaal van de ontwikkeling van het gebouw.

Van de tweede kleurfase uit 1781 (Napels geel met Bremer groen) is een completer beeld te schetsen. Via uitgebreid kleurhistorisch vervolgonderzoek kan de kleurfase geheel in kaart worden gebracht, echter is het hierbij ingewikkeld om de daadwerkelijke kleur van het groen vast te stellen. Dit komt door de verkleuring van het groen, waardoor deze tijdens het onderzoek een 'licht blauwe' kleur heeft. Uit archiefbronnen is deze kleurfasen duidelijker te schetsen dan de 'rode kleurfase'. Echter blijft de kleur van deze verflaag speculatief (artikel 9).

De derde kleurfase uit 1891 (groen met zalmroze) is historisch representatief voor de empire/biedermeier-stijl, maar heeft geen directe connectie met de oorspronkelijke functie van de zaal. Tijdens het stratigrafisch onderzoek is geen groene of zalmroze kleur gevonden, waardoor het naar aanleiding van dit onderzoek heel speculatief blijft hoe de fase er precies uitzag (artikel 9). Echter is er tijdens het stratigrafisch onderzoek geen groene of zalmroze kleur naar voren gekomen, waardoor het naar aanleiding van dit onderzoek heel speculatief is hoe deze fase er uit heeft gezien. Ook bestaat er een vermoeden dat deze kleurfase door verkleuring is ontwikkeld tot de huidige kleurfase, waarbij er enkel retouches zijn aangebracht. Dit is echter nog niet officieel vastgesteld.

De vierde en huidige kleurfase (vergrijsd groen en kleurnuance en vergulding) is historisch gezien minder significant vanwege het feit dat dit een latere wijziging betreft, maar dient behouden tot worden uit respect voor latere lagen (artikel 3 en 6). Het probleem hiermee is echter de verarming van de ruimte qua kleur en contrast, maar past binnen het hedendaagse restauratieprincipe (restauratieladder en Charter van Venetië).

Voor de restauratie van de Regentenzaal dient er een weloverwogen benadering, waarin de opeenvolgende historische lagen worden gerespecteerd en speculatieve reconstructies worden vermeden. Terugkeer naar een eerdere kleurfase is n.a.v. dit onderzoek in strijd met de principes van restauratie. Door toepassing van het Charter van Venetië is het enkel ethisch verantwoord om terug te keren naar een eerdere kleurfase als er voldoende wetenschappelijke onderbouwing, de ingreep geen latere waardevolle lagen vernietigt en de restauratie een duidelijke en eerlijke historische representatie biedt. Hieruit kan worden geconcludeerd dat, op dit moment, enkel behoud van de huidige kleurfase verantwoord is. De kleurfase is al lange periode aanwezig en maakt onderdeel uit van de historie van de zaal (artikel 6 en artikel 11).

Voor het plafond van de zaal is het aangeraden de richtlijnen van de E.C.C.O. (European Charter of Architecturaal Conservation) aan te houden. Deze legt de nadruk op het bewaren van zowel materiële als immateriële waarden van een gebouw, en geeft de richtlijnen die gericht zijn op de integrale benadering van restauratie van zowel de architecturale als decoratieve elementen zoals stucwerk en kan als aanvullend kader voor restauratie dienen. Voor het stucwerk is het advies om restauratie uit te

voeren met reversibele materialen, waardoor de restauraties goed op te sporen zijn. Ook hiervoor dient er een goede documentatie te worden gemaakt.

Er dient bij een restauratie van de huidige kleurfase rekening worden gehouden met de originele materialen en betrouwbare historische documentatie. Artikel 9 van het Charter van Venetië stelt dat restauratie gebaseerd moet zijn op respect voor de originele materialen en betrouwbare historische documentatie. De huidige kleurfase is volwaardig en draagt bij aan de authenticiteit van het interieur. Het verwijderen van deze laag zou een onomkeerbaar verlies van erfgoedwaarde betekenen (artikel 9). Ook geldt het principe van minimale interventie (artikel 12) dat stelt dat de restauratie niet verder mag gaan dan strikt noodzakelijk om het monument te behouden.

De conclusie is om niet terug te keren naar een eerdere kleurfase en tijdens restauratie de minimale interventies uit te voeren met de originele afwerkingsmaterialen en technieken. Voor het stucwerk dient er een reversibele aanpak te worden uitgevoerd.

BEHANDELPLAN

Naar aanleiding van de conclusie van het onderzoek is het restauratieadvies om zo weinig mogelijk in te grijpen in het originele materiaal. De huidige kleurstelling maakt deel uit van de historische ontwikkeling van de Regentenzaal en heeft daardoor een eigen erfgoedwaarde. Een ingrijpende overschildering of reconstructie zou een onherroepelijke ingreep zijn en daarmee in strijd met de restauratieprincipes. Het is van groot belang om alle ingrepen te documenteren, zodat toekomstige generaties kunnen begrijpen wat er veranderd is.

Er wordt aanbevolen de huidige kleurstelling te behouden door deze waar nodig te retoucheren en conserveren. Retoucheren is proces waarbij beschadigde of verouderde delen van een worden hersteld. Dit kan betekenen dat kleine beschadigingen, krassen of verkleuringen worden gecorrigeerd. Het doel van retoucheren is de originele esthetiek te behouden zonder de authenticiteit aan te tasten. Er wordt hierbij gebruik gemaakt van zeer verfijnde technieken zodat het subtiel is en niet opvallend te onderscheiden is van het originele werk. Conservering verwijst naar het proces van het behoud van de huidige staat zonder ingrijpende veranderingen of reconstructies. Dit kan op de volgende manieren worden aangepakt:

- Reinigen en oppervlaktebehandeling.
 - Voorzichtig reinigen van oppervlakken om vuil, stof en vervuiling te verwijderen zonder de verflaag aan te tasten.
 - Gebruik van zachte, PH-neutrale reinigingsmiddelen of droge technieken zoals microvezel en lagedruk luchtverwijdering.
 - Herstel van het hout: als het hout scheuren, splinters of andere beschadigingen vertoont, kunnen deze worden hersteld met houtvulmiddel (productadvies: Renovaid, Renoflex en Renofix).
- Retoucheren van de beschadigingen en verkleuringen.

- Gerichte bijwerking van beschadigde plekken met historisch verantwoorde verf, gebaseerd op de bestaande kleur. Hiervoor zal er overschilderd en/of geretoucheerd worden met dezelfde verf die huidig op de onderdelen van de ondergrond zit. Zo wordt zowel de historische kleurstelling van de zaal, evenals de restauraties gerespecteerd. Onze aanbeveling gaat uit naar:
- **Allbäck Lijnolie verf.** Voor de delen waar huidig lijnolie op is aangebracht.
- **Boonstoppel Garantie Grondverf PU** Voor de grondering van recent gerestaureerde onderdelen waar zich momenteel een acrylaat bevindt.
- **Boonstoppel Garantie Interieur Zijdeglans PU/AC.** Voor de recent gerestaureerde onderdelen waar zich momenteel een acrylaat bevindt.
- Voor de vier schilderijen op doek moet gebruik worden gemaakt van een reversibele (omkeerbare) restauratieverf, zodat toekomstige aanpassingen mogelijk blijven. Een verf op waterbasis zou geschikt zijn
- Conservering van originele verflagen.
 - Stabiliseren van loszittende verflagen met geschikte fixatieven om verdere schade of afbladderingen te voorkomen.
 - Indien nodig aanbrengen van een dunne bescherming om de duurzaamheid te vergroten zonder de uitstraling te veranderen.
- Beperkte reconstructie van ontbrekende details.
 - In gevallen waar decoratieve elementen of details in de verflaag verdwenen zijn, kan een reconstructie worden uitgevoerd op basis van bestaande fragmenten en historische bronnen.
 - Dit moet duidelijk onderscheidbaar en gedocumenteerd worden, zodat de restauratie herkenbaar blijft voor toekomstig onderzoek.
- Lange termijn beheer en onderhoud.

Om de kleurstelling op lange termijn te behouden, wordt aangeraden:

- Regelmatige inspectie om vroegtijdige schade of verkleuringen op te merken en in een vroeg stadium aan te pakken.
- Periodieke reiniging en preventief onderhoud om stof, roet en andere schadelijke invloeden te minimaliseren.
- Vermijden van agressieve schoonmaakmethoden of blootstelling aan schadelijke omgevingsfactoren zoals vocht en direct zonlicht.

*Voor Productspecificaties zie: BIJLAGEN 12 PRODUCTEN

SLOTCONCLUSIE

Gezien het uitgangspunt van het Charter van Venetië, de onzekerheid over de exacte plaatsing van eerdere kleuren en de waarde van de huidige kleurlaag als historisch onderdeel van de Regentenzaal is behoud van de huidige kleurstelling de meest verantwoorde keuze.

Een zorgvuldig programma van retouchering, conservering en onderhoud zal ervoor zorgen dat de zaal haar historische uitstraling behoudt, zonder onnodige ingrepen die het erfgoed potentieel zouden kunnen schaden.

Dit advies sluit aan bij internationaal erkende restauratieprincipes en zorgt ervoor dat de Regentenzaal haar authenticiteit en historische waarde op lange termijn behoudt.

AANBEVELINGEN

Naar aanleiding van dit onderzoeksrapport is de aanbeveling om een vervolgonderzoek door een kleurhistoricus te laten uitvoeren om de eerdere fases verder in kaart te kunnen brengen en hierbij ook het stucplafond mee te nemen in het onderzoek. Uit archiefonderzoek kwam het vermoeden naar voren dat er enkele bloemstukken op het plafond geschilderd waren in het verleden. Via niet-destructieve analysetechnieken kunnen dit soort verborgen decoraties wordt gedetecteerd, zonder schade te brengen aan de huidige afwerking.

Verder is het aanbevolen nog enkele constructie inspecties uit te voeren, zoals de hangconstructie van het plafond waardoor de scheurvorming in het plafond vermoedelijk ontstaan is. Ook een licht- en klimaatanalyse, welke de juiste conservatieomstandigheden kan uitwijzen voor het interieur van de zaal, is aan te raden.

BIBLIOGRAFIE

Figuur 1: Huidige ligging van de Fundatie, Screenshot Google maps	11
Figuur 2: 8001 Topografische Atlas, collectie Muller	11
Figuur 3: Gezicht in de Lange Nieuwstraat te Utrecht met links de voorgevels van de Beyerskamers en op de achtergrond Stads-Ambachtskinderhuis en Fundatie van de Vrijvrouw van Renswoude, 1930, collectie Het Utrechts Archief.....	11
Figuur 4: Cornelis van Hardenbergh, Gezicht vanaf de wal met de Servaastoren en rechts daarachter het pand van de Fundatie van de Vrijvrouw van Renswoude, 1816 gedateerd, collectie Het Utrechts Archief.....	11
Figuur 5: Groepsportret van de regenten van het Ambachtskinderhuis te Utrecht, zittend in de regentenzaal van de Fundatie van Renswoude (Agnietenstraat 3-5) tijdens de eerste vergadering na de bevrijding fotograaf:Jochmann Disco. Bron: Utrechts Archief.	13
Figuur 6: Uitzicht op de voorgevel, Fotograaf Arjan Den Boer.....	14
Figuur 7: Uitzicht op de linker entree. Bron: Defundatievanrenswoude.nl	14
Figuur 8: De zonnewijzer, fotodienst GAU fotograaf 1982, Utrechts Archief.....	15
Figuur 9: De binnentuin. Bron: defundatievanrenswoude-Utrecht.nl	15
Figuur 10: Portret van Maria Duyst van Voorhout. Senus, W. van graficus; Jonix, J.L, tekenaar/graficus/schilder. 1682.	16
Figuur 11: Portret van Maria Duyst door Jan van Haensbergen	17
Figuur 12: Frederik Adriaan van Reede van Renswoude (1659-1738).....	17
Figuur 13: Eerste gevel ontwerp door A. Voskuil, bron: Het gebouw van de Fundatie van de Vrijvrouw van Renswoude, Het Utrechts Archief.....	19
Figuur 14: Vermoedelijk het afgewezen ontwerp van Joan Verkerk, Het Utrechts Archief	19
Figuur 15: Uiteindelijk gekozen ontwerp, ontworpen door Joan Verkerk, Het Utrechts Archief.....	20
Figuur 16: Ontwerp voor kaarslichtversieringen door Van Velthoven, Vincent van Drie	23
Figuur 17: Ontwerp voor kaarslichtversieringen door Van Velthoven, Vincent van Drie	23
Figuur 18: Illuminatie van de Voorgevel tijdens het bezoek van Willem V door tekenmeester Van Velthoven, Van Hengst Aantekeningen betreffende de Fundatie	23
Figuur 19: Overzicht middenrilasiet met link Beyerskamers in de Lange Nieuwenstraat. Fotograaf: Svensson, M. Documentnummer:500-6058	25
Figuur 20: Ingangshal, https://www.fundatievanrenswoude-utrecht.nl/	29
Figuur 21: De eetzaal, https://www.fundatievanrenswoude-utrecht.nl/	29
Figuur 22: De portrettenkamer, fotograaf Arjan van Den Boer	29
Figuur 23: De Grote Collegezaal, https://www.fundatievanrenswoude-utrecht.nl/	30

Figuur 24: De keuken, https://www.fundatievanrenswoude-utrecht.nl/	30
Figuur 25: Overzicht zaal met open buffetkasten. Fotograaf: Tillemann, Ronald. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Documentnummer: 14382-64571.....	31
Figuur 26: De marmeren schouw. Fotograaf: Tillemann, Ronald. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Documentnummer: 14382-64571	32
Figuur 27: Sierwerk aan de houten betimmering Foto door Ilse van Grootveld	32
Figuur 28 Schildering van de Vrijvrouw op de schoorsteenmantel; uit de presentatie van Vincent	32
Figuur 29: Enkele van de stoelen van Hegenau. Fotograaf Vincent van Drie	33
Figuur 30: Stoel van Waijong. Fotograaf Vincent van Drie	33
Figuur 31: Tafel Lodewijk XV-stijl. herkomst bron onbekend.....	33
Figuur 32: Penantspiegel. Fotograaf Vincent van Drie	34
Figuur 33: Wandluchter. Fotograaf Vincent van Drie	34
Figuur 34: Eén van de speeltafels. Fotograaf Vincent van Drie	34
Figuur 35: Eén van de penanttafels. Fotograaf Vincent van Drie.....	34
Figuur 36: Centrale plafondschildering door Craco. Fotograaf Ilse van Grootveld.....	34
Figuur 37: Schilderstuk Herfst. Fotograaf Vincent van Drie	34
Figuur 38: Schilderstuk Zomer. Fotograaf Vincent van Drie	34
Figuur 39: Schilderstuk Winter. Fotograaf Vincent van Drie	34
Figuur 40: Schilderstuk Lente. Fotograaf Vincent van Drie	34
Figuur 41: Pendule met kaarsenhouders; Fotograaf Ilse van Grootveld.....	35
Figuur 42: Waterbuffet. Fotograaf Vincent van Drie	35
Figuur 43: Turf- en houtbak. Fotograaf Vincent van Drie.....	35
Figuur 44: Chinese porselein. Fotograaf Vincent van Drie	35
Figuur 45: Schilderijlijst. Fotograaf Vincent van Drie.....	36
Figuur 46: Spinnet. Foto van De Vries	36
Figuur 47: Twee Galzonnies. Fotograaf: Tillemann, Ronald. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Documentnummer: 14382-64571	36
Figuur 48: De stoelbekleding van voor 1900 Reissig, F., Fotograaf, 1895-1900 Het Utrechts Archief.....	36
Figuur 49: Het genoemde Deventer tapijt en de nieuwe stoelbekleding, foto dienst GAU, fotograaf, 1978, Het Utrechts Archief.....	37
Figuur 50: Lijst om de tweede wapentabel. Fotograaf Vincent van Drie	37

Figuur 51: Dwarsdoorsnede van de het pand met dakconstructie. Ontwerp door J. Verkerk, bron: Het Utrechts Archief.....	44
Figuur 52: Plattegrond van de Regentenzaal met de plaatsen van de vochtmetingen ingetekend, getekend door Avalon Jansen	49
Figuur 53: Ruimteboek fase 1, door Avalon Jansen.....	55
Figuur 54: Ruimteboek fase 2, door Avalon Jansen.....	56
Figuur 55: Ruimteboek fase 4, door Avalon Jansen.....	57
Figuur 56: Bouwperiode: eind 18e eeuw	60
Figuur 57: hendrikdekeyser.nl.....	60
Figuur 58: paleishetloo.nl	61
Figuur 59: https://www.monumentenportaal.nl/locatieverhuur/fundatie-van-renewoude-delft	61
Figuur 60: https://www.burgerweeshuiszierikzee.nl/benb-burgerweeshuis/	62
Figuur 61: https://www.osingabouwhistorie.nl/post/2016/05/10/interieur-oude-delft-50-52/	62
Figuur 62: karelv.nl	62
Figuur 63: Pinterest	64
Figuur 64: Pinterest	64
Figuur 65: Pinterest	64
Figuur 66: https://www.fundatievanrenewoude-utrecht.nl/	65
Figuur 67: https://www.fundatievanrenewoude-utrecht.nl/	65
Figuur 68: https://www.stone-ideas.com/95279/belgian-red-marbles-merbres-sprimont/	65
Figuur 69: https://craftvalue.org/blog/a-visit-to-versailles/	66

BRONVERMELDINGEN

- Agriwiki.nl*. (sd). Opgehaald van Agriwiki: https://www.agriwiki.nl/wiki/Gele_pigmenten
- andreae., j. f. (sd). *De stad Utrecht, haar historie en haar opkomsten*. Opgehaald van Digitale bibliotheek voor Nederlandse letteren: https://www.dbnl.org/tekst/hasl001geme01_01/hasl001geme01_01_0004.php
- Architectuur en kleur*. (sd). Opgehaald van Hendrick de keyser: <https://www.hendrickdekeyser.nl/architectuur-en-kleur>
- BoB. (sd).
- Bremergroen*. (sd). Opgehaald van Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Bremergroen>
- Drie, V. v. (sd). *Fundatie van Renwoude te utrecht*.
- Hengst, C. v. (1890). *Aantekeningen betreffende de Fundatie der Douairière Baronesse van Reede van Renswoude*.
- kam, R. d. (sd). *BouwgeschiedenisUtrecht.nl*. Opgehaald van BouwgeschiedenisUtrecht.nl: <https://www.bouwgeschiedenisutrecht.nl/colofon/>
- Lammers, J. A. (sd). *Verf en toepassing*.
- Langenbach, M. (2014, 1 14). Opgehaald van [resources.huygens.knaw.nl](https://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Duyst%20van%20Voorhout,%20M%20aria): <https://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Duyst%20van%20Voorhout,%20M%20aria>
- Lutterveld, R. v. (1950). HET GEBOUW VAN DE FUNDATIE DER VRIJVROUWE VAN RENSWOUDE TE UTRECHT. In R. v. Lutterveld, *HET GEBOUW VAN DE FUNDATIE DER VRIJVROUWE VAN RENSWOUDE TE UTRECHT* (p. 48).
- Maatschappijvanweldadigheid.nl*. (sd). Opgehaald van Maatschappij van weldadigheid: <https://maatschappijvanweldadigheid.nl/>
- Pelser, C. (2012, Oktober 28). *Huizen aan het Janskerkhof*. Opgehaald van HuizenaanhetJanskerkhof.nl: <https://www.huizenaanhetjanskerkhof.nl/van-reede-tot-renewoude/>
- Redactie. (2006). *CanonvanNederland.nl*. Opgehaald van Canon Van Nedeland: <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/97721/het-testament-van-maria-duyst-van-voorhout-vrijvrouw-van-renewoude>
- Redactie. (2014). *HetcanonvanNederland.nl*. Opgehaald van Het canon van Nederland: <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/97721/het-testament-van-maria-duyst-van-voorhout-vrijvrouw-van-renewoude>
- Redactie. (2019, februari 24). Geheimen van de stad: de Gronsveltkameren. *DUIC*.
- Redactie. (2019, februari 24). Geheimen van de stad: De Gronsveltkameren. *DUIC*.
- Stopellenburg, N. (2020, januari 28). *Utrechtsaltijd.nl*. Opgehaald van Utrechts Altijd: <https://www.utrechtaltijd.nl/verhalen/maria-duijst-van-voorhout-vrijvrouw-van-renewoude/>
- Tigchelaar, M. (1998). *De bouwgeschiedenis van de Fundatie van Renswoude, tot cieraat van de stad*.

Tigchelaar, M. (2001, december). De bouwgeschiedenis van Fundatie van Renswoude in Utrecht, Testamentaire bepalingen van een vrijvrouw.

Vries, J. d. (2004). *De Utrechtse Fundatie van Renswoude. Het gebouw, de inrichting, de inventaris.*

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: PLAN VAN ONDERZOEK

Inleiding

De Fundatie van Renswoude in Utrecht is een 18^e-eeuws gebouw bekend om zijn rijke rococo-interieur en bijzondere architecturale details. De regentenzaal heeft in de loop van de tijd verschillende kleurafwerkingen en decoratieve verflagen gekend. Dit onderzoek is bedoeld om de oorspronkelijke kleurstellingen en latere wijzigingen in kaart te brengen.

Administratieve gegevens

Opdrachtgever: Dhr. Vincent van Drie
Contactgegevens: Telefoon: 06-48084246
Email: vandrieverkleij@hetnet.nl

Eigenaar: Stichting Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude
Project: Regentenzaal Fundatie van Renswoude
Adres: Agnietenstraat 5, 3512 XA, Utrecht
Status: Rijksmonument
Rijksmonument ID: 36002

Onderzoekers

Naam: Cynthia Utberg (contactpersoon)
Ilse van Grootveld
Avalon Jansen
Anna van Dijk
Contactgegevens: Telefoon: 06-36452007
Email: cynthia_utberg@hotmail.com

Opleidingsgegevens

Opleiding: Nimeto Utrecht 'Restauratie en decoratie specialist'
Adres: Smijerslaan 2, 3572 LP, Utrecht
Projectbegeleiders: A.R. Reerds
M. Bijl

Onderzoeksperiode

3 februari 2025 tot 3 april 2025

Oplevering aan opdrachtgever(s)

Tussentijdse oplevering van onderzoeksrapport	week 11	(10-16 maart 2025)
Oplevering onderzoeksrapport	week 15	(7-13 april 2025)

1. Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht krijgen in de kleurstellingen en interieurfases van de Regentenzaal van de Fundatie van Renswoude in Utrecht.

2. Subdoelen

- Opstellen van een globaal conditierapport van de regentenzaal;
- Het in kaart brengen van latere verflagen en eventuele wijzigingen in kleurgebruik door de tijd heen;
- Algemene waarde beschouwing van de Regentenzaal;
- Adviseren over mogelijke restauratie- of conservatiestrategieën gebaseerd op de historische kleuren.

2. Onderzoeksfases

Fase 1 Oriëntatie en voorbereiding

Het doel van de oriënterende en voorbereidende fase is een inzicht te verkrijgen in de historische context, het gebouw en de beschikbare bronnen die er zijn voor het onderzoek.

Deze fase bestaat uit het maken van een vooronderzoek met het verzamelen van basisinformatie over de Fundatie van Renswoude via databases, historische kaarten en literatuur. Er wordt een inventarisatie van relevante archieven, bibliotheken en (digitale) erfgoedbanken opgesteld. Verder wordt er een onderzoeksplan vastgesteld.

Het resultaat na deze fase is een duidelijk geformuleerd onderzoeksplan met deelvragen en een bronnenoverzicht (APA-norm).

Fase 2 Historisch onderzoek

Het doel van het historisch onderzoek is inzicht krijgen in de bouwgeschiedenis, functies, verbouwingen en het historische gebruik van het gebouw.

De activiteiten die hierbij aan bod komen zijn: archiefonderzoek, literatuurstudies en interviews. Het resultaat van deze onderzoeksfase is een samenvatting van de bouwgeschiedenis opstellen, inclusief belangrijke jaartallen, architecten en verbouwingsfases.

Fase 3 Bouwhistorisch veldonderzoek

Het doel van de bouwhistorische veldonderzoeksfase is het documenteren van de bouwkundige, sporen van veranderingen en constructieve elementen. Hierin zal een visuele inspectie plaatsvinden, een fotografische documentatie, het maken van plattegronden met ruimteboeken ter ondersteuning van de analyse.

Het resultaat van deze onderzoeksfase is een gedetailleerde veldverslaglegging met foto's, plattegronden en een overzicht van de originele en gewijzigde onderdelen.

Fase 4 Materiaalkundig onderzoek

Het doel van de materiaalkundige onderzoeksfase is het vaststellen van bouw- en afwerkingsmaterialen. Er wordt een visuele materiaalinspectie uitgevoerd; monsterneming van verflagen (in overleg met de opdrachtgever) in de Regentenzaal. Hierna wordt een laboratoriumanalyse gedaan voor een pigmentenanalyse.

Het resultaat van deze fase is een materiaaloverzicht op te leveren met een beschrijving van de gebruikte bouwmaterialen en hun eigenschappen, een overzicht van eerdere restauraties en restauratietechnieken, een globaal conditierapport en een kleurhistorische verflagen rapport.

Fase 5 Analyseren, rapporteren en concluderen

In de analyseer-, rapporteer- en concludeerfase worden de verzamelde gegevens tot een samenhangend analyserapport verwerkt.

Er worden vergelijkingen gemaakt met de historische gegevens, veldonderzoek, materiaalanalyses en verbandlegging van bouwsporen en gedocumenteerde verbouwingsfases. Er wordt identificatie van de wijzigingen en de bijbehorende periode toegevoegd aan het verslag.

Er wordt afgesloten met een conclusie met de beantwoording van de hoofdvraag en deelvragen en een overzicht van de belangrijkste bouw- en materiaal technische inzichten

Fase 6 Rapportage en presentatie

In deze laatste fase, de rapportage- en presentatiefase, wordt er een professioneel onderzoeksverslag opgesteld en gepresenteerd aan de opdrachtgever(s).

Er wordt tijdens de presentatie een samenvatting gegeven van de belangrijkste bevindingen, met gebruik van foto's, historische kaarten en materiaalmonsters ter illustratie.

Aan het einde van deze fase zal een compleet en professioneel onderzoeksrapport worden opgeleverd aan de opdrachtgever.

3.Verwachte resultaten

Een gedetailleerd bouwhistorische, materiaal technisch en kleur historisch rapport, met daarin een overzicht van de verflagen en bijbehorende kleuren, microscopische analyses van pigmenten en bindmiddelen en een advies voor kleurrestauratie of conserveringsmaatregelen.

Het onderzoek loopt van 3 februari tot 3 april 2025. Tijdens de velddagen zijn alle leden van het team aanwezig. In week 11 wordt een tussentijds onderzoeksrapport via de mail aangeleverd aan de contactpersoon. In week 15 zal er een eindpresentatie worden gegeven, waarbij het rapport toegelicht en overgedragen wordt. De specifieke data worden nader bepaald.

4.Handtekening

Opdrachtgever

De Projectleider

Datum:

Datum:

Charter van Venetië

Internationaal Handvest voor behoud en restauratie van monumenten en stads- en dorpsgezichten. Goedgekeurd op het 2de Internationale Congres van Architecten en Technici op het gebied van de monumentenzorg van 25-31 mei 1964 te Venetië. Aanvaard door ICOMOS in 1965.

Artikel 1 - Het begrip historisch monument omvat niet alleen de architectonische schepping als zelfstandig object, maar ook stads- en dorpsgezichten als uitingen van een bijzonder cultuurpatroon, als voorbeelden van een kenmerkende ontwikkeling of een historische gebeurtenis. Het omvat niet alleen grote artistieke scheppingen, maar ook eenvoudige objecten die in de loop van de tijd een culturele betekenis hebben gekregen.

Artikel 2 - Voor het behoud en de restauratie van monumenten dient een beroep te worden gedaan op alle wetenschappelijke en technische kennis, die kan bijdragen aan het bestuderen en veiligstellen van het cultureel erfgoed.

Restauratie

Artikel 3 - Het behoud en de restauratie van monumenten is niet alleen gericht op bescherming als kunstwerk, maar ook als historische bron.

Behoud

Artikel 4 - Het behoud van monumenten vereist op de eerste plaats regelmatig onderhoud.

Artikel 5 - Voor het behoud van monumenten is het altijd gewenst daaraan een maatschappelijk nuttige bestemming te geven. Een dergelijke bestemming mag echter niet de indeling en decoratie van de gebouwen aantasten. Slechts binnen deze grenzen mag een aanpassing aan de ontwikkeling van gebruikseisen worden overwogen en toegestaan.

Artikel 6 - Het behoud van een monument houdt ook in het behoud van een overeenkomstige schaal van de naaste omgeving. Indien de oorspronkelijke omgeving nog bestaat dient deze te worden gehandhaafd en elke afbraak of verandering, die de bestaande verhoudingen in bouwmassa en kleurstelling zou aantasten, moet worden verboden.

Artikel 7 - Het monument kan niet worden los gezien van zijn historische en ruimtelijke context. Daarom kan een gehele of gedeeltelijke verplaatsing slechts worden aanvaard indien het voortbestaan dit vereist, of wanneer zeer dringende redenen van nationaal of internationaal belang dit rechtvaardigen.

Artikel 8 - Gebeeldhouwde, geschilderde of andersoortige decoraties die een geïntegreerd onderdeel uitmaken van het monument, mogen slechts verwijderd worden, indien dit de enig denkbare mogelijkheid tot behoud is.

Artikel 9 - Restauratie moet uitzondering blijven. Het doel is de esthetische en historische waarden van het monument te behouden en zichtbaar te maken. Restauratie moet gebaseerd zijn op eerbied voor het oude materiaal en de authentieke documenten. Het restaureren houdt op, daar waar het vermoedelijke herstellingen betreft en de hypothese begint; elke om esthetische of technische redenen als onvermijdelijk erkende aanvulling moet de architectonische compositie respecteren en een eigentijds karakter dragen. Elke restauratie moet worden voorafgegaan en begeleid door archeologisch en historisch onderzoek van het monument.

Artikel 10 - Indien voor de consolidering van een monument de traditionele technische middelen niet toereikend

Artikel 11 - Aangezien met restauratie geen eenheid in stijl wordt nagestreefd, moeten alle waardevolle toevoegingen die in verschillende perioden aan het monument zijn gedaan, worden geëerbiedigd. Als aan een bouwwerk lagen uit verschillende tijdsperioden te onderscheiden zijn, is het zichtbaar maken van een oudere situatie slechts bij uitzondering gerechtvaardigd. Voorwaarde is dan dat de te verwijderen onderdelen van gering belang zijn, de zichtbaar gemaakte oudere toestand van grote historische, archeologische of esthetische waarde is en de huidige staat daarvan van voldoende kwaliteit om de ingreep te rechtvaardigen. De beoordeling van de waarde van deze elementen en de beslissing over de verwijdering hiervan mogen niet alleen afhangen van de met de restauratie belaste ontwerper.

Artikel 12 - De onderdelen die de verdwenen gedeelten moeten vervangen dienen op harmonieuze wijze in het geheel opgenomen te worden. Deze moeten echter duidelijk van de originele gedeelten te onderscheiden zijn zodat er geen vervalsing optreedt van de artistieke en historische informatie.

Artikel 13 - Toevoegingen kunnen slechts aanvaard worden zover ze de belangrijke onderdelen van het gebouw respecteren en het traditionele kader, het evenwicht in de compositie en de relatie met de omgeving niet verbreken.

Monumentale stads- en dorpsgezichten

Artikel 14 - Monumentale stads- en dorpsgezichten vereisen speciale aandacht teneinde bij sanering, inrichting en exploitatie het behoud van waarden te kunnen verzekeren. Voor het uitvoeren van conserverings- en restauratiewerken dient men zich in deze gebieden te houden aan de in bovenvermelde artikelen genoemde uitgangspunten.

Opgravingen

Artikel 15 - Opgravingswerkzaamheden moeten uitgevoerd worden overeenkomstig de wetenschappelijke normen en voldoen aan de in 1965 door de UNESCO aanvaarde "Aanbeveling betreffende de bij archeologische opgravingen toe te passen internationale principes". De inrichting van ruïnes, de permanente bescherming ervan, het beheer van architectonische onderdelen en opgegraven voorwerpen, dienen verzekerd te zijn van de noodzakelijke maatregelen. Voorts dient alles in het werk te worden gesteld om de aard van het opgegraven monument te verduidelijken zonder echter aan zijn betekenis afbreuk te doen.

Elke reconstructie is echter bij voorbaat uitgesloten; enkel opbouw met aanwezige resten (zogenaamd anastylose) kan worden toegestaan. De aanvullende materialen, die nodig zijn om een goed behoud van het monument te verzekeren en om de samenhang van de vorm te herstellen, moeten steeds herkenbaar zijn en tot een minimum worden beperkt.

Documentatie en publicatie

Artikel 16 - De werkzaamheden voor behoud, restauratie en opgraving moeten steeds worden begeleid door een nauwkeurige documentatie in de vorm van analytische en kritische rapporten, geïllustreerd met tekeningen en foto's. Alle fasen van ontgraving, consolidatie, herbouw en integratie, alsmede de technische en formele bijzonderheden die zich gedurende het werk voordoen, moeten worden vermeld. Deze documentatie moet worden ondergebracht in het archief van een openbare instelling en ter beschikking staan aan onderzoekers. Publicatie van de documentatie is aan te bevelen.

BIJLAGE 3 VERDERE UITBREIDING OVER DE ONTSTAANSGESCHIEDENIS VAN UTRECHT

Utrecht, de stad in het hart van Nederland, heeft een geschiedenis die meer dan 3000 jaar teruggaat. Van kleine nederzettingen, naar een Romeinse vestiging tot een religieus centrum, een handelsstad en uiteindelijk een bruisende universiteitsstad.

De Romeinen en de grens van het rijk (ca. 50 n. Chr.)

Stel je voor: de brede Rijn stroomt door een moerassig landschap. Het is het jaar 47 n. Chr. En de Romeinen bouwen hier een fort: *Traiectum*. Dit fort was één van vele langs de grenzen van het Romeinse Rijk, de Limes. Soldaten bewaakten de rivier, terwijl handelaren en lokale bevolkingen rondom het fort een nederzetting bouwen. Hier begint Utrecht.

Na de val van het Romeinse Rijk in de 5e eeuw n. Chr. Trekken de Romeinen terug en blijft er een verlaten fort achter. Maar de Rijn blijft een belangrijke verbinding en trekt nieuwe bewoners aan.

De Vroege Middeleeuwen: Willibrord en het Christendom (8^e eeuw)

Na het vertrek van de Romeinen blijft de stad een strategische plek. In 695 komt de Engelse missionaris Willibrord naar Utrecht. Hij is gestuurd door de Frankische koning en bouwt een kerk op de resten van het oude Romeinse castellum. Hier vestigt zich het eerste bisdom van Nederland. Utrecht wordt het centrum van het christendom. Monniken kopiëren hier boeken, kerken verrijzen en de stad groeit.

Maar dan komen de Vikingen in 857. Zij plunderen de stad en Utrecht wordt verwoest. Het bisdom vlucht tijdelijk naar de stad Deventer. Pas in de 10^e eeuw keert de rust in de stad terug.

De bloei van de Middeleeuwen: een stad vol macht en handel (12^e – 15^e eeuw)

In de 12^e eeuw krijgt Utrecht stadsrechten en groeit uit tot een van de belangrijkste steden van de Noordelijke Nederlanden. De bisschop van Utrecht heeft hier de macht, maar wordt steeds vaker uitgedaagd door rijke burgers en handelaren.

De stad groeit en breidt uit met grachten en werven. De Dom van Utrecht, waarmee men in 1254 is begonnen, wordt het symbool van de macht van de kerk. De stad vormt een belangrijk centrum in religie, kunst en handel.

Verde uitbreiding van de stedelijke privileges droegen bij aan de economische bloei van Utrecht. In 1251 stelde de Roomse koning, graaf Willem II van Holland, de Utrechters en hun goederen onder bijzondere bescherming en bood juridische voordelen. Deze ontwikkelingen maakte de stad nog aantrekkelijker voor gilden, kooplieden en handelaren wat een verdere economische groei bevorderde.

De storm en de scheiding: Utrecht in de 16^e en 17^e eeuw

Het is 1674 en de hemel kleurt zwart, de wind giert door de straten. Een enorme storm breekt los en verwoest een deel van de Domkerk. De kerk en toren worden op ruwe manier van elkaar gescheiden. Een scheiding die tot op de dag van vandaag zichtbaar is. De overgebleven puinhopen en ruïnes maakten lange tijd deel uit van het stadsbeeld en dienden tevens als een geheime ontmoetingsplek voor homoseksuelen. In deze periode werd de term "Utrechtenaar" ook gebruikt als een aanduiding voor mensen met een andere seksuele geaardheid

Ook werd de stad in de 16^e eeuw sterk beïnvloed door de gebeurtenissen van de Tachtigjarige Oorlog. En ook de beeldenstorm van 1566 laat diepe sporen na in de Utrechtse stadsgeschiedenis.

Maar er gebeurt meer in Utrecht. In 1579 wordt de *Unie van Utrecht* ondertekend. Dit is een belangrijk document in de opstand tegen de Spanjaarden en zal later leiden tot de geboorte van Nederland als onafhankelijke staat. Nederland werd een constitutioneel koninkrijk. Utrecht, ooit een kerkelijke stad, groeit uit tot een bolwerk van politieke macht. (Het Verhaal van Utrecht, n.. -b).

De 18^e en 19^e eeuw: verval en vooruitgang

Na de Gouden Eeuw raakt Utrecht in verval. De economie stagneert en zorgt ervoor dat de stad krimpt. Dan volgt de industrialisatie en krijgt Utrecht opnieuw een belangrijke rol. De spoorwegen komen naar Utrecht, en de stad wordt een belangrijk knooppunt in Nederland. De oude vestingwerken worden gesloopt en maken ruimte voor nieuwe stadsijken en de moderne infrastructuur. Ook trekt de stad steeds meer studenten aan met de universiteit die in het jaar 1636 is opgericht.

De moderne tijd: oorlog, wederopbouw en groei (20^e en 21^e eeuw)

In de Tweede Wereldoorlog wordt Utrecht bezet door de Duitsers, maar grotendeels gespaard van verwoesting. Na de oorlog groeit de stad in explosief tempo. De Jaarbeurs, Hoog Catharijne en de aanleg van de snelwegen maken de stad tot het kloppend hart van Nederland.

Vandaag de dag is Utrecht een mix oud en nieuw met een historische binnenstad maar ook bruisende cafés, moderne architectuur, een diverse bevolking en een sterke positie als universiteitsstad. De stad vormt niet enkel een belangrijk knooppunt, maar ook een centrum voor innovatie en cultuur.

In deze context is de Fundatie van Renswoude van groot belang. De oprichting van de stichting vond plaats in een periode waarin er een groeiende behoefte was aan geschoolde ambachtslieden en technische. De Fundatie bood begaafde weesjongens, met weinig kansen, de mogelijkheid om zich te ontwikkelen tot een goed opgeleide burgers wie een belangrijke rol kon spelen voor de stad en als groter geheel gezien het landsbelang.

BIJLAGE 4 UITBREIDING OVER MARIA DUIJST

Het leven van de Vrijvrouw Maria Duijst van Voorhout

Maria Duijst van Voorhout werd in 1662 geboren te Delft in een voorname familie met aanzienlijke bezittingen en invloed. Zij was het 'laatste telg van het geslacht van Voorhout', een adellijke familie met bezittingen in Holland. Haar beiden ouders overleden voor haar twaalfde levensjaar, waardoor zij op jonge leeftijd wees werd. Enkel haar grootmoeder bereikte een in de familie hoge leeftijd van tachtig jaar.

In 1681 trouwde Maria met de Leidse regent Dirk Hoogeveen. Tragisch genoeg stierf Dirk twee jaar na hun huwelijk. Maria bleef achter als wees en weduwe. Dit was destijds een uitzonderlijke positie, als weduwe was Maria als vrouw mondiger en handels bekwaam.

In 1685 sloot Maria een tweede huwelijk met Frederik Adriaan baron van Reede, vrijheer van Renswoude. Adriaan en Maria verenigde zo hun bezittingen van twee uitstervende families. Wel stond Maria er bij het huwelijk op om het beheer van haar goederen uitdrukkelijk te voorbehouden.

Het huwelijk stuitte echter op aanzienlijke weerstand van Maria's grootmoeder. Het geval wil namelijk dat Frederik Adriaan lid was van de Stichtse ridderschap, aanhanger van het orangisme en beschikte over beperkte financiële middelen. De van Duijst van Voorhouts waren juist erg staatgezind. Ook schijnt

het dat hij een heel royale levensstijl had. Maria daarentegen was afkomstig uit een invloedrijke, staatsgezinde familie. Daarbovenop heeft zij als gevolg van een reeks sterfgevallen binnen de familie een groot vermogen geërfd. Met name haar grootmoeder (vrouw G. van der Burgh) vreesde dat Frederik Adriaan voornamelijk uit financiële motieven met Maria was gehuwd. Hierom bepaalde ze dat Maria pas beschikking zou krijgen van haar volledige erfenis na de dood van Frederik. (Langenbach, 2014)

Later is aan Frederik, na de dood van zijn broer, de titel 'de Hooge Heerlijkheid van Renswoude' toegekend. Ook werd er acht maanden na de huwelijksvoltrekking een dochttertje geboren, Johanna Maria. Waar het kindje gezond geboren werd, volgde er een tragisch einde aan haar leven op slechts vijftien maanden oud. Hierna zijn Maria en Frederik kinderloos gebleven. Dit zou wellicht Maria's motivatie zijn geweest om haar fortuin, na haar dood, aan arme kinderen en wezen te schenken.

Maria was zeer zakelijk ingesteld en behield gedurende haar leven zelf het beheer over haar financiële middelen en eigendommen. Het jonge echtpaar beschikte over een woning in Den Haag en had daarnaast toegang tot kasteel Renswoude. Dit kasteel, oorspronkelijk gebouwd op de fundamenteën van een middeleeuws fort, is destijds in classicistische stijl herbouwd door Frederiks grootvader. Naast het feit dat Maria zelf beheer hield over de financiën vielen Frederik Adriaan en Maria ook nog op anderen manieren op door contact te onderhouden met personen die zij op intellectueel en maatschappelijk vlak interessant vonden, zonder zich te laten beperken door sociale klasse. Zo was de wetenschapper Anthonie van Leeuwenhoek, zoon van een mandenmaker, een regelmatige gast op kasteel Renswoude. Bijzonder voor een tijd waar iemands afkomst een grote rol speelde.

In het voorjaar van 1730 wordt de naam van Frederik Adriaan van Reede genoemd in de sodomieprocessen. In deze periode staat homoseksualiteit onder de wet op de doodstraf, waardoor Frederik Adriaan gedwongen werd om naar het buitenland te vluchten. Hij draagt echter het beheer van zijn bezittingen over aan Maria. Hoe zij over deze situatie denkt is niet gedocumenteerd, maar het lijkt erop dat zij zich hierdoor niet laat intimideren. Zodra de situatie weer kalmeerde, keerde Frederik Adriaan terug naar Renswoude.

De situatie in Nederland tijdens het leven van de Vrijvrouwe was roerig. Er waren riskante oorlogen met het opdringende Franse Rijk en de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748). Deze oorlogen hebben waarschijnlijk diepe indruk op Maria gemaakt, waardoor de kwetsbare positie van het land doordrong. Ze zag in hoe belangrijk vestingbouwkunde en andere militaire technieken waren. Ook de diverse dijkdoorbraken die zij tijdens haar leven meemaakte zouden impact hebben gemaakt. Waar velen van dachten dat dit een straf van God was, behoorde Maria waarschijnlijk tot de groep van natuurwetenschappers wie in techniek de oplossing voor het voorkomen van rampen zagen.

Frederik Adriaan zou uiteindelijk komen te overlijden op 12 december 1738 in Utrecht. Zijn nalatenschap ging naar Maria. Op 26 april 1754 stierf Maria op 92-jarige leeftijd, als de laatste overgeblevene van de familie Duyst. (Pelser, 2012) Vijf jaar voor Maria's overlijden, in 1749, heeft zij een testament laten opstellen. Hierin heeft ze laten vastleggen dat haar vermogen na haar overlijden besteed moest worden aan bekwame, maar kansarme jongens van het ambachtskinderhuis in Utrecht en de weeshuizen in Delft en Den Haag. De toelatingsleeftijd voor de jongens was vijftienjaar. Destijds ging men er van uit dat dit de leeftijd was waarop de kindertijd afgesloten moest worden. Het kinderkuis en de twee weeshuizen, welke alle drie hervormd waren, werden na Maria's dood elk 500.000 gulden

geschonken om de kansarme jongens van goede educatie te voorzien. (Redactie, HetcanonvanNederland.nl, 2014) (Stopellenburg, 2020). Maria's nalatenschap werd in het landsbelang beschikbaar gesteld. Enerzijds om haar vermogen uit het oude te kunnen tillen en deze te besteden in een lager sociale klasse. Anderzijds zag zij de verspilling van talenten van de weeskinderen als een doorn in het oog. Als deze kinderen een goede opvoeding en educatie kon worden aangeboden kregen zij de kans om talenten verder te ontwikkelen. De keuze voor het Ambachtskinderhuis valt te verklaren uit de goede verstandhouding die Maria had met Johan Hendrik Strick van Lintschoten, die regent der Ambachtskinderhuis was en ook een groot legaat (van 10.000 gulden) erfde.

BIJLAGE 5 GEBRUIKTE MATERIALEN PER BOUWONDERDEEL

Exterieur onderdelen	Materialen
Zijvleugels	Bakstenen
Middenrisaliet	Hardsteen
Deuren en kozijnen	Eikenhout
Leuning van trappen naar voordeur	Smeedwerk
Baluster voorzijde	Hardsteen/natuursteen
Pilasters	Zandsteen
Gang:	
Plafonds	Stucwerk
Wanden	Stucwerk
Vloer	Zwart en wit marmer
Bovendeurstukken	Reliëf stucwerk
Staande klok	
Bodemplaat	Marmer
Geldkist	Hout + smeedijzer
Linnenpers	Eikenhout

Hanglampen	Koper
Portrettenkamer:	
Plafond	Houten balken
Wanden	Textielbespanning
Lambrisering	Hout
Vloer	Parket
Schoorsteenmantel	Breccia en marmer
Lijstwerk schoorsteenmantel	Stuc en hout
Piano	Mahonie fineer
Empire tafel	Mahonie gefineerde
Gobelin armstoel (reproductie)	Eikenhout
Vroegere eetzaal:	
Wanden	Stucwerk
Grote collegezaal:	
Wanden	Wandbespanning
Vloer	Parket
Lambrisering	Eikenhout
Kroonluchter	Brons met kristal
De secretarie:	
Schoorsteenmantel	Hardsteen
Schoorsteenboezem	Stucwerk
Trappen	

Trap naar regentenzaal	Eikenhout
Trappenhuis	Eikenhout
Regentenzaal:	
Wandbetimmering (tot aan kooflijst)	Hout
Lambrisering	Hout
Bossingpanelen	Hout
Middenvelden smal lijstwerk	Textiel
Ornamenten/ decoratief snijwerk	Hout
Plafond	Pleisterwerk
Kooflijst	Pleisterwerk
Deur	Eikenhout
Deurbeslag	Eikenhout
Kastdeuren	Eikenhout
Vensters	Eikenhout
Beglazing	Enkelglas + UV-werend folie
Vensterluiken en luikkasten	Eikenhout
Schouw	Bardiglio marmer
Penantspiegels met lijst	Eikenhout
Plafondstuk	Doek
Deurstukken en lijst	Doek + hout
Gordijnen	Textiel met borduursel

Penanttafels frame	Eikenhout
Penanttafels blad	Bardiglio marmer
Console klok	Bronsbeslag met imitatielakwerk
Vloerbedekking	Tapijt
Kaarsenhouders met eikenblad ranken	Koper

BIJLAGE 6 ORIGINELE TECHNIEKEN EN MATERIALEN

Onderdeel	Materiaal	Originele technieken
Wanden, luiken en lambrisering 	Hout	Constructie: Paneelwerk met stijlen en regels, vaak met zwaluwstaartverbindingen. Beschilderd, vergulding en marmerimitatie.
Plafond 	Stucwerk	Lijsten en ornamenten van hips en kalkstuc, aangebracht op een houten ondergrond (rinkellatten met baarden ertussen).

Vloer 	Hout met tapijt	De vloer bestaat uit houtenbalken. Hierop is een tapijt geplaatst.
Beeldsnijwerk 	Hout	Handgesneden houtsnijwerk in eiken, lindehout of notenhout.
Schouw	Marmer	Uitgehouden uit natuursteen marmer.

			
Schilderwerk		Diverse verfsoorten Olieverf, Lijmverf, caseïneverf	De keuze van kwasten hing af van de techniek en het oppervlak. Voor grotere oppervlakten werden vaak platte kwasten met varkenshaar gebruikt of sponsen en lappen. Voor fijne decoraties en imitaties werden lange marmerkwasten, houtnerfkwasten en tamponeer kwasten gebruikt.
Vergulding		Bladgoud (22-23 karaat)	Het bladgoud was zeer dun en werd met de hand geslagen tot een dikte van enkele microns. De vergulding van de eerste fase zijn gedaan met een olielaag.

<u>Afwerking</u>	<u>Waar</u>	<u>Afwerkingsmethode</u>
Olieverfschilderingen en glasis-techniek	• Houtwerk (lambrisering, deuren, kozijnen en lijstwerk); • Plafondlijsten; • Eventueel wanden (indien niet gepleisterd);	Ondergrondvoorbereiding: Hout werd eerst geschuurd en voorzien van een krijtgrondlaag (gesso of krijtlijm), zodat de verf beter hechtte. Op stucwerk werd een fixatief als lijmwater aangebracht om absorptie te reguleren Basisverflaag: Aangebracht met brede kwasten en daarna uitgevlakt met een zachte borstel of linnendoek voor een egaal effect. Vaak

		meerdere dunne lagen, met tussentijds schuren voor een glad oppervlak. Indien toegepast: Glacis-techniek Dunne transparante kleurverf (op basis van lijnolie en pigment) werd met zachte penselen of lappen in meerdere lagen aangebracht om diepte te creëren. Traag drogende verf werd soms met een droge spons of lappen in meerdere lagen aangebracht om diepte te creëren. Optioneel: Aflaklaag Hoogwaardige olieverflagen werden vaak afgewerkt met lijnolie of dammarvernis voor een satijn- of hoogglans effect.
Marmerimitaties (marmorering)	• Lambrisering; • Deuren en kozijnen; • Lijstwerk;	Basislaag: Een effen ondergrondkleur werd met olieverf aangebracht en volledig laten drogen Structuur en aderen: Met fijne kwasten, veren, sponzen of lappen om natuurlijke aders en kleurvariaties te creëren. Glacis-afwerking: Een transparante, gekleurde glacislaag werd met een zachte spons of brede penseel uitgeveegd om de illusie van diepte te versterken. Beschermende laklaag: Om glans en duurzaamheid te waarborgen, werd er een vernislaag op basis van lijnolie of schellak aangebracht.
Vergulding en bladgoudtechniek	• Lijstwerk en ornamenten; • Meubilair en schouwen;	Ondergrondvoorbereiding: Bij een polimentvergulding werd op het hout eerst een rode of gele boluslaag (klei met lijm) aangebracht, wat de glans van het bladgoud versterkte. Op stuc werd een fijngemalen krijtlaag (gesso) aangebracht om een glad oppervlak te creëren

		Aanbrengen van het bladgoud: Dunne velletjes bladgoud werden met een penseel voorzichtig op de ondergrond gelegd. Bij natvergulding werd e ondergrond eerst met lijmwater (mixtion) ingesmeerd, waarna het goud werd aangebracht Optioneel: polijsten Met een agaatsteen werd het bladgoud gepolijst om een glanzend effect te creëren. Matte delen konden met een fijn penseel nabehandeld worden om schaduweffecten en contrast de creëren. Indien nodig: aflakken Bij vergulding op kwetsbare delen werd een dunne vernislaag aangebracht om slijtage te voorkomen.
Stucwerk en gepleisterde oppervlakken	• Plafonds en wanden; • Lijsten en ornamenten;	Basistechniek voor gladde oppervlakken: Een kalkpleister werd in meerdere lagen aangebracht en met een stalen spaan of troffel gladgestreken. Voor gepolijste afwerking (stucco lustro) werd het pleister licht vochtig gehouden en met een platte spaan ingewreven om een marmerachtig effect te creëren. Sgraffito (indien aanwezig): Twee of meer gekleurde pleisterlagen werden over elkaar aangebracht. Vervolgens werd een patroon ingekrast in de bovenste laag, zodat de kleur van de onderliggende laag zichtbaar werd.

Exterieur – Voorzijde Fundatie van Renswoude Inspectiemethode: visuele inspectie, materiaaltechnisch onderzoek waar nodig Datum: 5 maart 2025 Uitgevoerd door: Ilse Grootveld Cynthia Utberg	
Onderdeel en omschrijving	Foto's
Gevelmetselwerk Staat: goed Omschrijving: Er zijn geen grote scheuren zichtbaar in de bakstenen. Ook het voegwerk is in goede staat. Op enkele plaatsen zijn er eerdere reparaties zichtbaar. Wel is er sprake van vervuiling van het oppervlak.	
Hardstenen delen Staat: matig Omschrijving: Er is sprake van een 'vervuild oppervlak' (50%), wat vooral zichtbaar is onder de raamkozijnen. Heel plaatselijk is er sprake van verwerking (15%) van het hardsteen. Verder zijn er eerdere reparaties zichtbaar, welke een lichtere kleur hebben.	
Zandstenen pilasters Staat: Redelijk Omschrijving: Het zandsteen is sterk vervuild (70%) en er is sprake van lichte verwerking (10%) tot ongeveer 2 meter boven straatniveau.	

Deuren en kozijnen

Staat: Goed

Omschrijving: Het schilderwerk toont op enige plekken gebreken, zoals scheurvorming (10%) en afbladdering (10%) van de verf. Ook zijn er enkele openstaande verbindingen zichtbaar (5%). De staat van het schilderwerk aan de rechtervleugel is opmerkelijk gezien in een slechtere staat.

Hekwerk, lantaarn en bel

Staat: Redelijk

Omschrijving: op het ijzeren hekwerk is op veel plaatsen corrosie (ca. 20%) te vinden. Ook bladdert de verf op diverse plekken af (ca. 30%).

Al deze afbeeldingen zijn tijdens de inspectie gemaakt, Fotograaf Cynthia Utberg

Interieur Fundatie van
Renswoude – Utrecht
Agnietenstraat 5, 3512 XA
Utrecht
ALGEMENE CONDITIE
INTERIEUR

Datum: 16-10-2024

Uitgevoerd door: B. van der Wende

Opdrachtgever: Fundatie van Renswoude Utrecht

Monumentstatus: Rijksmonument

Bouwjaar: 18^e eeuw

Laatst uitgevoerde restauratie: 1991

Inspectie gegevens

Visuele inspectie en materiaal technisch onderzoek waar nodig.

Inleiding

Dit rapport geeft een overzicht van de staat van het interieur van het 18^e-eeuwse monumentale pand van de Fundatie van Renswoude. De technische van verschillende interieuronderdelen is beoordeeld.

Onderdeel

Beschrijving en staat

Vloeren	Materiaal: eikenhoutenparket, tapijt en marmer in de gang. Conditie: goed. • Gebreken: ○ Lichte slijtage van parket; ○ Enkele schades aan de randen en breuken in de marmeren tegels in de gang;
Wanden	Materiaal: Origineel pleisterwerk, houten lambrisering en wandafwerking, behang, textiel. Conditie: goed • Gebreken: ○ Scheurvorming in houten afwerkingen; ○ Enkele kleine scheurtjes in pleisterwerk; ○ Oppervlakkige verkleuringen;
Plafonds	Materiaal: origineel stucwerk met ornamenten, houten balkenplafonds. Conditie: matig • Gebreken: ○ Haarscheurtjes in het stucwerk, vooral in de Regentenzaal; ○ Lichte vervuiling en aanslag in de hoeken;
Kozijnen en deuren (binnenzijde)	Materiaal: hout, deels origineel uit de 18^e eeuw. Conditie: matig • Gebreken: ○ Aangetast schilderwerk, kleine scheurtjes in het hout van enkele binnendeuren; ○ Stootschades en afbladdering aan houtimitatie schilderingen van de deuren in het souterrain;
Stucwerk en ornamenten	Materiaal: lijstwerk en plafonddetails in rococostijl. Conditie: matig tot goed. • Gebreken: ○ Kleine beschadigingen bij hoeken en aansluitingen; ○ Lichte verkleuring door ouderdom;
Schilderwerk	Materiaal: diverse verfsoorten (olieverf, kalkverf) Conditie: matig • Gebreken: ○ Bladderend verfwerk op deuren en kozijnen; ○ Doffe uitstraling van sommige beschilderingen;
Conclusie	Het interieur verkeert grotendeels in een goede staat, maar vereist op enkele punten gerichte restauratie en onderhoud. Gezien de monumentale waarde van het pand is het essentieel om regelmatig onderhoud uit te voeren. Er wordt geadviseerd om: • Binnen 1 jaar: restauratief schilderwerk uit te voeren; • Binnen 3 jaar: inspectie van het stucwerk en preventief consolideren;

- Continu: periodieke inspectie van alle interieur onderdelen om vroegtijdig schades te kunnen registreren en hiernaar te handelen.

Interieur Fundatie van Renswoude – Utrecht – Regentenzaal Agnietenstraat 5, 3512 XA Utrecht CONDITIE REGENTENZAAL	Datum: 17-03-2025 Uitgevoerd door: Ilse Grootveld Anna van Dijk Avalon Jansen Cynthia Utberg Opdrachtgever: Fundatie van Renswoude Utrecht Monumentstatus: Rijksmonument (exterieur en interieur ensemble) Bouwjaar: 1756-1766 Laatst uitgevoerde restauratie: 1991
Inspectie gegevens	Visuele inspectie, non-destructieve technieken en materiaaltechnisch onderzoek waar nodig. Referentiedocumenten: Conditierapport 'Monumentwacht Noord-Brabant' najaar 2024.
Onderdeel	Materiaal en schadebeeld
Plafondschildering	Materiaal: doek op stucwerk Schadebeeld: Vervuiling, craquelé, lichte schilfering. Aanbevolen maatregelen: Gecontroleerde reiniging door een restaurator.
Staat: redelijk Bovendeurstukken en schouwstuk Staat: redelijk	Materiaal: Doek op stuc. Schadebeeld: plooivorming, deformatie van het doek, vervuiling doek en lijstwerk en openstaande naden in ornamenten en lijst. Aanbevolen maatregelen: gecontroleerde reiniging door restaurator, opspanning controleren.
	

Houten lambrisering Staat: matig	Materiaal: Eikenhout. Schadebeeld: uitdroging, krimpnaden, kleine beschadigingen. Aanbevolen maatregelen: vochtregulatie en lichte retouches.	
Wandbetimmering Staat: redelijk	Materialen: eikenhout. Schadebeeld: vervuiling, scheurvorming, mechanische schade Aanbevolen maatregelen: reinigen, scheurvorming herstellen en de afwerklaag restaureren.	
Wandbespanning Staat: matig	Materialen: beschilderde textielbespanning. Schadebeeld: Vervuiling, krimpscheuren, onthechting, lacunes, afbladdering en afwijkende eerdere restauraties. Aanbevolen maatregelen: Scheuren herstellen, reinigen en binnen klimaat monitoren.	
Verguld houtsnijwerk Staat: matig	Materialen: hout met hierop schilderafwerking en bladgoud (olieverguldung). Schadebeeld: Vervuiling, scheurvorming, openstaande naden, ontbrekende afwerking en ornamenten. Aanbevolen maatregelen: Reinigen, herstel van naden en scheuren, ontbrekende afwerking en ornamenten bijwerken.	

Schouw Staat: goed	Materialen: Bardiglio Marmer Schadebeeld: Oppervlakkige vervuiling. Aanbevolen maatregelen: Reinigen.	
Tapijt Staat: redelijk	Materialen: Een rood tapijt met blauwe details Schadebeeld: vervuiling, vlekken en enkele vraatsporen. Aanbevolen maatregelen: reinigen en eventuele preventieve maatregelen nemen.	
Deuren en deurkozijnen Staat: redelijk	Materialen: Eikenhout Schadebeeld: openstaande naden, scheuren, afbladdering, craquele en ontbrekende afwerklaag. Aanbevolen maatregelen: reinigen, herstel schilderwerk en herstel van de koorden v.d. katrollen.	
Vensters, luiken en luikkasten Staat: goed	Materialen: eikenhouten ondergrond met verf afwerking. Schadebeeld: openstaande naden, scheuren, afbladdering, craquele en ontbrekende koorden van katrollen. Ook is er op de plaats van de katrollen corrosie te zien. Aanbevolen maatregelen: reinigen, herstellen van de afwerking en herstel van de katrolkoorden.	
Plafond Staat: redelijk	Materialen: pleisterwerk Schadebeeld: vervuiling, scheurvorming, afwijkende restauraties en ontbrekende afwerklaag. Aanbevolen maatregelen: reinigen, controleren van het plafond, herstel van de afwerking.	
Kooflijst	Materialen: pleisterwerk met een witte afwerking.	

Staat: redelijk	Schadebeeld: vervuiling, oppervlakkige scheuren en ontbrekende afwerklaag. Aanbevolen maatregelen: reinigen, herstel pleisterwerk en afwerklaag.
Gordijnen met embrasses Staat: redelijk	Materialen: textiel met borduursel Schadebeeld: vervuiling en verkleuring Aanbevolen maatregelen: reinigen

Al deze afbeeldingen zijn tijdens de inspectie gemaakt, Fotograven Cynthia Utberg, Ilse van Grootveld, Anna van Dijk, Avalon Jansen

BIJLAGEN 8 STRATIGRAFISCH ONDERZOEK

Project: Fundatie van Renswoude

Datum stratigrafie: 3-3-2025

Uitvoering: A. Jansen, I. van Grootveld, A. van Dijk, C. Utberg.

Locatie: Regentenzaal, Oostwand

Specificatie: Rechter poot van Penanttafel

Benaming: FRU-25-1

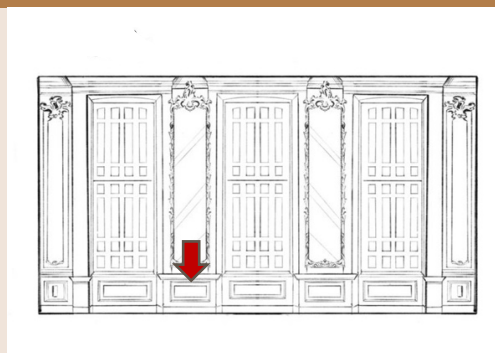

Foto onderdeel:

Foto detail:

10x vergroot

Omschrijving:	Kleur en structuur:	Opmerkingen:
0: hout	Bruin	
1: Kalk	Wit	
2: Loodwit	Wit	
3: Rode oker	Rood/roze	
4: Klei	Bruin	Afwerkingslaag
5: Rode oker	Donkerrood	
6: Loodwit	Gebroken wit	Grondering
7: Napels geel	Geel	Afwerkingslaag
8: Zink	Gebroken wit	

Project: Fundatie van Renswoude

Datum stratigrafie: 3-3-2025

Uitvoering: A. Jansen, I. van Grootveld, A. van Dijk, C. Utberg

Locatie: Regentenzaal, Oostwand

Specificatie: Kozijnen rechts

Benaming: FRU-25-2

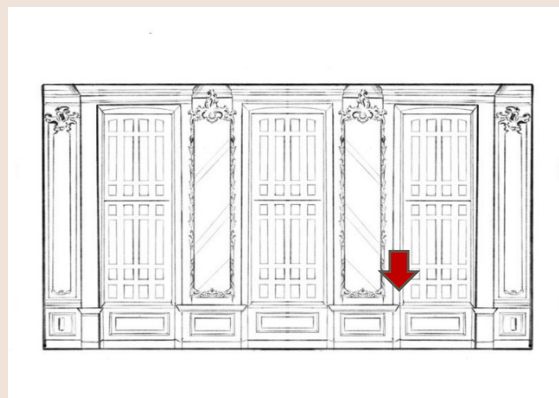

Foto onderdeel:

Foto detail:

10x vergroot

Omschrijving:

0: Hout

1: Grondverf

2: Primer

3: Afwerking

Kleur en structuur:

Bruin

Gebroken wit

Wit

Groen/beige

Opmerkingen:

Waarschijnlijk een lijnolie verf

Project: Fundatie van Renswoude

Datum stratigrafie: 3-3-2025

Uitvoering: A. Jansen, I. van Grootveld, A. van Dijk, C. Utberg

Locatie: Regentenzaal, Westwand

Specificatie: Linker raam, sleutel kozijn onderdorpel

Benaming: FRU-25-3

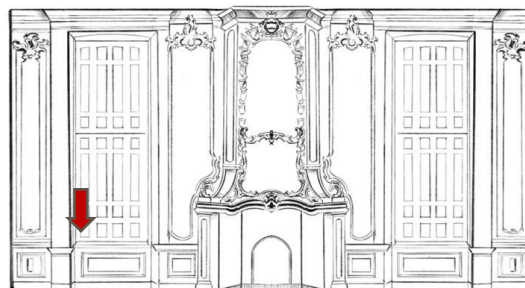
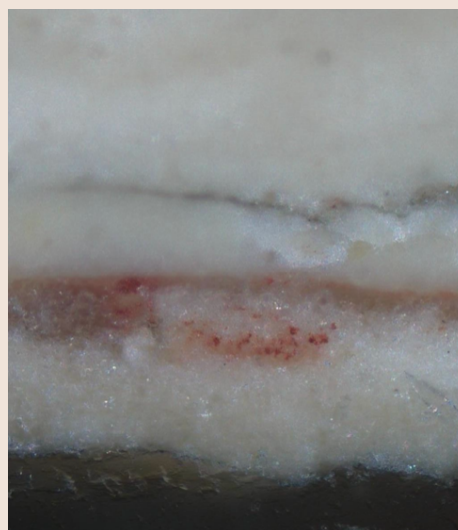

Foto onderdeel:

Foto detail:

10x vergroot

Omschrijving:

- 0: Hout
- 1: Krijtlijm
- 2: Rode oker
- 3: Vuil laag
- 4: Zinkwit

Kleur en structuur:

- Bruin en poreus
- Wit en wolkerig
- Korrelig
- Dun
- Wit met fijne korrel

Opmerkingen:

Project: Fundatie van Renswoude

Datum stratigrafie: 3-3-2025

Uitvoering: A. Jansen, I. van Grootveld, A. van Dijk, C. Utberg

Locatie: Regenten zaal, Westwand

Specificatie: Ornament links naast de Mantel

Benaming: FRU-25-4

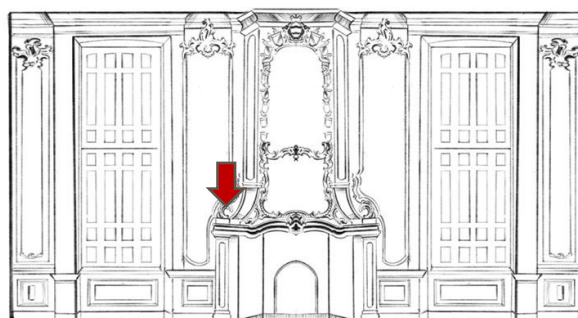

Foto onderdeel:

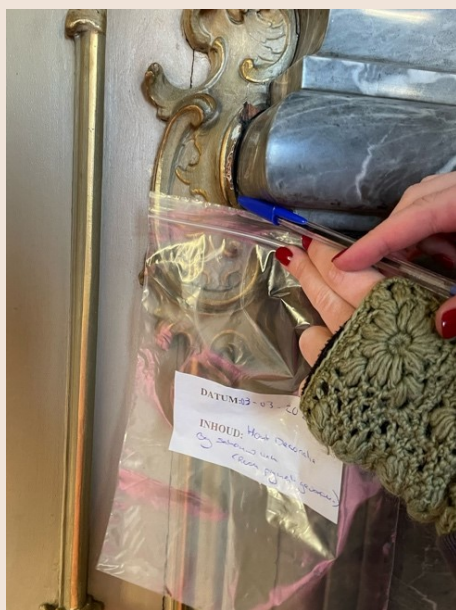
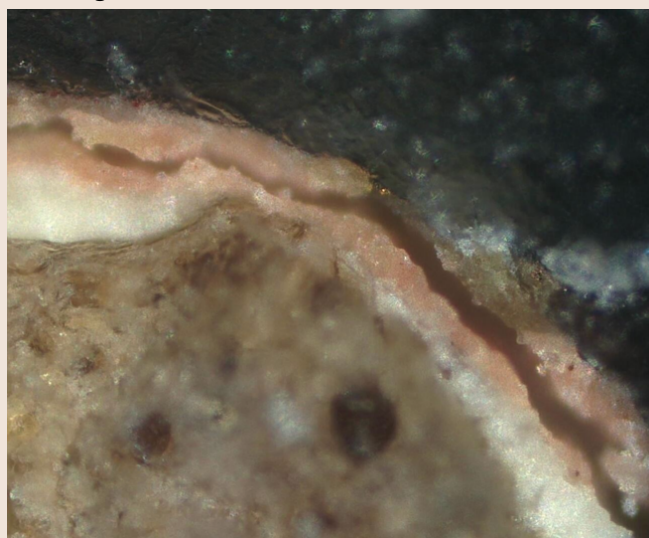

Foto detail:

20x vergroot

Omschrijving:

- 0: Hout
- 1: Krijtlijm
- 2: rode oker
- 3: olie mixtion
- 4: Bladgoud

Kleur en structuur:

- Bruinen poreus
- Wit en wolkig
- Rood/roze
- Geel/bruin
- Goud, glimmend

Opmerkingen:

Olie vergulding is toegepast

BIJLAGE 10 KLEURCODES VAN DE VERSCHILLENDE VERFLAGEN

Project: Fundatie van Renswoude

Datum stratigrafie: 3-3-2025

Uitvoering: A. Jansen, I. van Grootveld, A. van Dijk, C. Utberg.

Locatie: Regentenzaal, Zuidmuur

Specificatie: Linker deur, onder losse deurklink

Benaming: n.v.t

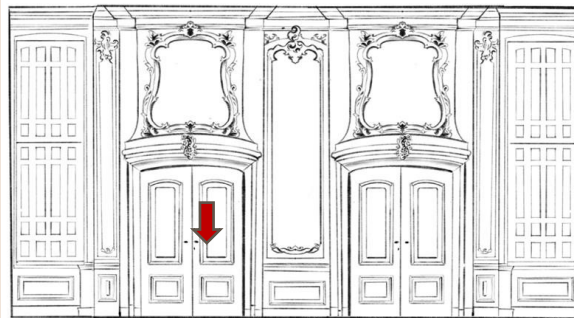

Foto onderdeel:

Foto detail:

Omschrijving:

Napels geel

Kleur en structuur:

Kleurnummer 1687

Opmerkingen:

Boonstoppel verf. Gummi gut imitatie met titaanwit

Project: Fundatie van Renswoude

Datum stratigrafie: 3-3-2025

Uitvoering: A. Jansen, I. van Grootveld, A. van Dijk, C. Utberg

Locatie: Regentenzaal, Noordmuur

Specificatie: Lambrisering links

Benaming: n.v.t.

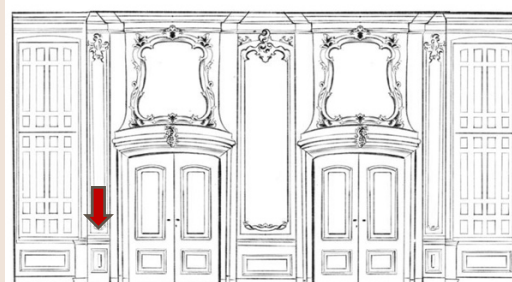

Foto onderdeel:

Foto detail:

Omschrijving:

Bremers groen

Kleur en structuur:

Kleurnummer 1653

Opmerkingen:

Boonstoppel verf.
Smaragdgroen donker met
titaan wit

BIJLAGE 11 BEHANDELPLAN RETOUCHEREN

Dit behandelplan beschrijft de werkwijze voor het herstel van het schilderwerk in de Regentenzaal van de Fundatie van Renswoude. De focus ligt op het verstevigen en retoucheren van de huidige verfwerking en het opvullen van beschadigingen aan de verschillende ondergronden. Het doel van deze behandeling is het herstellen van de visuele eenheid van de zaal. Hiervoor worden zoveel mogelijk de originele materialen en technieken toegepast.

Behandelplan

Stap 1: Voorbereiding van het oppervlak

- Het reinigen van de te behandelen zones met een zachte kwast en eventueel een lichte pH-neutrale oplossing.
- Productaanbeveling: gedestilleerd water en een zachte spons;
 - Verwijderen van loszittende verf door zachte consolidatie (met lijmoplossing zoals verdunde vislijm of een lichte acrylaatconsolidant).

Stap 2: *Aanbrengen van een grondlaag. Deze laag zorgt voor een goede hechting op poreuze ondergronden. Ook voorkomt de overmatige absorptie van de verf of vergulding en creëert het een egale ondergrond zonder oneffenheden.*

Stap 2.1 Grondlaag voor herstellen met Riggo

- Indien nodig, kan er een dunne laag caseïneverf of traditioneel krijtgrondmengsel worden aangebracht voor een beter hechting of een mengsel van huidenlijm en krijt. Na droging licht opschuren (korrel 320-400) voor een glad oppervlak. Zo nodig een tweede grondlaag aanbrengen, indien de eerste te veel geabsorbeerd is.

Stap 2.2 Grondlaag voor herstellen met Gesso

- Eventueel voorlijmen met een warme huidenlijmoplossing (10%-oplossing van konijnenlijm of beenderlijm) voor extra hechting. Hier vervolgens minimaal 2 tot 3 lagen van aanbrengen en tussendoor licht opschuren (korrel 320-400);

Stap 2.3 Grondlaag voor herstellen met olieplamuur

- Aanbrengen van een dunne laag standolie met loodwit (klassieke olieverfprimer);
- Het alternatief hierop is een krijt-lijmgrond, welke op waterbasis is. Deze soort zorgt voor een mattere afwerking. Laat deze vervolgens drogen en schuur daarna licht op (korrel 320-400);
- Indien nodig kan er een tweede laag olieprimer worden aangebracht voor extra hechting;
- Product aanbevelingen:

- Toplin Lijnoliegrondverf (voor historisch en ademend resultaat) of EKODUR Grondverf (voor een duurzamere, sneldrogende basis).

Stap 3.1: herstellen van de verflaag met Riggo

Riggotine (Riggo) is een historisch correct en veelgebruikt materiaal voor het egaliseren en retoucheren van schilderwerk. Riggo heeft een zachte textuur en is goed te modelleren. Het is een reversibel product en hecht goed aan oude verflagen zonder schade te veroorzaken.

Toepassing:

- Breng de Riggo dun aan met een spatel of kwast;
- Na droging licht opschuren om een vloeiende overgang te creëren;
- Pas de structuur en glansgraad zoveel mogelijk aan, zodat deze overeenkomt met de originele afwerking.

Stap 3.2: herstellen van de verflaag met Gesso

Gesso is ideaal voor het herstellen van decoratieve oppervlakken, zoals vergulde lijsten of beeldsnijwerk. Gesso wordt dan ook aangeraden op retouches waar vergulding wordt hersteld.

- Dunne lagen aanbrengen met een kwast of spatel;
- Minstens drie lagen voor een solide ondergrond;
- Na droging nat schuren voor een zeer glad oppervlak;

Stap 3.3: herstellen van de verflaag met olieplamuur.

Olieplamuur het sterkste en beste bestand tegen slijtage, echter is de droogtijd lang en is het minder reversibel.

- Dun opzetten met een plamuurmes;
- Minstens enkele dagen laten drogen afhankelijk van laagdikte;

Stap 4.1: Kleurretouche en afwerking na herstel met Riggo

- Bijwerken van de kleur met reversibele verfsoorten zoals aquarel, gouache of Paraloid B-72 in pigmenten;
- Voor een matte uitstraling: kalkverf of caseïneverf;
- Voor een meer verzadigde laag: olieverf in dunne glacislagen;
 - Aanbrengen van een dunne glacislaag, wanneer het nodig is om de verflagen optisch beter in elkaar te laten smelten;
 - Aanbrengen van een lichte, matte vernis om het oppervlak extra bescherming te geven;

Stap 4.2: Kleurretouche en afwerking na herstel met Gesso

- Geschikt voor verdere decoratie, zoals vergulding of schildering.
- Voor het schilderwerk: direct overschilderen met tempera, olieverf of aquarel.
- Voor vergulding: aanbrengen van een rode of gele bolus als onderlaag voor het bladgoud.
- Verguldingstechniek (indien van toepassing):
 - Aanbrengen van een mixtion (olielijm);
 - Bladgoud plaatsen en polijsten met agaasteen;

Stap 4.3: Kleurretouche en afwerking na herstel met olieplamuur

- Gladschuren en licht polijsten;
- Overschilderen met een olieverflaag voor een homogeen resultaat;

Stap 5: Duurzaam onderhoud

- Regelmatige inspectie van de herstellde gebieden;
- Vermijden van agressieve reiniging en direct contact met het schilderwerk;
- Klimaatbeheersing handhaven om nieuwe schade te voorkomen;

Vergelijking van de verschillende toepassingsmogelijkheden

	Riggo (Riggotine)	Gesso	Olieplamuur
Eigenschappen	Een elastisch vulmateriaal op basis van krijt, lijn en olie.	Traditioneel krijt-lijmmengsel, vaak gebruikt als grondlaag.	Mengsel van pigment, olie en vulstoffen zoals krijt of zinkwit.
Voordelen	- Goede hechting op bestaande verflagen. - Flexibel en gemakkelijk te schuren - Historisch correct voor de 18^e Eeuwen toepassingen.	- Zeer fijn en glad oppervlak. - Historisch correct voor decoratieve en vergulde elementen.	- Zeer sterke en duurzame vulling. - Goed te polijsten voor een gladde afwerking.
Nadelen	- Lange droogtijd. - Kan vergeling vertonen bij oude oliemengsels.	- Brosse dan Riggo of olieplamuur. - Niet flexibel, kans op barst vorming op werkende ondergronden.	- Zeer lange droogtijd (weken). - Kan na verloop van tijd krimpen en/of scheuren.

Toepassing	- Geschikt voor hout en stuc. - Geschikt voor dunne lagen en detaillering.	- Geschikt voor lijsten, beeldsnijwerk en panelen.	- Geschikt voor houten ondergronden en marmerimitaties.
-------------------	---	--	---

Conclusie en aanbeveling:

Voor een flexibele, historisch correcte vuller is Riggo de beste keuze. Dit is dan ook aan te raden voor herstellingen aan houtenpanelen, lambriseringen en gestucte muren.

De retoucheer delen waar een vergulding wordt hersteld, wordt de Gesso aangeraden. Olieplamuur is erg slijtvast en zal een langere periode intact blijven. Ook dient de afwerking hiervan met een olieverflaag te worden gedaan.

Boonstoppel Garantie Grondverf PU

3925NL

Garantie Grondverf PU

ALGEMEEN

Omschrijving

Luchtdrogende grondlakverf voor buiten op basis van met polyurethan gemodificeerde alkydhars.

Toepassingsgebied

Voor het dekkend gronden en overgronden van hout, houten plaatmaterialen en dergelijke.

Op intacte, grondig gereinigde en geschuurde oude verflagen.

Op reeds van roestwerende grondverf- of primerlagen voorzien metaal.

Kenmerkende eigenschappen

Geschikt als grondverf bij vierseizoenenwerk.

Goede droging vanaf 0°C.

Vochtregulerend.

Soepele verwerking.

Zeer goede dekking en kantendekking.

APPLICATIEGEGEVENS

Applicatiemethode

Kwast of verfroller

Verdunning : indien gewenst aromaatvrije terpentine (max. 2%).

Reiniging gereedschap

Terpentine.

Aanbevolen droge laagdikte

40 µm

Rendement

Circa 16 m²/liter, sterk afhankelijk van structuur en zuiging van de ondergrond.

3925NL

Garantie Grondverf PU

APPLICATIEGEGEVENS

Droging

Bepaald bij 23°C en 50% RV

Stofdroog na : ca. 2 uur
Kleefvrij na : ca. 4 uur
Overschilderbaar na : ca. 16 uur

Bepaald bij 5°C en 90% RV

Stofdroog na : ca. 3 uur
Kleefvrij na : ca. 4,5 uur
Overschilderbaar na : ca. 24 uur

Afhankelijk van de weersomstandigheden kunnen de droogtijden afwijken.
Bij temperaturen lager dan 5°C moet bij donkere kleuren rekening worden gehouden met langere droogtijden.

Applicatieconditie

Niet verwerken bij temperaturen van lucht en ondergrond beneden de 0°C en een relatieve luchtvochtigheid boven de 90%.

Veiligheidsgegevens

Zie productveiligheidsblad van Garantie Grondverf PU.

TECHNISCHE GEGEVENS

Soortelijke massa

ca. 1,35 g/cm³

Vaste stof

ca. 65 vol. %

Glansgraad

Zijdeglans.

Vloeiing

Goed.

Hechting

Uitstekend op goed gereinigde en geschuurde verflagen.
Biedt onder normale omstandigheden na minimaal 16 uur ruimschoots hechting aan de volgende lagen.

Weersbestandheid

Zeer goed (één laag Garantie Grondverf PU kan maximaal 1 jaar onafgeschilderd overstaan).

OVERIGE INFORMATIE

Kleuren

Wit en vrijwel alle kleuren.

Houdbaarheid

In onaangebroken verpakking tenminste 2 jaar.

Verpakking

In bussen van 1 en 2,5 liter.

Opslag

Koel en droog.

3925NL

Garantie Grondverf PU

SYSTEEMADVIES

ALGEMEEN

Onderstaande systemen zijn indicatief. De keuze van het verfsysteem is afhankelijk van een aantal factoren, zoals het bestaande verfsysteem, de te verwachten belastingsgraad en esthetische eisen. Voorafgaande aan de uitvoering van de systemen dienen gebreken aan de ondergronden gecorrigeerd te worden.

Onbehandelde of kaalgemaakte ondergrond

Hout:
Gronden met Garantie Grondverf PU.
Waar nodig schraal plamuren.
Geheel overgronden met Garantie Grondverf PU.
Licht schuren en aflakken met Garantie Onderhoudsverf PU, Garantie Accellor HG, Garantie Hoogglans SB of Garantie Zijdeglans SB.

Thermisch verzinkt staal en non-ferro metalen:
Grondig reinigen en ontvetten.
Alle corrosieproducten verwijderen en de ondergrond opruwen.
Het geheel behandelen met Garantie Primer Universeel.
Geheel overgronden met Garantie Grondverf PU.
Licht schuren en aflakken met Garantie Onderhoudsverf PU, Garantie Accellor HG, Garantie Hoogglans SB of Garantie Zijdeglans SB.

Geschilderde ondergrond

Geschilderd hout:
Ondeugdelijke verflagen verwijderen.
Intacte verflagen reinigen en schuren.
Kaal hout gronden met Garantie Grondverf PU.
Waar nodig schraal plamuren.
Geheel overgronden met Garantie Grondverf PU.
Licht schuren en aflakken met Garantie Onderhoudsverf PU, Garantie Accellor HG, Garantie Hoogglans SB of Garantie Zijdeglans SB.

Geschilderd staal:
Ondeugdelijke verflagen verwijderen.
Kale delen ontroesten.
Intacte verflagen reinigen en schuren.
Kaal werk tweemaal behandelen met Garantie Primer Universeel.
Geheel overgronden met Garantie Grondverf PU.
Licht schuren en aflakken met Garantie Onderhoudsverf PU, Garantie Accellor HG, Garantie Hoogglans SB of Garantie Zijdeglans SB.

AANVULLENDE GEGEVENS

EMG 10104DN3925NL
Datum augustus 2018

PPG Coatings Nederland B.V., Postbus 42, 1420 AA Uithoorn, telefoon: (0297) 54 11 80, fax: (0297) 54 11 90, e-mail: info.boonstoppel@ppg.com, website: www.boonstoppelverf.nl. De gegevens in dit blad zijn correct op de dag van uitgifte. Wij behouden ons het recht voor zonder kennisgeving wijzigingen aan te brengen. Aansprakelijkheid op grond van gegevens uit dit blad wordt uitgesloten. Boonstoppel Verf is een merk van PPG.

BS1102

Garantie Interieur Lak ZG PU-AC

ALGEMEEN

Omschrijving

Watergedragen, zijdeglanzende lakverf voor binnen op basis van urethan-acrylaat.

Toepassingsgebied

Geschikt als voor- en aflak in het Garantie Interieur systeem met Garantie Interieur Grondverf PU/AC als grondlaag.

Voor alle binnenschilderwerk zoals ramen, deuren, kozijnen, betimmeringen en dergelijke.

Voor metaal en kunststof, mits de ondergrond is voorzien van een geschikte primer.

Voor afwerking van radiatoren, verwarmingsbuizen en -leidingen en alle overige buizen en leidingen van metaal, mits op de juiste wijze voorbehandeld en geen hogere temperaturen dan 90°C ontstaan.

Kenmerkende eigenschappen

Voldoet aan vervangingsplicht voor oplosmiddelhoudende producten.

Snelle droging, waardoor meerdere lagen per dag kunnen worden aangebracht.

Zeer elastisch.

Stabiele glans.

Niet vergelend.

Gemakkelijke verwerking.

Reukarm.

Voldoet aan BREEAM HEA9.

APPLICATIEGEGEVENS

Applicatiemethode

Kwast of verfröller

Verdunning : indien gewenst leidingwater (max. 5%).

Reiniging gereedschap

Leidingwater.

Aanbevolen droge laagdikte

30 µm

Rendement

Ca. 12 m²/liter, sterk afhankelijk van structuur en zuiging van de ondergrond.

BS1102

Garantie Interieur Lak ZG PU-AC

APPLICATIEGEGEVENS

Droging

Bepaald bij 23°C en 50% RV

Stofdroog na : ca. 1 uur

Kleefvrij na : ca. 3 uur

Overschilderbaar na : ca. 5 uur

Applicatieconditie

Niet verwerken bij temperaturen van lucht en ondergrond beneden de 7°C en een relatieve luchtvochtigheid boven de 85%.

Veiligheidsgegevens

Zie productveiligheidsblad van Garantie Interieur Lak ZG PU/AC.

TECHNISCHE GEGEVENS

Soortelijke massa

ca. 1,3 g/cm³

Vaste stof

ca. 36 vol. %

Glansgraad

Zijdeglans.

Vloeiing

Goed.

Hechting

Uitstekende hechting op schone, vetvrije en hechte ondergrond.

OVERIGE INFORMATIE

Kleuren

Wit en vrijwel alle kleuren.

Houdbaarheid

In onaangebroken verpakking tenminste 1 jaar.

Verpakking

In bussen van 1 en 2,5 liter.

Opslag

Koel, droog en vorstvrij.

SYSTEEMADVIES

ALGEMEEN

Onderstaande systemen zijn indicatief. De keuze van het verfsysteem is afhankelijk van een aantal factoren, zoals het bestaande verfsysteem, de te verwachten belastingsgraad en esthetische eisen. Voorafgaande aan de uitvoering van de systemen dienen gebreken aan de ondergronden gecorrigeerd te worden.

Onbehandelde of kaalgemaakte ondergrond

Hout:

Gronden met Garantie Interieur Grondverf PU/AC.

Waar nodig schraal plamuren.

Schuren en vervolgens voorlakken met Garantie Interieur Lak ZG PU/AC.

Licht schuren en aflakken met Garantie Interieur Lak ZG PU/AC.

BS1102

Garantie Interieur Lak ZG PU-AC

SYSTEEMADVIES

Onbehandelde of kaalgemaakte ondergrond

Thermisch verzinkt staal en non-ferro metalen:

Grondig reinigen en ontvetten.
Alle corrosieproducten verwijderen en de ondergrond opruwen.
Het geheel behandelen met geschikte watergedragen, hechtprimer.
Geheel overgronden met Garantie Interieur Grondverf PU/AC.
Licht schuren en aflakken met Garantie Interieur Lak ZG PU/AC.

Kunststof:

Onbehandelde ondergrond:
Grondig reinigen en ontvetten.
Opruwen/matteren.
Het geheel behandelen met een geschikte watergedragen hechtprimer.
Licht schuren en aflakken met een laag Garantie Interieur Lak ZG PU/AC.
Noot:
Gezien de diversiteit aan kunststoffen, dient altijd eerst een proefvlak opgezet te worden. Na voldoende droging dient de hechting beoordeeld te worden.

Geschilderde ondergrond

Geschilderd hout:

Ondeugdelijke verflagen verwijderen.
Intacte verflagen reinigen en schuren.
Kaal hout gronden met Garantie Interieur Grondverf PU/AC.
Waar nodig schraal plamuren.
Schuren en geheel overgronden met Garantie Interieur Grondverf PU/AC.
Licht schuren en aflakken met Garantie Interieur Lak ZG PU/AC.

Geschilderd staal:

Ondeugdelijke verflagen verwijderen.
Kale delen ontroesten.
Intacte verflagen reinigen en schuren.
Kaal werk behandelen met een geschikte watergedragen, corrosiewerende primer.
Geheel overgronden met Garantie Interieur Grondverf PU/AC.
Licht schuren en aflakken met Garantie Interieur Lak ZG PU/AC.

AANVULLENDE GEGEVENS

EMG 10104DN3943NL
Datum augustus 2018

PPG Coatings Nederland B.V., Postbus 42, 1420 AA Uithoorn, telefoon: (0297) 54 11 80, fax: (0297) 54 11 90, e-mail: info.boonstoppel@ppg.com, website: www.boonstoppelverf.nl. De gegevens in dit blad zijn correct op de dag van uitgifte. Wij behouden ons het recht voor zonder kennisgeving wijzigingen aan te brengen. Aansprakelijkheid op grond van gegevens uit dit blad wordt uitgesloten. Boonstoppel Verf is een merk van PPG.

Gebruiksaanwijzingen Allbäck Lijnolieverf

Voor bijna alle ondergronden: bv. hout, hardboard, multiplex, metaal, steen en kunststof, binnen en buiten

Vorbereidend werk

Voor overschildering moet de ondergrond schoon en droog zijn. Het hout mag maximaal een vochtgehalte van 14% hebben en het metaal minimaal een temperatuur van 14°C. Roest zo veel mogelijk verwijderen. Voor reiniging van de ondergrond, ook het kale hout, kunt u Allbäck Lijnoliezeep of Lijnoliezeep extra (het recept kunt u opvragen) gebruiken (Ph 9,5). Daarna afspoelen en laten drogen.

Bestaand schilderwerk

Lijnolieverf kan zonder problemen over oude (synthetische) verflagen worden aangebracht. Ook deze oude verflagen worden dan beschermd door de unieke eigenschappen van de lijnolieverf. Wanneer echter vanaf het kale hout met lijnolie en lijnolieverf wordt gewerkt, wordt de langste levensduur bereikt.

Kitten en vulmiddelen

Het beste is om alle damp-dichte producten als kitten, epoxy 's en andere vulmiddelen te verwijderen. Rondom damp-dichte vulmiddelen en kitten kan gemakkelijk vochtophoping ontstaan. Het gevolg is, als het vocht niet snel genoeg weg kan, dat er algen en schimmels ontstaan. Algen en schimmels leven van vocht, niet van verf.

Kaal hout, maar ook daar waar de verf er nog goed op zit en geen problemen zijn, repareren met damp-open vulmiddelen en kitten van **1tofill**. Ook stukken hout die ingezet moeten worden, verlijm die met de damp-open lijm, **1toglue**. U kunt ook gaten en scheuren vullen met Allbäck stopverf. Behandel wel het hout op die plekken eerst met schellakoplossing.

Schimmelvormingen en algen

Wanneer er sprake is van schimmelvorming en algen op de bestaande ondergrond dan moet eerst de oorzaak (meestal vochtophoping) daarvan worden weggenomen en moet de ondergrond hiertegen worden behandeld. Schimmel groeit altijd door alle soorten verf heen. Bij kans op aangroei buiten: circa 15 – 20 % pure zinkverf toevoegen. De kleur zal hierdoor niet worden beïnvloed (uitgezonderd Verona bruin en Zweeds rood). Zie voor meer informatie over schimmels www.natuurlijk-kleurrijk.nl.

Schilderen

- De verf is afhankelijk van de ondergrond toereikend voor ca. 15 – 25 m².
- Droogtijd 20 – 24 uur bij kamertemperatuur, goede ventilatie, licht en lage luchtvochtigheid ca. 60 % RH. Bij hoge luchtvochtigheid binnen een luchtontvochtiger gebruiken. In verband met de droogtijd is het raadzaam het schilderwerk te beschermen tegen stof en vliegjes door het af te screenen. Wij raden het af om te schilderen in de periode nov-mrt, bij temperaturen onder de 10°C en luchtvochtigheid boven de 85% RH.

- Vochtigheid van het hout max 14%
- Kaal of uitgedroogd hout moet eerst geïmpregneerd worden met Allbäck rauwe lijnolie. De onverwarmde olie m.b.v. een hete luchtföhn in het hout laten dringen is een beproefde methode. Bij 60°C worden schimmels en bacteriën gedood. De olie kan ook in een pan of magnetron verwarmd worden. Na het impregneren kunt u meteen schilderen.
- Knoesten behandelen met schellakoplossing om glansverschillen te voorkomen.
- De verf voor het schilderen goed oproeren.
- Indien er sprake is van velvorming de verf (dat kan voorkomen), de vel afsnijden rondom en er af lichten. Vellen in de verf zeven door een pantykous of de hiervoor bestemde zeef. De verf is nog goed.
- De verf **niet** met oplosmiddel verdunnen. Indien nodig verdunnen met maximaal 5% gekookte Allbäck lijnolie.
- Het is belangrijk de verf in meerdere richtingen goed en gelijkmatig uit te strijken totdat de verf niet gelijkmatig uitgestreken kan worden. Dan neemt u nieuwe verf. Wanneer dit niet gebeurt, kan de droogtijd aanzienlijk langer worden en een vlekkelig resultaat het gevolg zijn. Gebruik een stugge kwast van natuurlijk materiaal bij voorkeur Chinees varkenshaar. Voor het mooiste resultaat gebruikt u een platte, zachte kwast om eenmaal mee na te strijken.
- Afgezien van variaties in glans moet de verf in één laag dekken. Minstens twee lagen aanbrengen op bestaand schilderwerk en drie op kaal en geïmpregneerd hout.
- Er kan met deze verf in direct zonlicht worden geschilderd.
- Gebruik Allbäck lijnoliezeep voor het reinigen van kwasten en handen.
- Bewaar uw kwasten hangend aan een touwtje in een pot met Allbäck rauwe lijnolie. De olie in deze pot kan later weer voor het impregneren van hout worden gebruikt en het bezinsel als grondverf.
- Deze verf kan zonder verdunning met een verfspuit worden aangebracht. Hoge druk – klein mondstuk.
- In geval van ongelijkmatige verfopname of ongelijkmatige verfapplicatie kunnen zich glansvariaties voordoen. Dit zal na verloop van tijd verdwijnen. Een manier om dergelijke variaties te voorkomen is om de ondergrond te impregneren met lijnolie of om het kant en klare vlak achteraf te behandelen met een doek met Allbäck gekookte lijnolie of lijnoliewax.

Onderhoud

Lijnolieverf veroudert op zichtbare wijze. Eerst wordt de verf mat, daarna gaat de verf "verkrijten" of verpoederen en verdwijnt het pigment. Dit moet opgevat worden als een signaal voor onderhoud. Het is aan te bevelen na ongeveer 5 tot zeven jaar het schilderwerk schoon te maken (er hoeft niet geschuurd te worden) en één laag Allbäck gekookte lijnolie of lijnoliewax aan te brengen. Hierdoor zal de oorspronkelijke glans en bescherming worden hersteld. U kunt ook als u de glans wilt behouden 1x per jaar uw schilderwerk in de gekookte lijnolie of transparante lijnoliewax zetten. Vijf tot zeven jaar later zou men kunnen overschilderen met Allbäck lijnolieverf, maar men kan ook kiezen voor nog eerst een laag lijnolie of lijnoliewax en dan pas na 21 jaar over te schilderen etc. Grote besparingen op onderhoud kunnen zo worden bereikt in tijd en geld. Dit zijn onze ervaringen in onze eigen projecten in de afgelopen 30 jaar, wij

kunnen niet garanderen dat deze resultaten in alle gevallen behaald worden. Dit heeft te maken met de vele factoren die van invloed zijn op de levensduur van schilderwerk die buiten onze controle liggen.

Omdat lijnolieverf dam-popen is trekt het mogelijk in het begin meer vuil aan. Later als de verf is uitgehard wordt dat minder. U zou daarom door de laatste verflaag 5% Allbäck zon-verdikte lijnolie kunnen doen. Dit zorgt voor meer glans en een dichtere structuur. Echter is dit geen garantie.

N.B. Gevaar voor zelfontbranding bestaat voor lijnolie(verf) in poreus materiaal. Poetsdoeken e.d. verbranden of in water leggen en uitwringen alvorens weg te gooien.

Doel: maken van een universele prepareringslaag op diverse absorberende ondergronden
 Samenstelling: acrylaatharsdispersie, titaandioxide • Zorgt voor een goede hechting van onder andere olie-, acryl- en plakkaatverf • Geschikt voor stof- en vetvrije absorberende ondergronden, zoals schilderdoek, hout, multiplex, hardboard, karton en papier • Geschikt als preparering voor muurschilderingen op al dan niet alkalihoudende ondergronden, zoals vers beton, stucwerk en baksteen • Sterk absorberende ondergronden eerst voorstrijken met Amsterdam Acrylbindmiddel • Kan met acrylverf gekleurd worden • Verdunbaar met water • Droogt in enkele uren, na 24 uur overschilderbaar met olieverf • Verwerken boven 10°C, vorstvrij bewaren • Gereedschap reinigen met water Verkrijgbaar in emmers van: 1 l (art.no. 24192001) 5 l (art.no. 24652001) 10 l (art.no. 24641001)

Artikelcode	24652001
Afmetingen product	23,5 x 23,5 x 17,5 cm
Afmetingen verpakking (LxBxH)	23,5 x 23,5 x 17,5 cm
Barcode	8712079158989
Inhoud product stuks	1
Merk	Talens
Producttype	Gesso
Toepassing	Mixed Media, Canvas
Kleur	

INSCHATTINGSFORMULIER PORTFOLIOSTUKKEN

Kerntaak: K1 (Restauratie)advies <i>fundatie</i>	
Relevant	✓
Authentiek	✓
Actualiteit	✓
Kwantiteit	✓
Feedback: <i>prachtig rapport!</i> <i>voor examen nog even conditie tekening</i>	

Mag het portfoliostuk worden toegevoegd?

ja (*voor zekerheid nog even naar conditie rapport kijken*)

Handtekening docent en datum

[Handtekening] *A. Roerds* *10-4-2025*